

T. C.

ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü

ALMANYA AVUSTURYA ve İSVİÇRE’DE
AİLE YARDIMLARI ve ÇOCUK PARASI

Uzmanlık Tezi

Hazırlayan

Nurettin ALBAYRAK

Yurtdışı İşçi Hizmetleri Uzman Yardımcısı

Tez Danışmanı

Doç. Dr. A. Argun AKDOĞAN

Ankara

Nisan 2014

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLolar	iii
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1. Sosyal Devlet Kavramı	5
1.2. Sosyal Politika Kavramı	8
1.3. Aile Yardımları Kavramı	10
2. AİLE YARDIMLARI HAKKINDA ULUSLARARASI BELGELER	12
2.1. Birleşmiş Milletler Düzeyinde	12
2.1.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi.....	12
2.1.2. Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi	14
2.1.3. Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	16
2.2. Uluslararası Çalışma Örgütü Düzeyinde	19
2.2.1. Filadelfiya Bildirgesi	20
2.2.2. Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı Sözleşme	21
2.3. Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği Düzeyinde	25
2.3.1. Paris ve Roma Antlaşması.....	25
2.3.2. Avrupa Sosyal Şartı.....	26
2.3.2.1. 1961 Tarihli Avrupa Sosyal Şart	26
2.3.2.2. 1996 Tarihli Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şart.....	28
2.3.3. Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu.....	29
2.3.3.1. Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu'nun Ek Protokolü	31
2.3.3.2. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu.....	31
2.3.4. 3/58, 1408/71 ve 883/04 Sayılı Koordinasyon Tüzükleri.....	32
2.3.5. Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi.....	34

3. ÜLKE ÖRNEKLERİ	37
3.1. Almanya’da Aile Yardımları ve Çocuk Parası	37
3.1.1. Çocuk Parası.....	37
3.1.2. Çocuk Zammı	44
3.1.3. Ebeveyn Parası	48
3.1.4. Bakım Parası	51
3.1.5. Geçim Avansı.....	53
3.2. Avusturya’da Aile Yardımları ve Çocuk Parası.....	55
3.2.1. Aile Yardımı.....	56
3.2.2. Çocuk Bakım Yardımı.....	60
3.2.3. Tek Gelirli Ailelere Yapılan Yardım.....	64
3.2.4. Tek Başına Yetiştiren Ebeveyn Yardımı	64
3.2.5. Çok Çocuklu Ailelere Ek Aile Yardımı	64
3.2.6. Çok Çocuklu Ailelere Ek Aile Zammı	65
3.2.7. Okula Başlama Yardımı	65
3.3. İsviçre’de Aile Yardımları ve Çocuk Parası	66
3.3.1. Bağımlı ve Bağımsız Çalışanlara Sağlanan Aile Yardımları.....	66
3.3.2. Çiftçilere Sağlanan Aile Yardımları	71
3.4. Türkiye Analizi ve Aile Yardımları	74
3.4.1. Çocuk Sayıları	74
3.4.2. Doğum Oranları ve Doğum Sayıları.....	75
3.4.3. Nüfus Projeksiyonları.....	77
3.4.4. Sigortalı Sayıları.....	79
3.4.5. Aile Yardımları.....	80
3.4.6. Projeksiyonlarla Maliyet Hesaplamaları.....	82
3.4.7. Primlerden Elde Edilen Gelirler	86
3.4.8. Elde Edilen Gelirlerin Dağılımı.....	89
SONUÇ	92
KAYNAKÇA.....	97

TABLolar

	Sayfa
Tablo 1: Koordinasyon Tüzüklerin Kişisel Kapsamındaki Gelişmeleri.....	33
Tablo 2: Asgari Geçim Miktarları.....	45
Tablo 3: Ebeveynin Ev Payı.....	45
Tablo 4: Ailenin Ev Payı.....	46
Tablo 5: Azamı Kazanç Sınırı Örnek Hesaplama.....	46
Tablo 6: Avusturya'da Aile Yardım Miktarları.....	59
Tablo 7: Çocuk Bakım Yardımının Ödeme Sistem ve Yöntemleri.....	60
Tablo 8: Avusturya'da Ödenen Çocuk Bakım Yardımlarının Şartları, Kapsamı ve Süresi.....	61
Tablo 9: Çok Çocuklu Ailelere Ödenen Ek Aile Yardımı.....	65
Tablo 10: İsviçre'nin Kantonlarında Uygulanan Aile Yardımları.....	67
Tablo 11: İsviçre'nin Aile Yardımlarını Transfer Ettiği Ülkeler.....	70
Tablo 12: Almanya, Avusturya ve İsviçre'de Çocuk Yardımı ve Çocuk Yetiştirme Yardımı.....	75
Tablo 13: Türkiye'de Yaş Aralıklarına Göre Çocuk Sayıları.....	74
Tablo 14: Türkiye'de Temel Doğurganlık Göstergeleri.....	75
Tablo 15: Türkiye'de Bebek Doğum ve Ölüm Göstergeleri.....	76
Tablo 16: Yaşama Sürelerine Göre Bebek Ölümleri.....	76
Tablo 17: Türkiye'de Senaryolar Bazında Nüfus Projeksiyonları.....	78
Tablo 18: Birinci Senaryoya Göre Genç Nüfus Projeksiyonu.....	78
Tablo 19: 5510 Sayılı Kanun Kapsamında 4/a'lı Sigortalı Sayıları.....	79
Tablo 20: 5510 Sayılı Kanun Kapsamında 4/b'li Sigortalı Sayıları.....	79
Tablo 21: Aile Yardımları Prim Kesintisinde Dikkate Alınacak Sigortalılar.....	80
Tablo 22: Türkiye'deki 0-14 Yaş Arası Çocuklar İçin Çocuk Yardımının Maliyeti...83	83
Tablo 23: Türkiye'deki 0-16 Yaş Arası Çocuklar İçin Çocuk Yardımının Maliyeti...83	83
Tablo 24: Türkiye'deki 0-18 Yaş Arası Çocuklar İçin Çocuk Yardımının Maliyeti...83	83
Tablo 25: Çocuk Yetiştirme Yardım Miktarları, Süreleri ve Maliyeti.....	84
Tablo 26: 4/a Kapsamındaki Sigortalılardan Kesilen Prim Oranlarının Gelire Yansımaları.....	86
Tablo 27: 4/b Kapsamındaki Sigortalılardan Kesilen Prim Oranlarının Gelire Yansımaları.....	87
Tablo 28: 4/c Kapsamındaki Sigortalılardan Kesilen Prim Oranlarının Gelire Yansımaları.....	88
Tablo 29: Sigortalı, İşveren ve Devlet Tarafından Kesilebilecek Prim Oranlarının Dağılımı.....	89
Tablo 30: Sigortalı ve Devlet Tarafından Kesilebilecek Prim Oranlarının Dağılımı..90	90
Tablo 31: Çocuk Yardımı ile Çocuk Yetiştirme Yardımının Birlikte Uygulanması..95	95

KISALTMALAR

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AK	: Avrupa Konseyi
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
ASGK	: Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu
ASGS	: Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi
ASŞ	: Avrupa Sosyal Şartı
BM	: Birleşmiş Milletler
BSV	: Bundesamt für Sozialversicherungen (Sosyal Sigortalar Federal Dairesi)
EFTA	: European Free Trade Association (Avrupa Serbest Ticaret Birliği)
EU	: European Union (Avrupa Birliği)
FamZG	: Familienzulagengesetz (Aile Yardımları Kanunu)
FLG	: Bundesgesetz über die Familienzulagen in der Landwirtschaft (Tarımdaki Aile Yardımlarına İlişkin Federal Kanun)
GG	: Gözden Geçirilmiş
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
NVİ	: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Tezin konusu Almanya, Avusturya ve İsviçre'deki aile yardımları ve çocuk paralarıdır. Bu kapsamda öncelikle Avrupa Birliği'nin aile yardımları ve çocuk paraları hususunda tarihi süreçte ne gibi gelişmelerin yaşandığı ve bu gelişmelerden ülkelerin nasıl etkilendiği ele alınmaktadır. Avrupa Birliği (AB) üyesi olan Almanya ve Avusturya ile AB üyesi olmayan ama bu ülkelerle çevrili ve çok sıkı ilişkileri bulunan İsviçre'nin bu alandaki uygulamaları incelenmektedir. Son olarak da Türkiye'deki mevcut durum dikkate alınarak örnek bir model sunulmaktadır.

Bu tez ile Almanya, Avusturya ve İsviçre'de uygulanan aile yardımlarının içeriği, kapsamı, miktarı ve ödeme koşullarına değinilmektedir. Bu kapsamda yapılan araştırmanın Türkiye için bir rehber, kılavuz, yol haritası ve örnek olması amaçlanmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 1 Temmuz 2013 tarihinde onaylanan Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), 6 Temmuz 2013 tarihli ve 28699 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Söz konusu Kalkınma Planı kapsamında 2014-2018 yılları arasında Türkiye'nin yüksek refah seviyesine ulaşması amacıyla politikalar üretilmiştir. Plan'ın ikinci bölümünde yer alan "2.1.7. Aile ve Kadın" başlıklı kısımda sosyal ve ekonomik politikalar yer almaktadır. Bu kısmın 250 nci maddesinde aile yardımlarının geliştirilmesi, 251 inci maddesinde kadınların istihdamının artırılması ile 252 nci maddesinde ailenin korunması ve güçlendirilmesine katkı yapacak sosyal ve ekonomik politikaların tasarlanması yer almaktadır.

Yine söz konusu Plan'ın "2.1.14. Nüfus Dinamikleri" kısmının 350 nci maddesinde doğurganlık hızının yükseltilmesinin hedeflendiği, 351 inci maddesinde ise genç ve dinamik nüfus sayısının korunması amacıyla kadınlara yönelik iş ve aile hayatının birlikte uyumlu hale getirilmesi gibi politikalar hedeflenmektedir.

Plan'ın üçüncü bölümünde yer alan "1.22 Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı"nın hedeflerinde yukarıda bahsedilen hedefler aynen ifade edilmektedir.

Onuncu Kalkınma Planı değerlendirildiğinde, Plan'ın politikaları ve hedefleri arasında yer alan söz konusu konular bu çalışmanın içeriğini ve amacını yansıtması sebebiyle ayrıca büyük öneme sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü ve Avrupa Konseyi düzeyinde tanımlanan ve kabul görülen dokuz farklı sosyal risk bulunmaktadır. Söz konusu sosyal riskler sağlık, hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, analık, maluliyet, ölüm ve aile yardımlarıdır. Ülkemizde sağlık, hastalık, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalıkları, analık, maluliyet ve ölüm riskleri 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile güvence altına alınmaktadır. Sigorta kollarından olan işsizlik ise, 8 Eylül 1999 tarihli ve 23810 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile düzenlenmiştir. Görüleceği üzere Türkiye'de aile yardımları hariç olmak üzere tüm sigorta kolları kabul edilerek mevzuatta yürürlüğe girmiştir. Aile yardımları hususunda ise tüm sigortalıları kapsayacak bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebepten dolayı ailelere doğan ek maliyetleri bir nebze de olsa hafifletecek ve rahatlatacak tedbirlerin alınması günümüz koşulları açısından ve önemine binaen kaçınılmaz olarak değerlendirilmektedir.

Öncelikle bu çalışmada ele alınan Almanya, Avusturya ve İsviçre'deki aile yardımları türlerinin tespit edilmesi, anılan bu ülkelerdeki aile yardımları arasındaki farklılıkların belirtilmesi ve bu ülkelerdeki uygulamalardan yola çıkarak Türkiye'ye uyarlanabilecek aile yardımlarının önerilmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışmada Türkiye bir sosyal devlet midir? Türkiye'de aile yardımları nasıl uygulanabilir? Türkiye'de aile yardımları hangi kapsamda kimlere yönelik uygulanabilir? Türkiye'de aile yardımlarının uygulanmasında muhatap kurumlar kimlerdir? Türkiye'de uygulanacak aile yardımlarının kaynağı nasıl temin edilecek şeklindeki araştırma sorularına cevap aranmaktadır. Bu çalışma sonucunda, aile yardımları uygulamalarında en yüksek ödenekleri sağlayan Almanya ve bu ülkedeki duruma benzer aile yardım uygulamalarına sahip Avusturya'daki sistemlerin sosyal bir devlet olarak Türkiye'ye de uygulanabileceği varsayılmaktadır.

Çalışmanın evreni dünyadaki tüm ülkelerde uygulanan aile yardımları ve çocuk paralarını kapsamaktadır. Tez'de ele alınan örneklem ise Almanya, Avusturya ve İsviçre'deki aile yardımı uygulamalarıdır. Örneklemde Almanya'nın yer almasında,

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının en yoğun yaşadığı yabancı ülkelerden birisi olmasının büyük etkisi bulunmaktadır. Avusturya ve İsviçre ise Almanya'nın komşuları olması ve resmi dilleri Almanca olması sebebiyle tercih edilmiştir. Türkiye'de aile yardımı uygulamaları hakkında mevcut uygulamalarına değinilmekte olup Türkiye için bir model önerisinde bulunulması hedeflenmektedir.

Çalışma yapılırken bazı sınırlılıklar gözlemlenmiş ve yaşanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan ülkeler, aile yardımları bakımından incelenmektedir. Ancak inceleme gerektiren bu ülkelere ait Türkçe kaynaklar neredeyse yok denecek kadar az bulunmaktadır. Mevcut araştırmalarda ise çok kısıtlı ve yüzeysel olarak ele alınmış ya da güncelliğini yitirmiştir. Bu sebepten dolayı Almanya, Avusturya ve İsviçre'de yayınlanmış kaynaklar incelenerek yabancı dilde literatür taraması ve incelemesi yapılmaktadır. Yabancı kaynakların ve literatürün taranması, incelenmesi ve tercüme edilmesi tezin ayrıcalığını ortaya koymakla birlikte ek süre ihtiyacının doğmasıyla zaman mefhumunun önemini artırmaktadır. Araştırmanın üç yabancı ülke ve Türkiye'yi kapsamasından dolayı, ilgili ülkelerin yerel mahkeme organları, Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından verilen ve ülkeleri bağlayan kararlar incelenmemiştir.

Tezin hazırlanmasında ve konuların araştırılmasında literatür taraması yapılarak betimsel bir yöntem kullanılmıştır. Bu çalışmanın içeriği ve sonucu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile bağlı ve ilgili tüm kuruluşlarını ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nı birinci dereceden ilgilendirmektedir ve bu kurumlar çalışmanın ana yararlanıcısı olmaları düşünülmektedir. Ayrıca konuyla ilgili çalışma veya araştırma yapan Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler bölümündeki akademisyenler ile bu bölümdeki lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri de tezin yararlanıcılarıdır. Bu tez, Almanya, Avusturya ve İsviçre'de yaşayan veya çalışan, ülke mevzuatı ve uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmak isteyen vatandaşlarımızın da hizmetine sunulmaktadır.

Toplam üç bölümden oluşan tez, birinci bölümde konuya girişinin sağlanması ve terminolojiyi hakim olunması amacıyla kavramsal çerçeve ele alınmaktadır. Bu bağlamda sosyal devlet, sosyal politika ve aile yardımları kavramlarına açıklık getirilmektedir.

İkinci bölümde uluslararası düzeyde aile yardımları hakkında belgeler araştırılmaktadır. Böylece aile yardımlarının başlangıcından bu yana tarihi süreç içerisindeki gelişimi uluslararası belgeler de kullanılarak incelenmektedir. Öncelikle Birleşmiş Milletler'in aile yardımları veya insan hakları konusunda yayınladığı belgeler ele alınmaktadır. Bunu Uluslararası Çalışma Örgütü'nün bu konuda yayınladığı sözleşmeler ve belgeler takip etmektedir. Son olarak da Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan Paris ve Roma Antlaşmaları'na değinilerek Avrupa Konseyi'nin koordinasyon tüzükleri ele alınarak ikinci bölüm tamamlanmaktadır.

Üçüncü ve son bölümde ise ülke uygulamaları anlatılmaktadır. Bu bölümde öncelikle Almanya olmak üzere sırasıyla Avusturya ve İsviçre'deki aile yardım uygulamalarına ilişkin çeşitli kalemler tek tek ele alınmaktadır. Bunu takip eden Türkiye başlığında ise, Türkiye'de aile yardımı uygulamalarının hangi kapsamda neye dayanarak kimlere ödendiği kısaca bahsedilmekte olup sonuç ve değerlendirme ile çalışma tamamlanmaktadır.

Konuyla ilgili mevcut kaynaklar tarandığında yeterince ve tatmin edici bulgular bulunmamaktadır. 2012 yılında Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yayımlanan "Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik" isimli kitapta Almanya ve Avusturya'nın, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2013 yılında bastırılan "Dünyada Sosyal Politika ve Sosyal Konut Uygulamaları" isimli kitabında ise Avusturya'nın aile yardımı uygulamalarına kısaca değinilmiştir. 2011 yılında Alpaslan Karabulut tarafından yazılan "Türkiye'de Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımların Tek Merkezden Yürütülebilirliği" adlı yüksek lisans tezinde Almanya'nın aile yardımlarını özet olarak, 2005 yılında Sosyal Sigorta Uzmanlığı tezi olarak Özlem Kuşlu tarafından hazırlanan "Aile Yardımı ve Türkiye Uygulaması"nda Avrupa ülkelerinde aile yardımlarını farklı açılardan değerlendirerek ele alınmıştır. Metin Tosun tarafından 2003 yılında "Türk ve AB Üyesi Ülkelerin Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Aile Yardımı Uygulamaları" adlı yazılan yüksek lisans tezinde Almanya ve Avusturya incelenmiş ancak veriler itibariyle güncelliğini korumamaktadır. Son olarak da 2011 Temmuz ayında Çalışma İlişkileri Dergisinde yayınlanan ve Hicran Atatanır tarafından kaleme alınan "Sosyal Güvenlik ve Aile Yardımı Uygulamaları" başlıklı bir makale bulunmaktadır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde Tez'in kavramsal çerçevesi yer almaktadır. Çalışmaya girişin sağlanması hem de kavramların açıklanması amacıyla bu bölüme yer verilmektedir. Öncelikle sosyal devlet kavramının farklı tanımlarına değinilmekte ve bu kavramın nasıl ortaya çıktığı, tarihi gelişim süreci gibi bilgilere yer almaktadır.

Kavramsal çerçevenin ikinci konusunda yer alan sosyal politika kavramına açıklık getirilmektedir. Kavramın doğuşu, gelişimi ve hangi anlamlarda kullanıldığı açıklanmaktadır. Bölümün son başlığında ise çalışmanın ana konusu olan aile yardımları hususunda aileye ve yardımlara ilişkin tanımlara ve bilgilere yer verilmektedir.

1.1. Sosyal Devlet Kavramı

Ergun Özbudun tarafından sosyal devlet, “devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören bir anlayış” olarak tanımlanmaktadır. Yine başka bir ifadeye göre sosyal devlet, herkesi insan onuruna yakışır bir şekilde hayat seviyesinin sunulması şeklinde geçmektedir (Gözler, 2000:155). Ancak toplumun her kesimini her zaman memnun etmek mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla devlet sosyal barışı ve adaleti sağlamak üzere yaptığı her hamleyi çok titiz bir şekilde yapması gerekmektedir. Burada barışı ve adaleti sağlamak için bir kesimi mutlu ederken belki başka bir kesim bu durumdan rahatsız olabilir.

Başka bir tanıma göre ise sosyal refah devleti, bireylerin ve ailelerin kişisel niteliklerini geliştirebilmeleri hususunda, sonucundan kişisel yarar doğuran kamu hizmetlerini sunmak üzere kaynak ayıran ve bu kaynağı harcayan bir devlettir. Diğer bir tanıma göre ise sosyal devlet, aile ve bireylerin niteliklerini dikkate almadan asgari bir gelir düzeyi sağlayan, sosyal risklere karşı aile ve bireyleri koruyan ve tüm vatandaşların sınıfını ayırt etmeden sosyal hizmetleri en iyi şekilde tüm vatandaşlara sunan bir devlettir (Günel, 2009:13).

Bu tanımlardan yola çıkıldığında, devletin anayasasında devletin niteliklerinde sosyal devlet olarak yer alan bir ülke, insanların onurunu ve gururunu yükseltecek tedbirleri almakla, yaşanılabilir asgari bir hayat seviyesini sunmakla ve vatandaşların kendilerini sosyal güvenlik açısından güvende hissetmelerini kapsayacak tedbirleri almak ve uygulamakla yükümlü olarak değerlendirilmektedir.

Sosyal devletin hedefi insan olmakla birlikte asıl hedefi ekonomik ve sosyal yönden zayıf kalan insanlardır. Sosyal devlet dengeleme politikası güderek zayıfları güçlülere karşı koruma işlevini üstlenir. Bu bakımdan sosyal devletin asıl fonksiyonu dengelemedir. İnsanlara yapılan hizmetler ise faaliyet alanını belirler. Bu bağlamda sosyal devlet, bolluk içerisinde yaşayanlardan mahrumiyet içinde yaşayanlara pay veren veya aktaran bir göreve sahiptir (Ören, 2011:18). Bu yorum kulağa hoş gelse dahi aslında gerçekte böyle olmadığı görülmektedir. Öncelikle bolluk içerisinde yaşayanlarla zengin kesimlerin kastedildiği anlaşılmaktadır. Tabi burada zenginliğin veya bolluğun da tanımı yapılması gerekmektedir. Ancak şu da bir gerçek ki kapitalist bir sistemde ortaya daha çok çıkan gelir adaletsizlikleri insanların mevcut hayat seviyelerini korumalarını zorlaştırmaktadır. Zira sosyal devlet sisteminde zenginlerden fakirlere aktarılan bir payın olabilmesi için zengin diye tanımlanan kesimlerden kesilen primlerin fakir kesimlerden kesilen primlerden daha yüksek olması gerekmektedir.

Sosyal devlet anlayışı 19 uncu yüzyılda hakim olan “jandarma devlet” anlayışının tersidir. Jandarma devlet anlayışına göre devletin görevleri, savunma, güvenlik ve adalet hizmetlerinden oluşmaktadır. Bu anlayış, insanların güvenliğini sağlarken faaliyetlerine müdahale edilmemesini savunmaktadır. Yine bu anlayışa göre, ekonomik ve sosyal hayata yapılacak her türlü müdahale gereksiz görülmekte ve kanunların yürürlüğünü etkileyeceğinden zararlı olarak da görülmektedir. Jandarma devlet döneminde sanayileşmenin ortaya çıkmasıyla gelir eşitsizliği ve sınıf farklılıkları gibi sosyal sorunlar artmıştır. Bunun üzerine özellikle batılı toplumlar bu devlet anlayışından uzaklaşarak sosyal devlet anlayışına geçmek için gerekli tedbirleri almaya başlamışlardır (Gözler, 2000:155).

Sosyal devletlerin yoğun bir şekilde ürettiği sosyal politika tedbirleri 1914-1945 yıllarında gerçekleşmiştir. Bu yıllarda refah anlayışı yayılmıştır ve söz konusu tedbirleri gerçekleştirmek için harcamalarda artmıştır. Bu dönem bazı iktisatçıların yorumlarına göre ise ikinci dünya savaşı sonrası başlayan hızlı gelişmenin temelini oluşturuyordu. Dünya savaşlarından sonra başlayan ve 1970’li yıllara kadar devam eden döneme “altın

çağı” olarak adlandırılmıştır. Bu yıllarda refah devletinin oluşması için reformlar yapılmış, refah getirecek sistemin riskleri ve gruplarına kaynak ayırma sözü verilmiş, ekonomik büyüme ile istihdamın gerçekleştirilmesi sözü verilmiş ve bu sayede büyük bir siyasi birlik oluşmuştur (Ören, 2011:16). 1970 yıllarına kadar devam eden ve “altın çağı” olarak adlandırılan bu dönemde Türkiye 1961 Anayasasını kabul etmiş ve devletin nitelikleri sayılan ikinci maddede, ilk kez devletin sosyal bir devlet olduğu tanımlanmıştır.

Jandarma devletten sosyal devlete geçiş aslında zorunlu olarak gerçekleşmiştir. Sanayileşmenin artması, teknolojinin gelişmesi ile birlikte dünyada da dengeler sürekli değişmiştir. İnsanların aydınlanması, bilinçlenmesi, haklarının peşine düşmesi ve yazılı kanunların artmasıyla birlikte sosyal devlet anlayışından kaçınılmaz olmuştur.

1980’li yıllardan sonra reform süreci giderek artmış, gelişmiş ülkelerde insan ömrü uzamış ve doğum oranı giderek düşmüştür. Ekonominin yavaşlaması ile birlikte büyüyen işsizlik, sosyal güvenlik harcamalarını artırmış, ekonomik dengeleri ve rekabet etme gücünü tehdit etmeye başlamıştır. Bu sebeplerden dolayı sosyal devletin sorumluluklarının tekrar gözden geçirilmesi ihtiyacı doğmuş ve “cömert devlet” anlayışının devamı sağlanmasının pek mümkün olamayacağı düşünülmüştür (Ören, 2011:17).

Ayman Güler’e göre (2006:2) az gelişmiş ülkelerde devlet biçimi sosyal devlet olarak anılırken, gelişmiş ve kapitalist ülkelerde bu devlet biçimi refah devleti olarak adlandırılmaktadır. Kapitalizm, gelişen bu sosyal sistem içerisinde kendisini biçimlendirmek zorunda kalmıştır. Sosyal devlet veya refah devleti sermaye gruplarından doğan bir sonuç değil, dünyanın her yerinden yapılan bir toplumsal mücadelenin sonucudur.

Sosyal devlet, sosyalist devlet değildir. Sosyalist devlette, üretime yönelik araçlar devletin olup toplumda herkesin ekonomik olarak eşit olmasını hedeflemektedir. Sosyal devlet ise kapitalizmin ilkelerini benimsemektedir ve benimsediği bu sistemden kaynaklı bireylerin ve toplumun yaşamını etkileyen olumsuz koşulları bertaraf etmek üzere devletin müdahale etmesine ilişkin imkanı sağlamaktadır. Batı ülkelerinde refah devleti olan ülkeler doğumdan ölüme kadar tüm vatandaşlarını koruma altına almaktadır. Sosyal devlete ilişkin haklarını vatandaşlarına tanıyan ilk anayasaları 1917 Meksika, 1919 Weimar ve 1931 İspanya Anayasalarıdır. İkinci dünya savaşından sonra

sosyal devlete ilişkin düzenlemeler hız kazanış olup 1961 ve 1982 Türkiye Anayasalarında bu ilkeye yer verilmiştir (Esen, 2012:77-78).

Bugün gelişmiş toplum ve devletlere bakıldığında, bu devletlerin sosyal devlet olmanın gereklerini yerine getirmiş ve getirmeye devam etmektedirler. Gelişmiş ülkeler sınıfında yer almak isteyen gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde sosyal devlet olmanın gereklerini yerine getirmeleri zorunlu olarak görülmektedir. İnsanları belirli bir refah seviyesine ulaşmadan ne gelişmişlikten ne de sosyal devletten bahsetmek mümkün olmamaktadır. Türkiye de artık kendisini sosyal bir devlet olarak görmekte ve bunun gereklerini en iyi şekilde yerine getirmesi, uygulanan politikaları da sürekli geliştirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ailelerin menfaatlerinin korunması da sosyal devletin görevleri arasında yer almaktadır. Çalışmanın son bölümünde yer alan ülke incelemeleri bu konuya açıklık getirmektedir.

1.2. Sosyal Politika Kavramı

Sosyal politika kavramı ilk kez Prof. Dr. Wilhelm Heinrich Riehl tarafından Almanya’da dile getirilmiştir. Bu dönemde sanayileşmenin artmasıyla ortaya çıkan işçilerin sorunları bu kavramın önemini daha da artırmıştır. Bu kavramın bir bilim olarak kabul görmesi 1911 yılına dayanmaktadır. Buna yol açan ise Otto von Zwiedineck-Südenhorst’un kaleme aldığı “Sosyal Politika” isimli kitabı olmuştur. Türkiye’de ise bu kavram ilk kez “İktisadiyat” dergisinde 1917 yılında kullanılmıştır (Karabulut, 2011:20). Sosyal politika kavramı sosyal devlet kavramıyla eş zamanlı olarak gelişmeye başladığı görülmektedir. İki kavram birbiriyle çok yakından ilişkilidir. Sosyal devletlerin var oluşu ve sosyal problemlerle ilgilenmesi sonucu sosyal politikalar geliştirilmiş ve bu kavram olgunlaştırılmıştır. Dolayısıyla sosyal politika, sosyal devlet olmanın bir sonucudur.

Sosyal politikayı dar anlamda ele alındığında emek ve sermaye grupları arasındaki sıkıntılarla mücadele etmeyi kapsar. Bu grupların arasında oluşan adaletsizliği barışçıl yollarla çözmeyi, mevcut düzenin devam etmesine yönelik politikalar üretmeyi hedefler (Serdar, 2012:3).

Dar anlamda sosyal politika, kapitalist toplumun yapısını, işçi-işveren sınıfı arasındaki ilişkileri, sanayileşmenin hızla artması sonucu ortaya çıkan sosyal problemleri ile işçi sınıfının yaşadığı sosyal sorunları çözmeyi ile mevcut düzeni korumaya yönelik tedbirleri almayı amaçlar (Ersöz, 2011:51). Bu bakımdan dar anlamda sosyal politika tüm sınıfları veya bütün sorunların çözümüne yönelik tedbirleri almayı kapsamamaktadır. Dolayısıyla batı Avrupa’da yaşanan işçi-işveren ilişkilerinden doğan sıkıntılar neticesinde dar anlamda olan sosyal politikanın doğumu gerçekleşmiştir (Taşcı, 2009:182).

Bu bağlamda sosyal politika, iş piyasasında çıkar çatışmalarının yaşanması ve sermaye gücünün yani işveren tarafında bulunan sosyal grupların işçilerini ezme veya haklarını yeme girişimi sonucunda ortaya çıkmıştır.

Dünyada gerçekleşen değişimlerin paralelinde “sosyal politika” kavramında da değişimler olmuş ve toplumun her kesimini ilgilendiren bir boyuta ulaşarak geniş anlamını kazanmaya başlamıştır. Başlangıçta geniş anlamda sosyal güvenlik, eğitim, aile, konut, işsizlik ve istihdam gibi konuları kapsarken, zamanla bu konulara ek olarak yoksulluk ve gelir dağılımı gibi konular da ilave edilmiştir (Ören, 2011:30). Bu kavram başta işçi ve işveren arasındaki sorunları kapsarken, zamanla diğer sosyal alanlara genişlemiş ve bu yeni alanlarla ilgili politika üretimine de başlanmıştır.

Geniş anlamda sosyal politika toplumun tüm kesimleriyle ilgilenmeye çalışırken bir yandan da bu kesimlerin içerisinde yer alan küçük grupların problemleriyle de ilgileniyordu. Toplumun belirli kesimine hitap eden politikalar ise kadın politikaları, engellilere yönelik politikalar, çocuklara ve gençlere yönelik politikalar yer alıyordu (Ören, 2011:30). Bu anlamda sosyal politika tüm sosyal alanlar ile tüm sosyal sınıfların problemleriyle uğraşmakta ve çözümler üretmeye çalışmaktadır. Bu hedeflerin başında sosyal politika, sosyal gelişme, sosyal adalet, sosyal denge ve sosyal bütünleşme yer almaktadır (Ersöz, 2011:52). Böylelikle sosyal hayata dair kavramın kapsamadığı hiçbir alan es geçilmemiştir.

Serdar’a (2012:4) göre aslında bu anlamda kullanılan sosyal politika kavramı, kavga eden sınıfların arasını bulmaktan daha çok çatışmaya sebebiyet veren ve toplumun genel düzenini bozan her türlü olumsuzluklarla ve aksaklıklarla uğraşmaktadır. Toplumsal düzenin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için sosyal politikanın önemli rolü vardır. Devlet hem vatandaşları arasında sınıf ayırımı yapmaksızın sorunlarını

çözmeye çalışır, hem de asgari bir hayat standardı verebilme amacı güder. Bunun yanı sıra da serbest piyasaya yaptırmak istemediği hizmetleri devlet kendisi tarafından yapma yükümlülüğü devam ederken toplumsal bütünlüğü sağlayıcı tedbirleri de almaya devam eder (Serdar, 2012:4).

Geniş anlamda sosyal politika ekonomik olayların sonucu olarak toplumun hayatını etki altına alan her şeyi konu edinmiştir. Çünkü bir devlette yaşanan tüm ekonomik değişimler ve bunun sonuçları toplumun tüm kesimlerini etkilemektedir. Bu sebeple geniş anlamda sosyal politika, toplumsal kesimler üzerinde olumsuz etkisi olan ekonomik değişim ve uygulamaların baskısını asgari seviyeye çekmeye amaçlamıştır (Taşcı, 2009:182).

Sosyal devletler, yoksul-zengin, sağlıklı-engelli, çocuk-yaşlı, kadın-erkek, işçi-işveren, bekar-aile gibi tüm kesimleri ilgilendiren ve hiçbir ayırım gözetmeden, hayatlarını öncelikle yaşanabilir seviyeye daha sonrada bu seviyeyi refah seviyesine ulaştıracak tedbirler almak ve uygulamakla yükümlüdürler. Aile yardımları da sosyal politikanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

1.3. Aile Yardımları Kavramı

Aile toplumun en küçük sosyal birimidir. Aile bireylerin hayat merkezi ve içinde bulunduğu en yakın sosyal gruptur. Aile fertleri arasındaki rollerin oluşması ise aile sistemini doğurur. Ailenin büyüklüğüne göre ise çekirdek aile ve geleneksel aile olarak ayrılmaktadır (Işıloğlu, 2006:8).

Geleneksel aile birden fazla neslin aynı çatı altında yaşayan bir aile tipidir. Bu aile tipine sanayileşme öncesi yaşayan toplumların aile yapısıdır. Günümüz hayat şartlarında ise geleneksel aile sadece kırsal kesimlerde rastlanmaktadır. Çekirdek aile baba, anne ve evlenmemiş çocuklardan oluşmaktadır. Bu aile tipine ise sanayileşmiş yani gelişmiş toplumlarda görülür. Geleneksel aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde aile üyelerinin yapısında ve fonksiyonunda değişimler olmuştur. Ancak çekirdek ailenin yapısı geleneksel ailenin yapısına göre ortaya çıkan olağandışı olaylardan daha çabuk etkilendiği ve boşanmaların daha sık olduğu görülmektedir (Işıloğlu, 2006:8). Türkiye'nin büyük şehirlerinde, sanayileşmiş şehirlerinde veya batısında bulunan

yerleşim yerlerinde daha çok çekirdek aile görülürken, küçük şehirlerde veya doğu ve güneydoğuda bulunan şehirlerinde geleneksel ailelere daha çok rastlanmaktadır.

Aile yardımı kavramı ise toplumun en temel yapısı olan aileyi güçlendirmek için uygulanan sosyal yardımlardır, mali düzenlemeler, konut yardımları, eğitim yardımları gibi aileyi sosyal, ekonomik ve hukuki boyutta korumaya yönelik yapılan yardımları kapsar (Tosun, 2003:7). Ancak ikinci bölümde yer alan uluslararası belgeler incelendiğinde nakdi olarak ödenen aile yardımları daha çok çocuktan kaynaklı ihtiyaçlar neticesinde bir ödeme olduğu anlaşılmaktadır.

Uluslararası Sosyal Güvenlik Derneği'nin raporuna göre 1940'lı yıllardan itibaren başlamıştır aile yardımları ve sosyal hizmetler. Ailenin ve çocuğun korunmasına yönelik tedbirlere öncelik vermişlerdir söz konusu yardımları uygulamaya koyan ülkeler. Bazı ülkelerde aile yardımları sosyal hizmetlerden ayrı olarak değerlendirilirken bazı ülkelerde ise birlikte değerlendirilmektedir. Söz konusu yardımı ayrı bir ödenek olarak değerlendiren ülkeler bürokratik engelleri azaltmak için ya da özel durumlardan dolayı uygulamaktadır (Tosun, 2003:9).

Aile yardımları ülke uygulamasına göre hem sosyal sigortalar kapsamında hem de sosyal yardımlar kapsamında ödenebilir. Bu yardımların birçoğu çocuğun aileye getirdiği mali yükü azda olsa azaltmayı hedeflemektedir. Önceki nesillerde çocuk sahibi olmak bir "yaşlılık sigortası" olarak toplum tarafından değerlendirirken günümüz şartlarında hane giderine ek maliyet getiren bir risk olarak değerlendirilmektedir (Tosun, 2003:10).

Gelişmiş toplumlarda aile kavramının önemi ve hak ettiği değer zamanla yitirilmiş olması ve kadınların iş piyasasında daha aktif olması sebebiyle maalesef ailelerin sayısı azalmaktadır. Bunun sonucunda doğum oranlarında azalma gözlemlenmekte, genç nüfusun sayısı azalmakta ve yaşlı nüfusu artmaktadır. Bu sebeple gelişmiş ülkelerde ailelere çocuk teşvikinin yapılması amacıyla ciddi olarak çocuk parası ve aile yardımlarına ilişkin politikalar üretilmekte ve devletler tarafından desteklenmektedir. Türkiye'de de buna ilişkin aile politikaları üretilmezse zamanla gelişmiş batılı ülkelerin durumuna düşebilir. Zira Türkiye İstatistik Kurumu'nun nüfus projeksiyonlarına göre doğum oranları bu şekilde devam ederse genç nüfusu 2023 ve 2050 yılında azalacak yaşlı nüfus ise artacaktır. Türkiye'nin bu konudaki güncel analizi üçüncü bölümde yapılmaktadır.

2. AİLE YARDIMLARI HAKKINDA ULUSLARARASI BELGELER

Bu bölümde aile yardımlarının uluslararası boyutta nasıl geliştiği, hangi boyutlarda ele alındığı ve nasıl olgunlaştığı incelenmektedir. Çalışmada öncelikle Birleşmiş Milletler'in (BM) belgelerinde aile yardımlarını içeren veya atıfta bulunulan belgelerin kısımları ele alınmaktadır. Bu konuyu, Birleşmiş Milletlerin uzmanlık kuruluşu olan Uluslararası Çalışma Örgütü'nün belgeleri takip etmektedir. Bölümün son konusunu teşkil eden Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği düzeyinde belgeler incelenmekte ve üçüncü bölüme zemin hazırlamaktadır.

2.1. Birleşmiş Milletler Düzeyinde

Birleşmiş Milletler 24 Ekim 1945 tarihinde kurulmuştur. 1945 yılında Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 51 olan üye sayısı, en son 2011 yılında Güney Sudan'ın katılımıyla 193'e ulaşmış durumdadır. Kuruluş amaçlarının arasında dünyadaki barışın ve huzurun sağlanması ile kültürel ve ekonomik bir iş birliğinin oluşturulması yer almaktadır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler farklı zamanlarda insan hakları ve sosyal haklara ilişkin belgeler yayınlamıştır. İnsan haklarına ve Tez'in konusuna ilişkin hükümler içeren belgelerden birisi olan "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"ne öncelikli olarak değerlendirilmektedir. Bunu "Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi" takip ederek "Çocuk Hakları Sözleşmesi" ile de Birleşmiş Milletler düzeyinde inceleme tamamlanmaktadır.

2.1.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 217 A (III) sayılı kararıyla kabul edilmiştir. Ülkemizde söz konusu Beyanname 6 Nisan 1949 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararından geçmiş ve bu karar 27 Mayıs 1949 tarihli ve 7217 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Sosyal güvenliğin uluslararası düzeyde temel insanlık hakkı olduğunun kabul edilmesi ilk kez bu belgeyle ifade edilmiştir. Ancak söz konusu Beyanname hukuki olarak ülkeleri bağlayan bir belge olarak kabul edilmemektedir. Buna rağmen bireylerin haklarını uluslararası platformda ilk defa tanımlanması sebebiyle bir ağırlığı bulunmaktadır. Bu belge sosyal güvenlik haklarının kapsamı ile yardımların belirlenmesi ile bunun uluslararası alanda duyurulması açısından önem arz etmektedir (Bilen, 2008:26-28).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde sosyal güvenliğe, sosyal hizmetlere ve aile politikalarına yönelik maddeler yer almaktadır. Beyanname'nin üçüncü maddesinde yaşamın, özgürlüğün ve kişi güvenliğinin herkesin hakkı olduğu ifade edilmektedir.

Beyanname'nin 16 ncı maddesinin birinci fıkrasında herhangi bir engele takılmadan evlenmeye ve aile kurmaya yönelik haktan bahsederek aileye verilen önemin altı çizilmektedir: *“Yetişkin bir erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır.”*

Yine aynı maddenin üçüncü fıkrasında ise ailenin önemine ve devlet tarafından korunduğu bildirilmektedir: *“Aile, toplumun, doğal ve temel unsurudur, toplum ve devlet tarafından korunur.”*

İnsan Hakları Evrensel Beyanname'nin 22 nci maddesinde sosyal güvenlik ile ekonomik, sosyal ve kültürel haklara değinmektedir. Aile yardımlarını da bu şekilde dolaylı olarak ima etmektedir: *“Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalarla ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre, herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişim için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.”*

Söz konusu Beyanname'nin 23 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında aileye yönelik koruma önlemleri dile getirilmekte ve aile yardımlarına atıf yapmaktadır: *“Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.”*

Bildirge'nin 16 ncı maddesinde aile kurmaya ve ailenin devlet tarafından korunması ilişkin hükümler yer alırken 22 ve 23 üncü maddede ise sosyal güvenlik ve sosyal korumaya yönelik ifadeler yer verilmektedir.

Beyanname'nin 25 inci maddesinin 1 inci fıkrasında ailelerin beslenme, giyinme, barınma ve sağlık hakları gibi temel insani haklarının olduğunu ve herhangi bir durumda zor durumda kalındığında korunma hakkının olduğunu vurgulayarak ailelere yapılacak yardımları daha yakından ilgilendirmektedir: *“Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.”*

Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise anne ve çocuklar için yapılacak yardımları ve hangi şartlar altında olursa olsun doğmuş tüm çocukların sosyal güvencesine değinmektedir: *“Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır. Bütün çocuklar, evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar.”*

Görüldüğü üzere 1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde bireylerin yaşama, aile kurma, ailenin korunması, sosyal güvenlik, sağlık ve refah, geçim sıkıntısında güvenlik hakkı gibi sosyal politikanın en temel unsurları ile güvence altına alınmıştır. Bu hakların dışında ekonomik, siyasi, kültürel ve medeni haklar da yer almaktadır. Ülkemizin de imzaladığı söz konusu Beyanname aile yardımlarına ışık tutmakta ve imzalayan ülkeler için dayanak oluşturmaktadır.

2.1.2. Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi 16 Aralık 1966 tarihinde 2200 A (XXI) sayısı ile BM Genel Kurul görüşmelerinde kabul edilmesi ile imzaya açılmış ve 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Sözleşmeyi 13 Ocak 2014 tarihi itibarıyla 70 ülke imzalamış ve 161 ülke onaylamıştır. Türkiye ise bu Sözleşmeyi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamış, 10 Temmuz 2003'te Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylamış ve

11 Ağustos 2003 tarihinde 25196 sayısı ile Resmi Gazete’de yayınlıyarak iç hukuk prosedürünü tamamlamıştır.

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesinde sosyal güvenlik, sosyal yardımlar, aile ve çocuk yardımlarına ilişkin maddelere yer verilmiştir. Sosyal sigorta ve sosyal güvenlik hakkının tanınmasına yönelik dokuzuncu maddesinde bu ifadelere yer verilmektedir: *“Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin sosyal sigorta da dahil olmak üzere sosyal güvenlik hakkını tanırlar.”*

Devamı olan 10 uncu maddenin birinci fıkrasında aile politikasına ilişkin ailenin kurulması ile çocukların bakım ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için yardımların yapılması hususunda hükümler içermektedir. Böylelikle aile yardımlarının sağlanması yönünde doğrudan ifadelere yer verilmektedir: *“Toplumun doğal ve temel birimi olan aileye, özellikle ailenin kurulması için ve aileye bağımlı çocukların bakım ve eğitiminden sorumlu oldukları sürece, en geniş koruma ve yardımın yapılması gerektiğini kabul ederler. Evlenme, buna istekli olan eşlerin hür rızası ile olmalıdır.”*

Aynı maddenin üçüncü fıkrasında ise çocukların ve gençlerin hem mali hem de sosyal yönden korunması ve yardım edilmesine yönelik tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca belirli yaşın altında çalıştırmanın yasak olmasına da değinilmektedir: *“Bütün çocuklar ve gençler yararına, ebeveynlikten ya da başka koşullardan dolayı hiçbir ayırım gözetilmeksizin, özel koruma ve yardım tedbirleri alınmalıdır. Çocuklar ve gençler ekonomik ve sosyal sömürüden korunmalıdır. Onların ahlaki değerlerine ya da sağlıklarına zararlı olabilecek, hayatlarını tehlikeye sokabilecek ya da normal gelişmelerini engelleyebilecek işlerde çalıştırılmaları yasalarla cezalandırılmalıdır. Devletler, ayrıca, yaş sınırları koyarak, çocukların bu yaş sınırları altında ücretli olarak çalıştırılmasını yasalarla yasaklamalı ve cezalandırmalıdır.”*

Söz konusu Sözleşme’nin 11 inci maddesinin birinci fıkrasında bireylerin ve ailelerin yeterli bir yaşam alanına sahip olabilmesi için gıda, giyim ve barınma haklarının olduğunu vurgular ve devlete bunun tedbirlerini alması konusunda sorumluluk yüklemektedir. Bu fıkrada sosyal yardımlara ilişkin hükümlerin yer almasına rağmen yine de belirtilmektedir: *“Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler,*

herkesin, yeterli beslenme, giyim ve konut da dahil olmak üzere, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma ve yaşam koşullarını sürekli geliştirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf Devletler bu hususta hür rızaya dayalı uluslararası işbirliğinin temel önemini kabul ederek, bu hakkın gerçekleşmesini güvence altına almak için uygun tedbirler alacaklardır.”

Birleşmiş Milletler'in Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi aile yardımları hususunda ifadelerle yer verdiğinden önem arz etmektedir. Özellikle 10 ve 11 inci maddeleri Tez'in konusuna binaen dikkat çekmektedir. Bu maddelerde aile kurma, çocukların bakım ve eğitimle ilgili tüm ihtiyaçlarının teminat altına alınması, çocukların sosyal koruma altına alınması ile ailelere sosyal yardım sağlanması öne çıkmaktadır.

2.1.3. Çocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda görüşülen ve New York'ta 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye söz konusu Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış, 23 Aralık 1994 tarihinde Bakanlar Kurulunca onaylanmış ve 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı ile Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 14 Ocak 2014 itibariyle Çocuk Hakları Sözleşmesini 140 ülke imzalamıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin dördüncü maddesinde “*Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.*” hükümleri yer almaktadır. Bu hükümlere göre sözleşmede yer alan hakların uygulanması için tüm önlemlerin alınması ile sosyal hakların verilmesinde kaynakları kısıtlamanın tam aksine mümkün olabildiğince “cömert” davranılması gerektiği hususuna yer verilmektedir.

Sözleşme'nin 18 inci maddesinin birinci fıkrasında çocukların yetiştirilmesinde ve gelişmesinde Anne ve Babanın birlikte sorumlu oldukları, aynı maddenin ikinci fıkrasında ise çocukların yetiştirilmesinde taraf devletin ailelerin mali durumlarına göre

gerekli yardımların yapılması hususunda hükümler yer almaktadır: *“Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.”*

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 23 üncü maddesinin birinci fıkrasında engelli çocukların yaşamlarının güvence altına alınması, ikinci fıkrasında ise konumuzu doğrudan ilgilendiren engelli çocukların ailelerine yapılacak yardımları kapsamaktadır. Yine aynı maddenin üçüncü fıkrasında engelli çocuğun eğitim, bakım ve sosyal yaşamına ilişkin olanakları ailenin mali durumuna göre gerekirse ücretsiz olarak sağlanması işlenmişken son fıkrasında ise özürlü çocuğun sağlığına ve tedavisine ilişkin hükümler yer almaktadır. Çalışmanın konusunu doğrudan ilgilendirmesi sebebiyle ikinci ve üçüncü fıkra söz konusu Sözleşme'de bu şekilde yer almaktadır: *“2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.*

3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım ...”

Çocukların fizyolojik ve sosyolojik gelişimine yönelik alınması gerekli görülen tedbirler ve sağlanmasına ilişkin yapılması gereken yardımlar bu Sözleşme'nin 27 nci maddesinde belirtilmektedir. Bu konuya yönelik yapılması gereken yardım ve alınması gereken tedbirler üçüncü ve dördüncü fıkrada bildirilmektedir: *“3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.*

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun

bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle...”

Çocuk Hakları Sözleşmesi, mülteci olan veya olmayan, engelli veya sağlıklı, göçmen veya yerli tüm çocukların başta temel hak ve özgürlükler olmak üzere eğitim, sağlık, kültürel ve sosyal haklarına ilişkin hükümlerin yer aldığı ve taraf devletlere ödevler yükleyen bir sözleşmedir. Söz konusu konuların yanı sıra, çocuklara kimlik verilmesinden vatandaşlık hakkına, oynamasından dinlenmesine kadar hükümlerde yer almaktadır.

Sosyal hayata ve özellikle aile ve çocuk yardımlarına ilişkin birçok madde bulunmaktadır söz konusu Sözleşme’de. Çocukların yetiştirilmesinden ötürü aileye yapılan yardımlar özellikle 18 inci maddede değinilirken 23 üncü maddede ise engelli çocukların ailelerine yapılan yardımlardan ve 27 nci maddede çocukların gelişimine yönelik yapılan yardımlardan bahsedilmektedir. Bu hükümler çerçevesinde Sözleşme değerlendirildiğinde aile yardımlarının önemi taraf ülkelere ve özellikle Türkiye için bir kez daha hatırlatılmaktadır.

Ülkemizin yanı sıra Almanya, Avusturya ve İsviçre’nin de Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne taraf olması ve imzalamış olması ayrıca önem taşımaktadır.

2.2. Uluslararası Çalışma Örgütü Düzeyinde

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1919 yılında Versailles Barış Antlaşması ile kurulmuştur. Mevcut durumda Birleşmiş Milletler'in uzmanlık kuruluşu olan ILO'ya 185 üye ülke bulunmaktadır. Türkiye'nin ILO'ya üyeliği 1932 yılına dayanmaktadır. Birleşmiş Milletler'e üye olan ülkeler ILO'ya üye olabilmeleri, ana sözleşmeleri kabul etmelerine bağlıdır. BM üyesi olmayan ve ILO'ya üye olmak isteyen ülkeler ise ILO'nun Genel Konferansından çıkan kararlar ile üye olabilmektedirler (ÇSGB, 2014:15).

Sosyal adaletin ve uluslararası insan ve çalışma haklarının iyileştirilmesi amacıyla kurulmuş olan ILO, bu amaçları gerçekleştirmek üzere 189 sözleşme ve 202 tavsiye kararı yayınlamıştır.

Çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini amaçlaması sebebiyle Uluslararası Çalışma Örgütü'ne bu bölümünde yer verilmektedir. Öncelikle aile yardımlarına ilişkin hükümler içermesi sebebiyle ILO'nun amaç ve hedeflerine ilişkin olarak yayınlanan Filadelfiya Bildirgesi'ne değinilmektedir. Akabinde Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 No'lu Sözleşmesi ele alınarak aile yardımlarına ilişkin bölümü etraflıca incelenmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından ülkelerin imzaladığı ve onayladığı sözleşmelere ilişkin beş yılda bir rapor gönderilir. Temel sözleşmelere ilişkin raporlar iki yılda bir gönderilir. Bu raporlar çerçevesinde sosyal tarafların görüşleri sorulur ve ilgili ülke tarafından ILO'ya savunma raporu sunulur. Türkiye'de bu doğrultuda onayladığı 102 sayılı Sözleşme kapsamında beş yılda bir savunma raporu gönderir. En son gönderdiği savunma raporları 2006 ve 2011 yıllarında gerçekleşmiş bulunmaktadır. Bir sonraki rapor ise iki yıl sonra yani 2016 yılında sunulacaktır. Raporların ve görüşlerin içeriğine ilişkin Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı Sözleşme konusunda bahsedilmektedir.

2.2.1. Filadelfiya Bildirgesi

Uluslararası Çalışma Örgütü 10 Mayıs 1944 yılında Filadelfiya’da gerçekleştirdiği 26 ncı toplantısında ILO’nun amaç ve hedeflerine ilişkin hüküm ve maddeler içeren Filadelfiya Bildirgesi’ni kabul etmiştir.

Bildirge’nin ilk bölümünde Örgüt’ün temel ilkelerine atıfta bulunarak bazı konuların altını çizmektedir. Emegın bir mal olmadığına, dernek kurmaya, ifade özgürlüğüne ve yoksulluğun bir tehlike olduğuna önemle işaret etmektedir. İkinci bölümde ise insanlar arasında ırk, din ve cinsiyet ayırımı gözetmeksizin hepsinin de maddi ve manevi gelişmelerini eşit şartlarda olması gerektiğine bunu sağlamak için ulusal ve uluslararası düzeyde oluşturulan siyasetin hedefinde bulunması gerektiği belirtilmektedir.

Söz konusu Bildirge’de yer alan üçüncü bölümde çalışma hayatına ve sosyal politikaya yönelik tavsiyeler yer almaktadır. Tam istihdamın sağlanması, işçileri sevdikleri işlerde çalıştırılması, mesleki eğitim olanaklarının genişletilmesi, çalışma hayatına ilişkin gelişmelerin herkes tarafından yararlanmasının sağlanması, toplu görüşme hakkının tanınması, sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması, işçi sağlığının korunması, çocuk ve annelerin korunması, gıda barınma ve kültür olanaklarının genişletilmesi ile eğitim ve mesleklerde eşit fırsatların sağlanması gibi hususlar bu bölümün çerçevesini oluşturmaktadır.

Aile yardımlarına atıf yapan madde ise üçüncü bölümün h fıkrasında belirtilmektedir. Bu fıkrada “*Çocukların ve annelerin korunması*” ifadesi yer alarak aile yardımlarının sağlanması hususuna yer verilmektedir. Bu bağlamda Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından kabul edilen Filadelfiya Bildirgesi ile üye ülkelere aile yardımlarının önemi dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

2.2.2. Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı Sözleşme

Uluslararası Çalışma Örgütü, 4 Haziran 1952 tarihinde Cenevre’de gerçekleştirdiği 35 inci Genel Kurul toplantısında sosyal güvenliğin asgari normları hakkındaki teklifleri kabul etmeye başlamış ve bunları da bir Sözleşme olarak derlenmesi hususunu görüşmüştür. ILO bu Sözleşme’yi 28 Haziran 1952 tarihinde “1952 Sosyal Güvenlik (Asgari Normlar) Sözleşmesi” olarak isimlendirerek kabul etmiştir (Centel, 2004:299).

Türkiye, “Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkındaki Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”u 1451 sayısıyla 29 Temmuz 1971 tarihinde kabul etmiş ve 10 Ağustos 1971 tarihli ve 13922 sayılı ile Resmi Gazete’de yayınlamıştır. 1 Nisan 1974 tarihinde toplanan Bakanlar Kurulu’nun onayından geçen söz konusu Kanun 15 Ekim 1974 tarihli ve 15037 sayılı ile Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (ÇSGB, 2014:150).

Türkiye Cumhuriyeti, “Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında Sözleşme”nin ikinci maddesinin b fıkrasındaki yetkiden faydalanarak, sadece

- üçüncü bölümde yer alan hastalık ödeneklerini,
- beşinci bölümde yer alan ihtiyarlık yardımlarını,
- altıncı bölümde yer alan iş kazası ve meslek hastalıkları yardımlarını,
- dokuzuncu bölümde yer alan maluliyet yardımlarını ve
- 10 uncu bölümde yer alan ölüm yardımlarını kabul etmiştir.

İkinci bölümde yer alan sağlık yardımları ile sekizinci bölümde yer alan analık yardımlarını Sözleşme’nin üçüncü maddenin yetkisinden yararlanarak dokuzuncu maddenin d fıkrası ile 48 inci maddenin c fıkrasındaki geçici hükümlerine tabi olarak onaylamıştır (Ekdemir, 2009:893). Aile yardımlarına ilişkin yedinci bölümü ise Türkiye o günkü koşullar dikkate alınarak onaylamamıştır.

Sözleşme’de sağlık, hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, analık, maluliyet, ölüm ve aile yardımları olmak üzere toplam dokuz sigorta kolu ele alınmıştır.

Aile yardımları, Sözleşme’nin yedinci bölümünü kapsamakta ve hükümleri 39 ile 45 inci maddeleri arasında yer almaktadır.

40. Madde

Bu madde de söz konusu bölümün ve yardımların ailelerin geçimine ilişkin yardımlardan daha çok çocukların geçimini kolaylaştıran yardımları kapsadığı anlaşılmaktadır: “*Yardım yapılacak hal, mevzuatla tayin olunacağı şekilde, çocukların geçimini sağlama mükellefiyetidir.*”

41. Madde

Sözleşme'nin 41 inci maddesinde korunacak kimseleri tarif etmiştir. Buna göre:

- Bütün işçi ve hizmetlilerin %50'sinden az olmamak üzere kanunla belirlenmiş işçi ve hizmetlilerini,
- veya bütün ikamet edenlerin %20'sinden az olmamak üzere kanunla belirlenmiş nüfus kategorilerini;
- veya çocuk geçindirmekle yükümlü olduğu süre içinde geçim kaynakları kanunla belirlenmiş sınırları aşmayan ikamet edenleri;
- veya 3 üncü maddeye göre bir beyanın yapılmış olması halinde en az 20 kişi çalıştıran işyerlerindeki bütün işçi ve hizmetlilerin %50'sinden az olmamak üzere, kanunla belirlenen işçi ve hizmetli kategorilerini

kapsamaktadır.

42. Madde

Devamı olan 42 nci madde, yapılacak yardımların çerçevesini belirlemektedir. Buna göre:

- Kanunla belirlenmiş bir zaman dilimini tamamlayan her korunan kişiye periyodik yardımları,
- veya çocuklara yiyecek, giyecek, konut, tatil veya ev içerisinde yapılacak yardımları,
- veya yukarıda sayılan iki maddede sayılan yardımların karışımından oluşan bir yardım sisteminin oluşturulması

şeklinde bir çerçeve ifade edilmektedir.

43. Madde

Aile yardımının hangi şartları taşıyan kimselere ödeneceği hususunu 43 üncü madde bildirmektedir. Buna göre:

- Belirli bir zaman içinde üç ay prim ödemiş veya çalışmış,
- Bir sene ikamet etmiş olma

şartlarından en az birini yerine getiren kimselere aile yardımının ödenmesi şeklinde düzenlenmiştir.

44. Madde

44 üncü maddede ise, 42 nci madde kapsamında yapılacak yardımların miktarları tespit edilmektedir. Buna göre:

- Bir erkek işçinin ücretinin %3'ü ile yardımı yapılacak kişilerin çocukları sayısının çarpımıyla,
- veya söz konusu ücretin %1,5'i ile ikamet edenlerin çocuk sayısının toplamının çarpımıyla

elde edilecek değer olarak belirlenmektedir.

Gelişmekte olan veya yoksul olan ülkelerin bu sözleşmeyi kabul edebilmesi için tüm sigorta kollarını, sözleşmeyi onayladıklarında kabul etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bunun yerine başlangıçta bazı sigorta kollarını kabul ederek Sözleşme'yi onaylayabilirler. Bu husus Sözleşme'nin ikinci maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre Sözleşmeyi onaylamak isteyen ülke:

- işsizlik, ihtiyarlık, iş kazası ve meslek hastalıkları, maluliyet ve ölüm yardımlarından en az birisi olmak koşuluyla,
- sağlık, hastalık, işsizlik, iş kazası ve meslek hastalığı, aile yardımları, maluliyet ve ölüm yardımları sigorta kollarından en az üçünü seçmek şartıyla bu Sözleşme'yi kabul edebilir.

Görüleceği üzere Uluslararası Çalışma Örgütü'nün çıkardığı "Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı Sözleşmesi" Teşkilata üye olan veya üyelik süreci devam eden ülkelere sosyal güvenliğin asgari normları ve aile yardımları hakkında ışık tutmaktadır.

Tezin örneklemini oluşturan Almanya, Avusturya ve İsviçre’de söz konusu Sözleşmeye taraftır. Almanya Sözleşmeyi 21 Şubat 1958 tarihinde iki ile 10 uncu bölümlerini onaylamıştır. Almanya 121 sayılı sözleşmenin onayı ile altıncı bölüm, 128 sayılı sözleşme ile 45 inci madde, 130 sayılı sözleşme ile üçüncü bölüm geçerliliğini yitirmiştir. Avusturya, Sözleşme’yi 4 Kasım 1969 tarihinde onaylamış ve 2, 4, 5, 7 ile 8 inci bölümleri kabul etmiştir. Son olarak İsviçre’nin onay tarihi 18 Ekim 1977 olup 5, 6, 7, 9 ve 10 uncu bölümleri kabul etmiştir. Avusturya ve İsviçre 128 sayılı sözleşmeyi onaylayarak 45. Madde hükmünü yitirmiştir (www.ilo.org).

Türkiye 2006 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü’ne 102 sayılı Sözleşme’nin hükümlerini savunmak üzere detaylı bir rapor sunmuştur. Bu raporda 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununda aile yardımlarının yer almadığı belirtilmiştir. Ancak 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamında aile yardımlarının ödendiği ile bu yardımların şartları ile miktarlarına yer verilmiştir.

ILO’nun 102 sayılı Sözleşmeye ilişkin 2011 yılında Türkiye’ye gönderdiği rapor ile Türkiye’nin ILO’ya sunduğu savunma raporunda aile yardımlarına ilişkin herhangi bir savunma bulunmamaktadır. ILO’ya gönderilen söz konusu raporda ikinci bölüm olan tıbbi bakım, üçüncü bölüm olan hastalık yardımları ve sekizinci bölüm olan analık yardımlarına atıfta bulunmaktadır. Bu sigorta kollarına ilişkin detaylı açıklamaları Avrupa Konseyi’ne sunulan Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu’na ilişkin 28. ülke raporunun ilgili bölümlere bakılması istenmiştir.

Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu’nun 2011 raporuna ise ileriki bölümlerde değinilmektedir.

2.3. Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği Düzeyinde

Bu bölümde Avrupa Birliği'nin temelini oluşturması sebebiyle Paris ve Roma Antlaşmaları incelenmekte, Topluluğun sosyal risklerini ve insan haklarını güvence altına alması hususunda önemli belgeler arasında yer alan Avrupa Sosyal şartı'na değinilmektedir. Uluslararası alışma Örgütü'nün 102 sayılı Sözleşmesinden esinlenen Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu, koordinasyona ilişkin 1408/71 ve 883/04 sayılı Tüzükler ile Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi de ele alınmaktadır. Bunun dışında kalan Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi çerçevesinde yayınlanan sözleşmeler ve diğer belgeler, çalışmanın konusuyla ilgisi olmadığından incelenmemektedir.

2.3.1. Paris ve Roma Antlaşması

Paris'te 18 Nisan 1951 tarihinde imzalanan ve 23 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe giren “Avrupa Kömür ve elik Topluluğu Antlaşması” (AKT) Avrupa Birliği'nin (AB) ilk adımını oluşturan bir Antlaşma olup kurucu üyeleri Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'dur. Işığıok'a (2007:55) göre ise bu Antlaşma ile sanayinin hammaddesi olan kömür ve elik için üye ülkelerin ortak bir politikanın belirlenmesi amaçlanmıştır. AB'nin sosyal güvenlik alanında da temelini oluşturan bu Antlaşma özellikle 68 inci ve 69 uncu maddeleri ile sosyal güvenliğe ait hükümler içermektedir. Söz konusu maddelere göre ise üye ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerine karışılmayacağı belirtilmiştir (Taşcı, 2013:62).

Roma'da 25 Mart 1957 tarihinde imzalanan ve 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşması ile AKT'nin kurucu üyeleri tarafından “Avrupa Ekonomik Topluluğu” (AET) ve “Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu” (AAET) kurulmuştur. Roma Antlaşmasında sosyal güvenliğe ilişkin doğrudan hükümler bulunmamaktadır. Ancak AB'nin başlangıcını ve dolayısıyla sosyal güvenliğin de başlangıcını oluşturmasından ötürü önem arz etmektedir. Bu Antlaşma'da sosyal güvenliğe dair hükümler dağınık bir şekilde yer almaktadır. Buna göre örneğin 48 ile 51 inci maddeler arasında işgücünün serbest dolaşımına, 100 ile 101 inci

maddeler arasında üye ülkelerin mevzuatlarının birbirlerine yaklaştırılmasına, 117 ile 122 nci maddeler arasında sosyal hükümlere, 123 ile 127 nci maddeler arasında Avrupa Sosyal Fonu'na ve 128 inci maddede de meslek eğitime ilişkin hükümler yer almaktadır. 117 ile 128 inci maddeler arasında yer alan hususların hepsi "Sosyal Politika" başlığı altında yer almaktadır. Sosyal güvenlik alanında üye devletlerin kendi aralarında işbirliği yapmaları hususunda Avrupa Komisyonu'nun görevlendirilmesi, 118 inci maddede açıkça ifade edilmiştir. Antlaşma'nın 51 inci maddesi üye devletlere bir sosyal güvenlik sistemi öngörmüştür. Bunun için ise Antlaşma'nın yürürlüğe girmesinden sonra üç ve dört sayılı Tüzüklerin uygulanması istenmiştir (Taşcı, 2013:62-63).

Çalışmanın örneklemini AB'ye üye devletler olan Almanya ve Avusturya ile AB'ye yakın ilişkileri bulunan İsviçre'den oluşması sebebiyle AB'nin kuruluşuna dayanan Paris ve Roma Antlaşmaları önem arz etmektedir.

2.3.2. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Sosyal Şartı 1961 yılında imzaya açılmış ve 1965 yılında yürürlüğe girmiştir. Günün koşullarına göre düzenleme ihtiyacı doğması sebebiyle Avrupa Sosyal Şartı 1996 yılında güncellenerek Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı olarak son halini almıştır. Bu bölümde 1961 ve 1996 tarihli Avrupa Sosyal Şartı iki başlık halinde değerlendirilmektedir.

2.3.2.1. 1961 Tarihli Avrupa Sosyal Şart

18 Ekim 1961 tarihinde Avrupa Konseyi (AK) tarafından imzaya açılan Avrupa Sosyal Şartı (ASS) ekonomik ve sosyal hakları içeren önemli belgelerinden birisidir. Beş ülkenin onaylaması sonucu 26 Şubat 1965'te yürürlüğe girmiştir. Türkiye, 1961 tarihli ASS'yi 18 Ekim 1961'de imzalamış, 7 Ağustos 1989 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararını 14 Ekim 1989 tarihli ve 20312 sayılı Resmi Gazete'de yayınlamıştır. 13 Şubat 2014 itibarıyla 32 ülke imzalamış, 27 ülke onaylamış ve yürürlüğe koymuştur (www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG).

Söz konusu ASS’de Türkiye adil çalışma koşulları hakkını, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları hakkını, adil bir ücret hakkını kısmen, örgütlenme hakkını, toplu pazarlık hakkını, çocukların ve gençlerin korunma hakkını kısmen, çalışan kadınların korunma hakkını, engellilerin toplumsal yaşamda bağımsız olma ile sosyal bütünleşme ve katılma hakkını onaylamamıştır.

1961 tarihli Şart’ta 19 sosyal hak bulunmakta olup sosyal politikaya ilişkin birçok konuda taraf ülkelere yükümlülükler getirmektedir. Sağlıklı ve adil çalışma koşulları, adil ücret, örgütlenme, toplu pazarlık, meslek eğitimi, sağlığın korunması, sosyal güvenlik, sağlık ve sosyal yardım, engellilerin çalışma koşulları, çalışan göçmenlerin korunması ile tezin konusu açısından önem arz eden ailelerin, kadınların, gençlerin ve çocukların sosyal, yasal ve ekonomik olarak korunması gibi hususlar Şart’ın içeriğini oluşturmaktadır.

Ailenin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı başlıklı 16 ncı madde aile yardımlarını işlemektedir. Söz konusu maddeye göre aileleri maddi, hukuki ve sosyal olarak koruma altına almaktadır: *“Akit Taraflar, toplumun temel birimi olan ailenin tam gelişmesi için gerekli koşulları sağlamak üzere; sosyal yardımlar ve aile yardımları, mali düzenlemeler, konut sağlama, yeni evlilere yardım ve diğer uygun araçlarla aile yaşamının ekonomik, yasal ve sosyal bakımdan korunmasını desteklemeyi taahhüt ederler.”*

Çocukların ve gençlerin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı başlıklı 17 nci madde ise çocuk ve gençlere yönelik koruyucu hükümler içermektedir. Buna göre birinci fıkranın a bendine göre çocuk ve gençleri bu şekilde korumaktadır: *“özellikle bu amaç için uygun ve yeterli kurum ve hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesini sağlayarak; çocukların ve gençlerin, ebeveynlerinin hak ve ödevleri göz önünde tutularak, gereksinim duydukları bakım, yardım, öğretim ve eğitim olanaklarına sahip olmalarını sağlamayı;”*

Avrupa Sosyal Şart, 1988 tarihli Katma Protokolü, 1991 tarihli Torino Protokolü ve 1995 tarihli Toplu Şikayet Protokolü ile genişletilmiştir. Katma Protokolü ile dört yeni hak ilave edilmiş olup aile yardımları konusunda bir genişleme bulunmamaktadır. Torino Protokolüyle ise Şart’ın denetim sistemiyle ilgili değişiklikleri içermektedir ve son çıkartılan protokolle de toplu şikayet sistemi oluşturulmuştur.

Söz konusu Şart'ı Almanya, Türkiye ile aynı tarihte imzalamış ve 27 Ocak 1965'te onaylayarak 26 Şubat 1965'de yürürlüğe koymuştur. Avusturya 22 Temmuz 1963'te imzalamış ve 29 Ekim 1969'da onaylayarak 28 Kasım 1969'da da yürürlüğe girmiştir. Ancak İsviçre Şart'ı 6 Mayıs 1976 tarihinde imzalamış olup şüana kadar henüz onaylamamıştır (www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG).

2.3.2.2. 1996 Tarihli Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şart

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı 3 Mayıs 1996 tarihinde Strazburg'da Avrupa Konseyi tarafından imzaya açılmıştır. Üç ülkenin onayından sonra 1 Temmuz 1999'da yürürlüğe girmiştir. Revize edilmiş ASS'yi Türkiye 6 Ekim 2004 tarihinde imzalamıştır. İmzalanan bu belge Bakanlar Kurulu'nun 22 Mart 2007 tarihli toplantısında karara bağlanmış ve 9 Nisan 2007 tarihli ve 26488 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. 13 Şubat 2014 tarihi itibariyle söz konusu Şart'ı 45 ülke imzalamış, 33 ülke onaylamış ve yürürlüğe koymuştur (www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG).

1961 tarihli Sosyal Şart'ta toplam 19 sosyal hak bulunurken, Gözden Geçirilmiş Şart'ta bu hak 31'e çıkartılmıştır. İlave edilen sosyal hakları istihdam ve meslek konularında fırsat eşitliği, bilgilendirilme ve danışılma, çalışma koşullarının ve ortamının düzenlenmesi ve iyileştirilmesi, yaşlıların sosyal korunma, iş feshinin sona erdiğinde korunma, çalışanların ve işverenlerin aciz haldeyken alacak taleplerinin korunması, onurlu çalışma, ailevi sorumlulukları olan çalışanlara fırsat eşitliği, çalışanların temsilcilerinin işletmede korunmaları, çalışanların toplu işten çıkarmada bilgilendirme ve danışılma, toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma ile konut hakkı şeklinde sıralanabilir.

Revize edilmiş ASS'yi Türkiye, ikinci maddenin üçüncü fıkrasında bulunan “*en az dört haftalık ücretli yıllık izin*” hakkını, dördüncü maddenin birinci fıkrasında bulunan “*Çalışanların kendilerine ve ailelerine iyi bir yaşam düzeyi sağlayacak ücret*” hakkını onaylamamıştır. Ayrıca altıncı maddede bulunan toplu pazarlık hakkı ile yedinci maddede yer alan çocukların ve gençlerin korunma hakkını da onaylamamıştır (26488 sayılı Resmi Gazete).

Aile ve çocuk yardımlarına ilişkin ilk metinde bulunan 16 ile 17 nci maddeler revize edilen ASS’de de muhafaza edilmiştir. Ancak Gözden Geçirilmiş ASS’de yardımlar hususuna ilişkin “Toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkı” başlıklı 30 uncu maddeyi ilave etmiştir. İlave edilen bu madde, sosyal yardımları daha yakından ilgilendirse de kültürel ve sosyal yardımlarına değinmesi sebebiyle aile yardımları kapsamında da değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Hacıosmanoğlu’na (2009:36) göre ilave edilen bu hak, Avrupa’da yoksulluğun giderek büyüdüğü ve sosyal dışlanma olayının hız kazanarak arttığı ifade edilmektedir. Bu maddenin a fıkrasına göre yardımlar hususunu şu şekilde düzenlemiştir: “*Akit Taraflar, ... , toplumsal dışlanma ve yoksulluk durumunda yaşayan ya da bu duruma düşme tehlikesinde olan kişilerin ve ailelerinin, özellikle istihdam, konut, eğitim, öğrenim, kültür ile sosyal ve tıbbi yardım olanaklarına fiilen ulaşmalarını teşvik edecek genel ve eşgüdümlü bir yaklaşım çerçevesinde önlemler almayı; ... taahhüt ederler.*”

Avrupa Sosyal Şartın getirdiği yükümlülükler, taraf devletlerce uygulanıp uygulanmadığı denetimlerle kontrol edilmektedir. Şartı imzalayan ülkeler iki yılda bir rapor sunmak zorundalar (Hacıosmanoğlu, 2009:37).

Almanya Gözden Geçirilmiş ASS’yi 29 Haziran 2007 tarihinde imzalamış olup henüz onaylamamıştır. Avusturya ise 7 Mayıs 1999 tarihinde imzalamış ve 20 Mayıs 2011 tarihinde onaylayarak 1 Temmuz 2011’de yürürlüğe koymuştur. İsviçre ise Gözden Geçirilmiş ASS’yi imzalamamıştır.

Türkiye 1961 tarihli Avrupa Sosyal Şart’ı ve 1996 tarihli Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şart’ı imzalamıştır. Her iki Şart’ta aile yardımlarına ilişkin maddeler ve hükümler bulunmaktadır. 16 ve 17 nci maddeler bu bağlamda özellikle dikkat çekmektedir. Türkiye, bu maddeleri ve hükümleri içeren Şartları onaylamasına rağmen aile yardımlarına gereken önemi vermemektedir.

2.3.3. Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu

Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu (ASGK) 16 Nisan 1964 tarihinde imzaya açılmış olup üç ülkenin onaylaması ile 17 Mart 1968 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise söz konusu Kod’u 13 Mayıs 1964’te imzalamış, 28 Şubat 1979 tarihli Bakanlar Kurulu

tarafından onaylanarak 23 Temmuz 1979 tarihli ve 16705 sayılı Resmi Gazete’de yayınlamıştır. Kod’u 13 Şubat 2014 tarihi itibarıyla 26 ülke imzalamış, 21 ülke onaylamış ve yürürlüğe koymuştur.

Kodal (2008:85), Avrupa Konseyi’ne üye olan ülkelerin sosyal güvenlik bakımından gelişmesini sağlamak amacıyla söz konusu Kod’un yayımlandığını belirtmektedir. Bilen’e (2008:89) göre de bu Kod ile Avrupa’da sosyal güvenlik standardının yükseltilmesi ve genişletilmesi hedeflenmektedir. ASGK’de sağlık, hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, aile yardımları, analık, maluliyet ve ölüm yardımları olmak üzere toplam dokuz sosyal riski kapsamaktadır.

ASGK’de yer alan hükümlerin taraf devletlerce yerine getirilip getirilmediği, taraf devletlerin her yıl periyodik olarak sundukları raporlarla denetlenmesi hususu Kod’un 74 üncü maddesinin birinci fıkrasınca sağlanmaktadır. Ayrıca, 76 ncı maddeye göre taraf ülkeler onaylamadıkları bölümlerle ilgili ülkelerindeki gelişmeler hakkında iki yılda bir rapor sunmak zorundalar.

Avrupa Konseyi Kod’u hazırlarken, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin 102 sayılı Sözleşmesi’ni esas almıştır (Taşcı, 2013:63). ILO’nun 102 sayılı Sözleşmesi’nin getirdiği korumadan daha yüksek bir koruma sağlaması gerektiği AK hedefleri arasında yer almaktadır (Bilen, 2008:89).

Kod’un ikinci maddesinin birinci fıkrasına göre, imzalayan taraf ülkeler Sözleşme’nin iki ile 10 uncu bölümlerinde yer alan toplam dokuz sosyal risklerden en az altısını kabul etmesi gerekmektedir. Ancak sağlık yardımını kabul eden taraf sanki iki, yaşlılık yardımını da kabul eden taraf sanki üç bölüm kabul etmiş gibi sayılır denmektedir aynı maddede.

Aile yardımları ise Kod’un yedinci bölümünde yer almakta ve 39 uncu ile 45 inci maddeleri kapsamaktadır. Kod’da yer alan aile yardımları bölümü, ILO’nun 102 No’lu Sözleşmesinde yer alan aile yardımları bölümü ile neredeyse aynı hükümleri içermektedir. ILO’nun 102 sayılı sözleşmesinin 41 inci maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkraları Kod’dan çıkartılırken, 43 üncü maddede yer alan prim ödeme şartı üç aydan bir aya ve bir senelik ikamet şartı da altı aya düşürülmüştür. Söz konusu ILO Sözleşmesi’nin 44 üncü maddesindeki erkek işçi ücreti de %3’ten %1,5’e düşürülmüş ve b fıkrası da Kod’a hiç eklenmemiştir.

Almanya ASGK'yi ve ek protokolünü 16 Nisan 1964 tarihinde imzalamış, 27 Ocak 1971 tarihinde onaylamış ve 28 Ocak 1972 tarihinde yürürlüğe koymuştur. Avusturya ise 17 Şubat 1970'de imzalamış ve bugüne kadar onaylamamıştır. İsviçre Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu'nu 1 Aralık 1976'da imzalamış, 16 Eylül 1977'de onaylamış ve 17 Eylül 1978'de yürürlüğe koymuştur (www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG).

2.3.3.1. Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu'nun Ek Protokolü

Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu'nun ek protokolü de Kod ile aynı tarihte imzaya açılmış ve yine aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. Protokolü 13 Şubat 2014 tarihi itibarıyla 13 ülke imzalamış, yedi ülke onaylamış ve yürürlüğe koymuştur. Ülkemizde ek protokolü 13 Mayıs 1964'te imzalamış, İsviçre ve Avusturya ise hiç imzalamamıştır (www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=ENG).

Söz konusu ek protokolle mevcut standartların seviyesinin ve asgari düzeylerinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Bu protokol ile onaylanması gereken altı bölüm sekiz bölüme çıkartılmıştır. Protokolün birinci kısmında, Kod'un hangi bölümlerinin değişmesi gerektiği ile yeni metin yer almaktadır. "Çocuk" tanımı da bu protokol ile genişletilmiştir. Hangi tanımların kabul edileceği devletlerin tercihine bırakılmıştır. Yardımların hak etme koşullarının hafifletilmesi ve yardımları alma sürelerinin uzatılması söz konusu protokolle gerçekleştirilmek istenmiştir. Protokolün ikinci kısmında ise Kod'u imzalamadan ek protokolün imzalanamayacağı, üçüncü ve dördüncü kısmında da protokolün yürürlüğüne ilişkin açıklamalar yer almaktadır (Bilen, 2008:91).

2.3.3.2. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu

Gözden Geçirilmiş (GG) Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu 6 Kasım 1990 tarihinde imzaya açılmıştır. Anılan tarihte Kod'u Türkiye ile birlikte 11 ülke imzalamıştır. Üç ülke ise daha sonra imzalayarak üye sayısı 14'e çıkmıştır. Bugüne kadar revize edilmiş halini tek onaylayan ülke Hollanda olmuştur. Yürürlüğe girebilmesi için en az iki ülkenin onayı gerektiği için henüz yürürlüğe girememiştir GG ASGK'ye.

GG Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu, standartların geliştirilmesini, esnekliğin ve kişisel kapsamaların artırılmasını ve cinsiyetle ilgili bölümlerde tarafsız olunmasını, hedeflemektedir. Revize edilmiş Kod, esnekliğin artırılmasıyla devletlerin karşı karşıya kaldıkları ekonomik sıkıntıları çözebilmek için sosyal güvenlik sistemlerini revize etmelerini öngörmektedir (Bilen, 2008:92).

2.3.4. 3/58, 1408/71 ve 883/04 Sayılı Koordinasyon Tüzükleri

Paris Antlaşması'nın 69 uncu maddesinin dördüncü fıkrası gereğince kişilerin diğer üye ülkelerde bulunmaları veya çalışmaları halinde herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmamaları gerekmektedir. Bunun üzerine 3/58 sayılı koordinasyon ve uygulamasına ilişkin 4/58 sayılı Tüzükler çıkartılmıştır. Ancak zamanla bazı hususların gözden kaçtığı ve hataların tespit edilmesi üzerine mevcut Tüzükleri gözden geçirmeye ve revize edilmeye başlanmıştır (EU, 99-100). Bu bağlamda 3/58 sayılı Tüzük koordinasyona ilişkin çıkan ilk belge olma özelliğini taşımaktadır.

Avrupa Topluluğu üyesi ülkelerde yer değiştiren bağımlı ve bağımsız çalışanlar ile bunların aile bireylerinin sosyal güvenliklerine ilişkin 14/06/1971 tarihli ve 1408/71 sayılı Tüzük ile Tüzüğün Uygulama Esaslarına Dair 574/72 sayılı Tüzükler 3/58 ve 4/58 sayılı Tüzüklerin devamı niteliğinde olup, Avrupa Ekonomik Topluluğu içerisinde serbest dolaşım esnasında sosyal güvenlik açısından ortaya çıkabilecek muhtemel sorunların bertaraf edilmesi amacıyla çıkartılmıştır.

Söz konusu Tüzükle, Topluluk üyesi ülke içinde yaşayan vatandaş ve yabancı işçilerin haklarının eşitlenmesi üzerine durulmuş, sigorta sürelerinin birleştirilmesi sağlanmış ve bazı yardımların başka ülkelerde ödenmesi hususu kabul edilmiştir. Bu Tüzüklerle, ayırım yapılmaması, hizmetlerin birleştirilmesi ve sigorta ödeneklerin nakli gibi hususlar amaçlanmaktadır (Taşcı, 2013:65). ÇSGB'ye göre (2000:18) söz konusu Tüzüklerin amacı, Topluluğun sosyal güvenlik alanında kişilerin serbest dolaşımını teminat altına almaktır. Sosyal güvenlik mevzuatının tek olması, eşit olması, hizmetlerin birleştirilmesi, kazanılmış hakların korunması ve sosyal güvenlik yardımların örtüşmesinin engellenmesi Tüzüğün kabul ettiği koordinasyon ilkeleridir (Polat, 2007:22-23). Bu bağlamda 1408/71 sayılı Tüzükle, Topluluk sınırları içerisinde yerini

geçici veya kalıcı amacıyla değiştiren Topluluk üyesi vatandaşların kazanılmış hakların korunmasını amaçlamaktadır.

Celal Polat'a göre (2007:22) Tüzüğün uygulama alanı başta sadece işçileri kapsarken zamanla serbest çalışanları, aileleri ve 1999'daki değişiklikle beraber öğrencileri de kapsam altına alarak genişlemiştir. Buna ilişkin gelişmeler tablo 1'de ifade edilmektedir.

Tablo 1: Koordinasyon Tüzüklerin Kişisel Kapsamındaki Gelişmeleri

3/58 Sayılı Tüzük	<ul style="list-style-type: none">• Ücretli ve Diğer İşçiler
1408/71 Sayılı Tüzük	<ul style="list-style-type: none">• İşçiler ve Aile Fertleri ile Dul ve Yetimleri,• Mülteciler ve Vatansız Kişiler
1982	<ul style="list-style-type: none">• Kendi Hesabına Çalışanlar ile Aile Fertleri
1998	<ul style="list-style-type: none">• Devlet Memurları ile Aile Fertleri
1999	<ul style="list-style-type: none">• Öğrenciler ile Aile Fertleri
2003	<ul style="list-style-type: none">• Üçüncü Ülke Vatandaşları (1408/71 sayılı Tüzüğün genişletici hükmü)
883/2004 Sayılı Tüzük	<ul style="list-style-type: none">• Ekonomik olarak faal olan ile olmayanlardan herhangi bir sosyal sigorta mevzuatına dahil olanları kapsayacak şekilde üye devletlerin uyruğunu taşıyan herkes• İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç vatandaşları• Vatansız ve Mülteciler ile Aile Fertleri, Dul ve Yetimleri
2010	<ul style="list-style-type: none">• Üçüncü Ülke Vatandaşları (883/2004 sayılı Tüzüğün genişletici hükmü)

Kaynak: (SGK, 2013:38)

Tablo 1'de koordinasyon tüzüklerin kişisel kapsama alınmasındaki gelişmeler kronolojik olarak gösterilmektedir. 3/58 sayılı Tüzük sadece işçileri kapsarken, 1408/71 sayılı Tüzükle bunun yanı sıra işçilerin aileleri ile dul ve yetimleri de kapsam altına almıştır. Sırasıyla 1982 yılında bağımsız çalışanlar, 1998 yılında devlet memurları ile aile bireyleri, 1999 yılında öğrenciler ile aile fertleri ve 2003 yılında üçüncü ülke vatandaşları kapsam altına alınmıştır. 883/2004 sayılı Tüzükle mevcut kapsam alanı daha da genişletilmiştir.

Aile yardımlarına ilişkin 1408/71 sayılı Tüzüğün birinci maddesi, özel doğum yardımı haricindeki ailenin ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda aynı ve nakdi tüm yardımları

aile yardımı olarak tanımlamaktadır. Yine aynı maddede aile ödeneklerini, aile bireylerinin sayısı ve yaşı dikkate alınarak belirli bir düzen içinde ödenen ödenekler olarak tanımlamaktadır. Meslek eğitimi ve yetiştirme amacıyla yapılan yardımlarda aile yardımı olarak değerlendirilmesi AB Adalet Divanı'nın kararıdır. Tüzüğün 72 nci maddesine göre, diğer ödeneklerde olduğu gibi aile yardımı ödeneklerine hak kazanmada diğer üye ülkelerde geçen sigortalılık süreleri de dikkate alınmaktadır. Aile yardımlarının uygulanması sadece çocuktan dolayı ihtiyaç hasıl olan yardımları değil, aynı zamanda kira, evlilik, tatil ve okula başlama gibi yardımları da kapsamaktadır (Tosun, 2003:8).

Avrupa Topluluğu'nun 883/2004 sayılı Tüzüğü 29 Nisan 2004 yılında Avrupa Parlamentosu tarafından yayınlanmıştır. Erol'a (2010:52) göre 883 sayılı Tüzük 1408 sayılı Tüzüğe kıyasla sosyal güvenlik sistemlerinin birbiriyle olan koordinasyonunu genişletmekte ve bunun yapısını güçlenmektedir. Bu Tüzük Avrupa Birliği'ne üye devletleri nezdinde yürürlükte bulunan 1408/71 ve 574/72 sayılı Tüzüğü yürürlükten kaldırmıştır (Ekdemir, 2009:289).

Söz konusu yeni Tüzük'te aile yardımları sekizinci kısımda 67 ile 69 uncu maddeler arasında yer almaktadır. Bu kısımda başka bir üye devlette ikamet eden aile bireyleri için aile yardımlarının birinci üye devlet mevzuatına göre alınabileceği hükmü bildirilmektedir. 68 inci maddede aynı anda birden çok devlet tarafından aile yardımları hakkının doğması halinde hangi esaslar çerçevesinde ve hangi üye devlet tarafından aile yardımlarının ödeneceği işlenmektedir. Tüzüğün tanımlar kısmında da aile bireyi ve aile yardımları etraflıca tanımlanmıştır.

2.3.5. Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi

Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi (ASGS) 14 Aralık 1972 tarihinde Paris'te imzaya açılmış ve Türkiye dahil beş ülke imzalamıştır. 1 Mart 1977 tarihinde üç ülkenin yürürlüğe koyması üzerine anılan Sözleşme yürürlüğe girmiştir. 16 Şubat 2014 tarihi itibarıyla ASGS'yi, imzalayan ülke sayısı 13, onaylayan ve yürürlüğe koyan ülke sayısı sekizdir. Ülkemiz ise söz konusu Sözleşme'yi 13 Temmuz 1976 tarihli ve 2023 sayılı Kanun numarası ile uygun bulmuş ve 31 Ağustos tarihli Bakanlar Kurulu'nun kararı üzerine 21 Şubat 1977 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlamıştır.

ASGS sosyal güvenliğin hastalık ve analık, malullük, yaşlılık, ölüm, iş kazaları ve meslek hastalıkları, işsizlik ve aile yardımları ile ölüm ödeneklerine ilişkin sosyal güvenlik risklerini güvence altına alan bir belgedir. Sözleşme esaslarına göre, sosyal güvenlikte eşit işlem, taraf ülke vatandaşlarının yer değiştirmeleri durumunda yardımların kesilmemesi, ülkelerde geçen hizmet sürelerinin birleştirilmesi gibi hükümler yer almaktadır (Taşcı, 2013:64-65; Karabulut, 2011:97).

Bu Sözleşme'yi imzalayan taraf ülkeler, daha etkin ve sıkı bir beraberliğin oluşması ve sosyal güvenlik mevzuatlarının birbirleriyle uyumlu hale gelmesi hususunda çalışmaların yapılmasını kabul etmişlerdir (Karabulut, 2011:97). Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu'nun 73 üncü maddesine göre ASGS imzalanmıştır. Bu maddeye göre taraf ülkelerde yabancı ve göçmen işçilerin sosyal güvenlikleri açısından kendi vatandaşlarından ayırt edilmeksizin eşit işlem görmelerine ve haklarının muhafaza edilmesi konusunda da başka bir sözleşme için çalışma başlatacaklarına anlaşmışlardır (Bilen, 2008:93).

ASGS'yi Türkiye dışında Avusturya, Belçika, Hollanda, Fransa, Lüksemburg, İtalya, Portekiz, İspanya ve Çek Cumhuriyeti onaylamıştır. Anılan ülkelere İtalya, İspanya ve Portekiz hariç Ülkemiz ikili sosyal güvenlik sözleşmeleri imzalamıştır. İkili sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanan ülkelerle ikili sosyal güvenlik sözleşmesi, ikili sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmayan İtalya, Portekiz ve İspanya gibi ülkelerle de Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi yürürlüktedir. Ancak Yunanistan, İrlanda ve Moldova ASGS'yi imzalayıp henüz onaylamadığından ve bu ülkeler ikili sosyal güvenlik sözleşmemiz bulunmadığından hiçbir anlaşma yürürlükte bulunmamaktadır.

ASGS'de aile yardımlarına ilişkin hükümler üçüncü bölümün altıncı kısmında 57 ile 63 üncü maddeler arasında yer almaktadır. Aile yardımları iki kesime ayrılmış olup birinci kesim "*Aile ödenekleri*", ikinci kesim ise "*Aile yardımları*"nı kapsamaktadır.

Bu maddelerde aile yardımlarının ve aile ödeneklerinin taraf ülkeler tarafından nasıl ödendiği ve taraf ülkeler arasında ödeneklerin ve yardımların nasıl transfer edildiği ifade edilmektedir. Aile ödeneklerinin veya yardımların ödenmesi ikamet sürelerine bağlı olması halinde hangi sürelerin dikkate alınacağı ile sürelerin birleştirilmesi

dikkate alınmaktadır. Yapılacak yardımlar ve ödenekler taraf ülkeler arasında uygulanmak istendiğinde bunun usulünü içeren bir anlaşmanın yapılması gerektiği de vurgulanmaktadır. Başka bir maddede ise çocukların tanımı yapılmaktadır. Bir taraf ülkenin mevzuatına göre çalışan ancak aile fertleri başka bir taraf ülkede ikamet edenlere ödenek ve yardımların nasıl sağlandığı hususu veya geçici olarak bir taraf ülkesine ailesiyle beraber çalışmak üzere gittiğinde yardımların hangi taraf ülke tarafından ödendiği incelenmektedir.

Uluslararası Kuruluşlar nezdinde incelenen Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü ve Avrupa Birliği ile Avrupa Konseyi belgeleri, aile yardımlarını bir sigorta kolu olarak değerlendirdiği ve gerekli önlemleri devletler tarafından alması hususlarını bildirmektedir. Topluluğun çıkardığı koordinasyon tüzükleri ve anlaşmaları ile aile yardımlarının kapsamı Avrupa Birliği ve Konsey'e üye ülkeler nezdinde genişletilmektedir. Söz konusu tüzük, anlaşmalar ve diğer belgeler Almanya, Avusturya ve İsviçre'ye yol bir yol haritası olmaktadır. Ancak Türkiye söz konusu belgelerin aile yardımları bölümlerine daima çekince koymuştur. Ancak Şart'ta herhangi bir çekince görülmemektedir. Bu bölümde incelenen belgeler, BM, ILO, AK ve AB'ye üye ülkeler tarafından nasıl yararlanıldığı ve kronolojik süreci ortaya koymaktadır. Bölümün içeriğinde yer alan tanımlara göre aile yardımlarını henüz uygulamaya almayan Türkiye ise hazırlık çalışmalarında bu bölümden yararlanması hedeflenmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümde adı geçen ülkelerin aile yardımlarına ilişkin uygulamalar detaylı olarak incelenmektedir.

3. ÜLKE ÖRNEKLERİ

3.1. Almanya’da Aile Yardımları ve Çocuk Parası

Almanya da Türkiye gibi demokratik ve sosyal bir devlettir. Devletin bu yapısını Almanya, anayasalarının 20 nci maddesinin birinci fıkrasında belirtmektedir. Almanya’da sosyal devlet olmanın gereği olarak aile yardımları uygulamaktadır.

Almanya ailelere ödediği çocuk paralarıyla meşhurdur. Peşin olarak ödenen vergi iadesi şeklinde ödenmektedir çocuk paraları. Yıl sonunda ise mahsuplaşma gerçekleşmektedir. Çocuk parası ödenen ve çocuk zammı ödendiği takdirde sosyal yardıma muhtaç olmayacak ailelere çocuk zammı ödenmektedir. Çocuk parası ve çocuk zammı ailelere Federal İş Kurumu aracılığıyla ödenmektedir.

Yine aile yardımlarının önemli yapı taşlarından birisi olan ebeveyn parası, yeni çocuğu olan ailelerin maddi yükünü hafifletmektedir. Kendi çocuğunu yetiştiren ebeveynlere de ayrıca bir bakım parası, tek başına yetiştiren ve nafaka ödemeleri düzensiz olan ailelere de geçim avansı şeklinde yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımlar “Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı”¹ tarafından sağlanmaktadır.

Bu bölümde Almanya’da çocuk parası, çocuk zammı, ebeveyn parası, bakım parası ve geçim avansının şartları, ödeme süreleri ve kapsamaları anlatılmaktadır.

3.1.1. Çocuk Parası²

Kimler Alabilmektedir?

Almanya’da yaşayan veya daimi ikameti Almanya’da olan Almanlar “Gelir Vergisi Kanunu”na³ göre çocuk parası alabilmektedirler. Ülke dışında özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde çalışanlar için özel kurallar bulunmaktadır. Ülke dışında ikamet

¹ Almanca: Bundesministerium für Familie Senioren Frauen und Jugend

² Almanca: Kindergeld

³ Almanca: Einkommenssteuergesetz

eden ama Almanya’da herhangi bir kısıtlama olmadan gelir vergisi ödeyen Almanlar da çocuk parası alabilmektedirler. Almanya’da ikamet eden yabancılar ise geçerli ve yasal bir oturma izni varsa bu haktan yararlanabilirler. Ancak serbest dolaşım hakkından yararlanan ülkeler⁴ ile İsviçre vatandaşları için geçerli bir oturma iznine bakılmaksızın çocuk parasından yararlanmaktadırlar (Familienkasse, 2013:6).

“Federal Çocuk Parası Kanunu”na⁵ göre Almanya dışında yaşayan ve gelir vergisine tabi olmayan kişilerde çocuk parasını sosyal yardım olarak aşağıdaki şartları yerine getirdiklerinde alabilirler (Familienkasse, 2013:7):

- Alman İş Kurumuna zorunlu sigortalı olarak kayıtları bulunuyorsa,
- Ülkenin kalkındırılması için veya misyoner olarak çalışıyorsa,
- Alman emeklilik kasasına göre emekli aylığı alıyor, AB veya Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi ülke vatandaşlığı olup üye ülkede yaşıyorsa.

Türk vatandaşları, gerekli olan yasal ikamet şartlarını yerine getiremediklerinde aşağıda yer alan hukuksal düzenlemelere göre çocuk parasını almaya hak kazanırlar (Familienkasse, 2012:1):

- **Türkiye ile Almanya Arasında İmzalanan Sosyal Güvenlik Anlaşması**
Bu Anlaşma çerçevesinde Almanya’da işçi olarak çalışan ve bu çalışma süresince zorunlu işsizlik sigortasının yapıldığı aylar için çocuk parası ödenmektedir. Söz konusu Anlaşma’da işçi kapsamındaki kişiler, gelire bağlı ebeveyn parası alanlar, ebeveyn süresinde bulunanlar, işsizlik parası I alanlar⁶, hastalık ve analık halinde bulunanlar ile buna benzer ödenek alanlardır.
- **3/80 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı**
Yukarıda bahsedilen Anlaşma kapsamında işçi olmayan kişilere de 3/80 sayılı ortaklık konseyi kararı ile çocuk parası ödenmektedir. Söz konusu Karar kapsamında başka sebeplerden dolayı alman sosyal sigortasında

⁴ Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Büyük Britanya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, İzlanda, Kıbrıs, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, Yunanistan

⁵ Almanca: Bundeskindergeldgesetz

⁶ Birinci basamak olan ve sosyal yardım kapsamında değerlendirilmeyen işsizlik parasıdır.

zorunlu ya da isteğe bağlı olarak sigortalarını devam ettirenler çocuk parasından yararlanabilir. İşsizlik parası II alanlar⁷, alman emeklilik sigortasından aylık alanlar ya da başvuranın alman yükseköğretim kurumunda kaydı olanlar bu duruma örnek teşkil etmektedir.

- **1953 Tarihli Geçici Avrupa Antlaşması**

Geçici Avrupa Sosyal Güvenlik Antlaşması'na göre en az altı ay Almanya'da yaşayan Türk vatandaşları çocuk parası alabilmektedir. Bu kapsamda çocuk parası ancak altı aylık ikametden sonra talep edilebilir. Altı ay dolmadan önce çocuk parası ancak yukarıda belirtilen sosyal güvenlik anlaşması ile konsey kararına göre ödenebilir.

Hangi çocuklar için ödenmektedir?

Çocuk parası, çocuğun Almanya'da yaşıyor veya daimi ikameti bulunuyorsa, vatandaşlığına bakılmaksızın ödenir. Aynısı AB ve AET üyesi ülkelerde yaşıyorsa da geçerlidir. Aşağıda listelenen çocuklar için çocuk parası ödenir (Familienkasse, 2013:8):

- Başvuranın birinci derece akrabalık bağı olan veya evlatlık edinilen çocuklar,
- Başvuranın eşinin öz çocukları. Yani başvuranın üvey çocukları ile torunları,
- Yasal hükümler çerçevesinde haneye alınmış ve bakmakla yükümlü olunan üvey çocuklar. Üvey evlatlar kendi çocuklarıymış gibi davranılmalı ve öz ailesi tarafından hiçbir şekilde koruma veya bakım altında olmamalıdır.

Bir çocuğun hanehalkından sayılabilmesi ve ona çocuk parası ödenebilmesi için, o çocuğun aileyle birlikte sürekli yaşaması, bakılması ve ihtiyaçlarının karşılanması hususuna bağlıdır. Muhtarlıklarda yapılan aile ve/veya adres bildirimini bunun için yeterli görünmemektedir. Günlük olarak veya haftanın bazı günlerinin bazı saatlerinde bakılan çocuklar hanehalkından sayılmamaktadır. Hanehalkına dahil

⁷ İkinci basamak olan ve sosyal yardım kapsamında değerlendirilen işsizlik parasıdır. Hartz IV olarak da bilinir.

edilen kardeşler ise bakmakla yükümlü olunan üvey çocuk gibi değerlendirilirse çocuk parası ödenir (Familienkasse, 2013:8).

Hangi şartlarda ödenmektedir?

18 yaşını dolduruncaya kadar tüm çocuklar için çocuk parası ödenmektedir. 18 yaşından 25 yaşına kadar bazı şartlar altında çocuk parası ödenir. Annesi ve babası olmayan tam yetimlere de başvurmaları halinde “Federal Çocuk Parası Kanunu”na göre çocuk parası kendilerine ödenmektedir (Bundesagentur für Arbeit, 2013:38).

18 yaş ve üzerinde olan gençler için aşağıda yer alan şartları taşıdıkları müddetçe çocuk parasından yararlanırlar (Familienkasse, 2013:10-19)

- **Mesleki eğitime devam edenler.** Burada mesleki eğitimin tam ve net bir hedefi olması gerekmektedir. Buradaki meslek eğitiminden kasıt genel eğitim veren okullar, iş yerinde meslek eğitimi ve geliştirici meslek eğitimleridir. Eğitimler bittiğinde kayıtları devam etse dahi çocuk parası kesilmektedir. Meslek eğitimi hastalık veya analık sebebiyle geçici olarak yarıda bırakıldığında, çocuk parasının ödenmesi yine de devam eder. Mezun olup ta yeni bir okula başlamak için arada geçen zorunlu boş zamana da dört aya kadar çocuk parası ödenir.
 - 25 yaşın üzerinde olup ta okul veya mesleki eğitime devam edenler aşağıdaki şartlarını yerine getirdikleri süre müddetince çocuk parası ödenmeye devam eder:
 - Zorunlu askerlik veya sivil hizmet⁸ yapılmışsa,
 - Zorunlu askerlik yerine isteğe bağlı olarak azami üç yıllığına askere gidilmişse,
 - Zorunlu askerlik veya sivil hizmet yerine Ar-Ge çalışmaları yapılmışsa.
- **İşsiz çocuklar (gençler).** 18 yaşından 21 yaşına kadar olan işsiz çocuklar için de çocuk parası ödenir. Bunun için işsiz olan çocuğun herhangi bir işverenle iş ilişkisinin bulunmaması, Alman İş Kurumunda, işsizlik

⁸ Askerlik yerine tercih edilebilen ve hastane, huzurevi ve bakım evi gibi toplum yararına asgari gelir ile tam zamanlı çalışmadır.

yardımı⁹ veren başka bir kurumda veya AB, AET üyesi ülkeler ile İsviçre’de resmi bir iş kurumunda kayıtlı olunmaması gerekmektedir. Cüzi çalışmalar¹⁰ çocuk parası için engel teşkil etmemektedir. 21 yaşını doldurmadan önce askerlik veya sivil hizmet yapılmışsa, yapılan bu hizmet süresi 21 yaşının üzerine eklenir ve o süre boyunca çocuk parası ödenmeye devam eder.

- **Meslek eğitim bulamayan çocuklar (gençler).** 18 ile 25 yaş arasında olan ve meslek eğitimi yapmak isteyip de eğitim yeri bulamayan gençler için çocuk parası kesilmemektedir. Kesilmemesi için eğitim yerini ciddi bir şekilde aradığını ve bulamadığını belgelemesi gerekmektedir.
- **Gönüllü olarak sosyal veya çevre çalışmalarını yapan çocuklar (gençler).** “Gönüllü hizmet Veren Gençler Kanunu”¹¹ kapsamında bir yıl için çalışan gönüllü çalışan 25 yaşına kadar gençlerin çocuk parası hakları bu süre zarfında korunmaktadır. Bu bir yıllık gönüllü çalışma ülke dışında da yapılabilir. AB’nin “Gençlik Aksiyonda” programı çerçevesinde çalışıyorsa 12 aya kadar olan süre dikkate alınır. Federal gönüllü hizmet çalışanı¹², uluslararası gönüllü gençlik çalışanı, siyaset bilimi çerçevesinde gönüllü çalışanı¹³ kapsamında yapılan çalışmalarda da çocuk parası bağlamında hak kaybı olmamaktadır.
- **Çocuk parası hakkının ilk meslek eğitiminden sonra düşmesi.** Bir çocuk (genç) ilk meslek eğitimini bitirdikten sonra “zararsız” bir işte çalışması durumunda çocuk parası hakkı muhafaza edilmektedir. Genel eğitim veren okullar meslek eğitimi yerine geçmemektedir ve bu durumda dikkate alınmamaktadır. Meslek eğitiminde ve yükseköğretimde devlet tarafından tanınan bir sınavla mezun olunması gerekmektedir. Yükseköğretim mezunlarına genelde akademik derece veya unvan verilmektedir. Üniversite eğitimi değiştirilir ya da yarıda kesilirse bu kapsamda değerlendirilmemektedir. Bir çocuk emek gücünü

⁹ İşsizlik yardımı ile ALG II, Hartz IV kastedilmektedir

¹⁰ Aylık 450 Avro’yu geçmeyen çalışmalardır

¹¹ Almanca: Jugendfreiwilligendienstgesetz

¹² Almanca: Bundesfreiwilligendienst

¹³ Almanca: Entwicklungspolitischer Freiwilligendienst

ortaya koyarak para karşılığı bir iş yapıyorsa çalışıyor anlamına gelmektedir. Tarım, ziraat veya çiftçilik gibi yapılan işlerde buna dahildir. Haftalık çalışma 20 saati geçiyorsa bu “zararlı” bir iş olarak tanımlanmaktadır. “Zararsız” bir iş ise bu şekilde tanımlanmaktadır:

- Meslek eğitimin bir parçası olarak ve meslek eğitimin konusuna gire işlerde yapılan çalışmalar,
 - Cüzi çalışmalar. Bir cüzi çalışmanın olup olmadığı işverenin kararı çerçevesinde değerlendirilir.
 - Haftalık çalışma saati düzenli olarak 20 saati geçmiyorsa. Burada iş sözleşmesi dikkate alınır. Bir yılda en fazla iki aya kadar haftalık 20 saatlik çalışma aşılabılır. Bu durumda bir yılda ortalama haftalık çalışma saati hesaplanır.
- **Engeli olan çocuklar (gençler).** Bedensel veya zihinsel engelli olan ve kendini tek başına idame ettirecek durumda değilse engelli sayılmaktadır. Bu çocuklara 18 yaşın üzerinde olsalar dahi çocuk parası ödenmektedir. Ancak çocuğun bu engeli 25 yaşını doldurmadan önce kayıt altına alınmış olması gerekmektedir. Engelli çocuklar için 25 yaş gibi üst sınır yoktur ve 25 yaşının üzerinde de çocuk parası ödenmeye devam eder.
 - **Evlenmiş veya hayat arkadaşıyla yaşayan çocuklar (gençler).** Evlenmiş reşit bir çocuk artık aile tarafından bakmakla yükümlü olmadığı gerekçesiyle çocuk parası hususunda dikkate alınmamaktadır. Ancak evlenmiş olan çocuğun veya eşinin/hayat arkadaşının geliri hayatlarını idame ettirecek seviyede¹⁴ değil ise ve çocuğun ailesi tarafından destekleniyorsa çocuk parası ödemesine devam edilebilir. Aynı durum eşinden veya hayat arkadaşından ayrılan çocuklar için de geçerlidir.

Ne kadar ödenmektedir?

Birinci ve ikinci çocuk için ödenen çocuk parası miktarı Ocak 2010 itibariyle 184 Avro, üçüncü çocuk için 190 Avro ve dördüncü ile sonraki her bir çocuk için 215

¹⁴ Yıllık 8.130 Avro.

Avro ödenmektedir. Avrupa dışında yaşayan çocuklar için sadece istisnai durumlarda ve sınırlı miktarda çocuk parası verilmektedir. Türkiye’de yaşayan çocuklar için sadece Türkiye-Almanya arasında imzalanan Sosyal Güvenlik Anlaşması kapsamında çocuk parası ödenmektedir. Bu çerçevede ödenen çocuk parası miktarları birinci çocuk için 5,11 Avro, ikinci çocuk için 12,78 Avro, üçüncü ve dördüncü çocuk için 30,68 Avro ve beşinci ve sonraki her bir çocuk için 35,79 Avro’dur. Hangi çocuğun birinci, ikinci veya dördüncü olacağı doğum sırasına göre yapılmaktadır. İlk doğan yani en yaşlı çocuk her zaman birinci çocuk olarak kabul edilmektedir (Familienkasse, 2012:2).

Hangi ebeveyne ödenmektedir?

Bir ve aynı çocuk için her zaman tek bir hak sahibine ödeme yapılmaktadır. Peki aynı çocuk için iki kişinin hak sahipliği söz konusu olduğunda nasıl bir uygulamaya gidilir? Birden çok kişinin aynı çocuk için çocuk parasına hak sahipliği olması durumunda hangi ebeveynin yanında ikamet ediyorsa o ebeveyne ödeme yapılmaktadır. Şayet çocuk bir ebeveynin yanında kalmıyorsa, o zamanda da çocuğa sürekli olarak en yüksek miktarda maddi desteği sağlayan ebeveyne ödenir. Her iki ebeveynde çocuğa maddi destek sağlamıyor ya da aynı miktarda destek veriyorsa o zamanda aralarında anlaşarak çocuk parasının kime ödeneceğine karar verebilirler. Birlikte yaşayan ebeveynler de yine kendi aralarında kime ödeneceğine karar verebilirler. Aralarında anlaşamayan ebeveynler olduğunda, sulh hukuk mahkemesi aile mahkemesi yerine kime ödeneceğine karar vermektedir (Familienkasse, 2013:22).

Hangi ödemeler çocuk parasını düşürmektedir?

Aşağıdaki durumlarda çocuk parası ödenmemektedir (Familienkasse, 2013:24):

- Zorunlu kaza sigortası tarafından çocuğa sağlanan maddi yardımlar,
- Zorunlu emeklilik sigortası tarafından çocuğa sağlanan maddi yardımlar,
- Ülke dışından çocuğa ödenen ve çocuk parası, çocuk zammına eşdeğer yardımlar,
- Uluslararası kuruluşlar tarafından çocuk parasına eşdeğer maddi yardımlar.

Ülke dışından yapılan çocuk yardımları, Almanya’daki çocuk parası miktarından az dahi olsa, yine de çocuk parası kesilmektedir. Bu kural Avrupa Birliği, Avrupa

Ekonomik Topluluğu üyesi ülkeler ile İsviçre'den ödenen aile yardımlarında uygulanmaz ve gerekirse aradaki fark kısmi çocuk parası olarak ödenir.

3.1.2. Çocuk Zammı¹⁵

Çocuklarını yetiştiren aileler ve tek başına yetiştiren ebeveynler 25 yaşının altındaki bekar çocuklarına aşağıdaki şartlar çerçevesinde çocuk zammı alabilirler (Familienkasse, 2014:3-4):

- Aile, çocuk parası ya da çocuk parası alma hakkını düşüren başka bir yardım alıyorsa,
- Ailenin aylık geliri¹⁶ asgari kazanç sınırını geçiyorsa
 - Ailenin asgari geçim sınırı aylık 900, tek başına yetiştiren ebeveynlerin asgari geçim sınırı aylık 600 Avro'dur. Bu meblağların içinde kira yardımı ve çocuk parası dikkate alınmamaktadır.
- Ailenin aylık geliri, azami kazanç sınırını geçmiyorsa ve
- Ödenecek olan çocuk zammı ve kira yardım hakkı ile birlikte ailenin aylık ihtiyaçları karşılanıyor bu sebepten dolayı ikinci basamak işsizlik parası veya sosyal yardım alma hakkı bulunmuyorsa.

Alınabilecek azami çocuk zammı her bir çocuk için aylık 140 Avro'dur. Birden çok çocuğa çocuk zammı hakkı doğuyorsa o zaman topluca bir çocuk zammı miktarı belirlenir ve ödenir. Çocuklu aileler için, ikinci basamak işsizlik parası veya sosyal yardım alıyor ve bunun dışında başka bir geliri yoksa sadece çocuk parası ödenir ve çocuk zammı ödenmez (Familienkasse, 2014:3).

Azami Kazanç Sınırını Hesaplama

Azami kazanç sınırı hesaplarırken öncelikle aile veya kişilerin aylık ihtiyaç miktarları hesaplanması gerekmektedir. 1 Ocak 2014 tarihi itibarıyla güncellenen söz konusu miktarlar aşağıda yer alan tablo 2'de yer almaktadır.

¹⁵ Almanca: Kinderzuschlag

¹⁶ Bu bölümde ifade edilen gelir ile bağımlı veya bağımsız çalışmalardan dolayı elde edilen gelirler, hayatı idame ettirebilmek için alınan yardımlar, işsizlik parası ya da hastalık parası, ebeveyn parası ya da bakım parası, emekli aylıkları, sermaye, faiz ve kira getirileri kastedilmektedir.

Tablo 2: Asgari Geçim Miktarları

Hak Sahibi	Miktar (Avro)
Tek başına yetiştiren ebeveynler	391
Aileler (karı-koca)	706 (2 x 353)
Çocuklar (0-6 yaş)	229
Çocuklar (7-14 yaş)	261
Çocuklar (15-18 yaş)	296
Yetişkin Çocuklar (25 yaşına kadar)	313
Bu meblağların üzerine tek başına yetiştirenler için ek ihtiyaçlar gibi, hamilelikte, engellilikte, maliyetli beslenme yada olağan dışı hallerde ihtiyaçlar eklenmektedir.	

Kaynak: (Familienkasse, 2014:5)

Azami kazanç sınırını belirlerken ikamet edilen ev için ödenen kira bedelinin oranı ailenin payına düşen kısmı ele alınıyor. Aşağıda yer alan tablo 3 ve 4'te çocuğuyla tek başına yaşayan ebeveynin oranı ile ailecek yaşayanların kira oranları gösterilmektedir.

Tablo 3: Ebeveynin Ev Payı

Çocuğuyla Tek Başına Yaşayan Ebeveyn	Ebeveynin Ev Payı (%)
1 çocuklu	76,69
2 çocuklu	62,20
3 çocuklu	52,31
4 çocuklu	45,13
5 çocuklu	39,69

Kaynak: (Familienkasse, 2014:5)

Tablo 4: Ailenin Ev Payı

Aileler (Anne + Baba)	Ailenin Ev Payı (%)
1 çocuklu	83,30
2 çocuklu	71,38
3 çocuklu	62,45
4 çocuklu	55,50
5 çocuklu	49,95

Kaynak: (Familienkasse, 2014:5)

Ailelerin ve kişilerin asgari kazanç miktarları ile aileye veya ebeveynin payına düşen kira oranı toplanarak elde edilen sonuç ailenin kazanması gereken asgari gelir düzeyine ulaşılır. Bu miktara her bir çocuk için hesaplanan çocuk zammı da eklenerek ailenin azami kazanç sınırı hesaplanmış olur.

Tablo 5: Azami Kazanç Sınırı Örnek Hesaplama

Ailenin asgari geçim miktarı (2 x 353 Avro)	706 Avro
Ailenin payına düşen ev hissesi (800 Avro'nun %62,45)	+ 499 Avro
Ailenin asgari geçim miktarı	= 1205 Avro
Çocuk Zammı (3 x 140)	+ 420 Avro
Azami Kazanç Sınırı	= 1625 Avro

Hesaplamanın daha da netlik kazanması için bir örnek hesaplama yapalım. Almanya'da yaşayan üç çocuklu, 1500 Avro geliri olan ve 800 Avro kira ödeyen bir

aile için kazanabileceği azami sınırının hesaplamasını göstererek çocuk zammı hakkının olup olmadığını inceleyelim.

Yukarıda örneğini verdiğimiz ailenin 1500 Avro geliri olması sebebiyle, aileler için asgari kazanç sınırı olan 900 Avro'yu geçerek bu şartı sağlamaktadır. Tablo 5'e göre yapılan azami kazanç sınırı hesaplamasından çıkan sonucun da ailenin aylık geliri olan 1500 Avro'nun üzerinde bulunması sebebiyle bu şart da sağlanmaktadır. Bu duruma göre ailenin geliri 1625 Avro'nun altında ve 900 Avro'nun üzerinde olduğu müddetçe üç çocuğu için toplam 420 Avro'luk çocuk zammını almaya hak kazanmıştır.

Çocukların Gelirleri

Çocuk, herhangi bir çalışması sebebiyle gelir elde ediyor ya da yetim aylığı gibi bir geliri varsa bu gelir aylık olarak ödenebilecek 140 Avro'dan düşülür ve geriye kalan miktar çocuk zammı olarak ödenir (Familienkasse, 2014:9) .

Eğitim Masrafları

Çocuk zammından yararlanan aileler eğitim ile ilgili bazı masraflarda desteklenmektedir (Familienkass, 2014:20). Hangi konularda maddi destek sağlandığı aşağıda sıralanmıştır:

- Okulların veya çocuk bakım evlerinin düzenlediği günü birlik veya birkaç günlük gezi ve turlar,
- Okul ihtiyaçlarının tamamlanması (yıllık 100 Avro),
- Öğrencilerin okula gitmesi için teşviki,
- Makul seviyede öğrenme teşviki,
- Topluca okulda çocuk bakım evlerinde beslenme,
- Sosyal ve kültürel etkinliklere katılımının teşviki için harcamaları da kapsamaktadır.

3.1.3. Ebeveyn Parası¹⁷

1986 yılından beri “Yetiştirme Parası” olarak bilinen ve “Federal Yetiştirme Parası Kanunu” olarak yürürlükte bulunan kanun, 1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe giren “Federal Ebeveyn Parası ve Ebeveyn Süresi Kanunu” olarak değişmiştir. 1986 yılından sonra sürekli güncellenen söz konusu Kanun, 1994, 2000 ve 2004 yılları olmak üzere revize edilmiştir (Hürten, 2007:3-5).

Kimler hangi şartlarda başvurabilir?

Aşağıdaki şartları taşıyan her Anne ve Baba ebeveyn parasına başvurabilir (BMFSFJ, 2013a:7):

- Doğumdan sonra çocuklarını yetiştiren ve büyüten,
- Haftada 30 saatten fazla çalışmayan,
- Çocuklarıyla aynı evde yaşayan ve
- Almanya’da ikamet ediyorlar ya da daimi ikametleri bulunuyorsa

Ebeveyn parası çocuğun yaşadığı aylar için ödenmektedir. Çocuğun her bir yaşadığı ay doğduğu günden başlar ve devam eden ayın doğum gününden bir önceki gün biter. Bir çocuk ayın 10 unda doğmuşsa yaşadığı ay bir sonraki ayın dokuzunda biter. Bu hesaplama ebeveyn sürelerinde de dikkate alınmaktadır (BMFSFJ, 2013a:7).

Kendi çocukları olmamasına rağmen çocuğu yetiştiren ve büyüten eş veya birlikte yaşayan çiftler aynı şartları taşıdıklarında ebeveyn parasından yararlanmaktadırlar. Haneye kabul edilen çocuklar için de 14 aya kadar ebeveyn parası alınabilmekte olup bu süre çocuğun haneye alındıktan sonra başlamaktadır (BMFSFJ, 2013a:7-8).

Çocuğun ailesinin ağır bir hastalık veya sakatlık geçirmesi ile ölmeleri halinde 3 üncü derece olan akrabalara¹⁸ ve onların eşlerine aynı şartları yerine getirmeleri durumunda ebeveyn parası ödenmektedir. Sekizinci sosyal kitap¹⁹ çerçevesinde koruyucu aile yanında bulunan çocuklar için ebeveyn parası bulunmamaktadır. Bu durumda gençlik

¹⁷ Almanca: Elterngeld

¹⁸ Büyük dede, büyük nine, büyük anne, büyük baba, amca, teyze, hala, dayı, kardeşler

¹⁹ Almanca: Sozialgesetzbuch VIII

daresi koruyucu ailelere gerekli yardımları aylık olarak yapmaktadır (BMFSFJ, 2013a:8).

Ebeveyn parasının ödenip ödenemeyeceği, çocuğun doğumundan önce nasıl ve hangi şartlarda çalıştığına bakılmamaktadır. Bu parayı işçiler, memurlar, bağımsız yani kendi adına çalışanlar, işsizler ve ev hanımları ile ev erkekleri alabilirler. Haftalık 30 saatten fazla çalışan tam zamanlı çalışma kapsamında değerlendirilir ve ebeveyn parası ödenmez. Çocuğun doğumundan önceki yıl 500.000 Avro'nun, tek başına yetiştirenlerde 250.000 Avro'nun üzerinde gelir elde etmiş olan çiftlere ebeveyn parası ödenmez (BMFSFJ, 2013a:8-9).

Yabancı Aileler

Avrupa Birliği ve Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi ülkeler ile İsviçre vatandaşları, AB hukuku çerçevesinde Almanlar gibi ebeveyn parasını Almanya'da çalışıyorlar ve ikamet ediyorlarsa alabilmektedirler. Diğer yabancılar ise Almanya'da ikametinin türü iş piyasasına girişi kalıcı ve sağlam görünüyorsa bu haktan yararlanabilirler. Süresiz oturma hakkı²⁰ bulunan yabancılar zaten herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Süreli oturma izni olan yabancılar ise Almanya'da çalışma izni varsa yararlanabilir. Ancak geçici ya da belirli bir amaç için Almanya'ya gelmiş ve sadece bu amacın icrası için düzenlenmiş oturma izni olanlara bu hak tanınmamaktadır. Bunun için en güzel örnek eğitim almak üzere gelen ailelerdir. Aynıısı mülteci olarak gelmiş ve bunun için geçici bir oturma izni düzenlenmiş kişilere de bu yardım sağlanmamaktadır (BMFSFJ, 2013a:9-10).

Ebeveyn Parasının Miktarı

Ebeveyn parasının miktarı, çocuğa bakacak olan kişinin doğumdan sonra kesilecek olan ve doğumdan önceki aylık gelirinin²¹ miktarıyla ilişkilidir. Doğumdan sonra kesilecek olan ve doğum öncesi aylığın 1240 Avro ve üzerindeki miktarların %65'i, 1220 Avro'nun %66'sı, 1000 Avro ile 1200 Avro arasındaki aylıkların %67'si ebeveyn parası

²⁰ Almanca: Niederlassungserlaubnis

²¹ Almanya dışında sadece AB ve AET üyesi ülkeler ile İzlanda, Lihtenştayn, Norveç ve İsviçre'den elde edilen ve vergilendirilen gelirler ebeveyn parası hesaplamasında dikkate alınmaktadır.

olarak ödenmektedir. Ödenecek miktarın taban ücreti 300 Avro iken tavan miktarı da 1800 Avro'yu geçmemektedir. Çalışmayan kişiler için ödenen ebeveyn parası asgari 300 Avro'dur. 1000 Avro'nun altında kazanan ailelerin ebeveyn parasının hesaplanmasında kullanılan oranlar ayrıca ek bir oranla desteklenmektedir. Böylelikle %67'lik oran aşamalarla %100'e ulaşmaktadır. Doğumdan önceki aylığı ne kadar az ise ebeveyn parasının hesaplanmasında kullanılan oran da artmaktadır. Her bir 2 Avro'luk fark için ek oran miktarı %0,1 olarak artış göstermektedir. Örneğin 700 Avro doğumdan önce aylığı olan birisinin ebeveyn parasını hesaplayalım. 1000 Avro ile 700 Avro arasında 300 Avro'luk fark bulunmaktadır. 300 Avro'yu 2 Avro'ya böldüğümüzde çıkan sonuç 150 Avro'dur. Bu sonucu ek artış oranı olan 0,1 ile çarptığımızda çıkan %15'lik ek artış oranı %67'ye eklenmektedir. Bu hesaplamadan sonra ebeveyn parası 700 Avro'nun %82'sine tekamül ederek 574 Avro olarak ödenecektir (BMFSFJ, 2013a:12-13).

Ebeveyn Parası Kime Hangi Süreyle Ödenir

Ebeveyn parasını çocuğun yaşadığı ilk 14 ay boyunca alınabilmektedir. Ebeveynlerden birisi asgari iki ay ile azami 12 ay arasında ebeveyn parasına alma hakkı bulunmaktadır. Her iki ebeveynin birlikte toplam 12 ay bu yardımı alma hakları vardır. Her iki ebeveyn, ebeveyn parasını almak istediklerinde ek olarak iki ay daha ebeveyn parasını alabilmektedirler. Bu durum “eşli aylar”²² olarak nitelendirilmektedir. Çocuğun doğumundan sonraki ilk 14 ay içerisindeki her bir ay için bir aylık ebeveyn parası alma hakkı bulunmaktadır. Aileler “eşli aylar”dan yararlandıklarında toplam 14 ay, aksi halde sadece 12 ay ebeveyn parası ödenmiş olur. Anneye zorunlu sağlık sigortası tarafından ödenen analık parası ebeveyn parası gibi aynı amaçları hedeflediğinden ebeveyn parası yerine sayılmakta ve ayrıca ebeveyn parası verilmemektedir. Anne, analık parasından yararlandığı aylar için baba ebeveyn parasını alabilmektedir. Eşler kendi aralarında anlaşarak “eşli aylar”ı bölerek aynı anda ya da ardı ardına da alabilmektedir. Aynı anda ebeveyn parasından yararlanan eşler, her bir ay için iki aylık hak kullanmış sayılmaktadırlar. Çocuğunu tek başına yetiştiren eşler 14 ay için ebeveyn parasını alabilmektedirler. Ödenecek ebeveyn parasının toplam miktarına dokunulmadan,

²² Almanca: Partnermonate

ödenecek ay sayısını iki katına uzatılmaktadır. Bu durumda ödenecek aylık miktar ikiye bölünmektedir (BMFSFJ, 2013a:15-18). Birkaç örnekle konuya netlik getirelim:

- Anne, bir ile 12 nci aylar, baba da 13 ve 14 üncü aylar için ebeveyn parası alabilir.
- Her iki ebeveynde ilk yedi ay için ebeveyn parasını alarak haklarını kullanabilirler ve 14 ayı böylelikle doldurmuş olurlar.
- Anne ilk iki ay için analık yardımından yararlandıktan sonra 12 nci aya kadar, baba da 13 ve 14 üncü aylar için ebeveyn parasını alabilir.
- 12 ay boyunca ödenecek asgari 300 Avro yerine, 24 ay boyunca ödenecek 150 Avro tercih edilebilir.
- Tek başına yetiştiren ebeveyn, 14 ay boyunca ödenecek 1000 Avro yerine 28 ay boyunca 500 Avro ödenmesini tercih edebilir.

3.1.4. Bakım Parası²³

Kime hangi şartlarda ödenmektedir?

Bakım parasını 1 Ağustos 2012 tarihinden sonra doğan çocukların ebeveynlerine 1 Ağustos 2013 itibariyle ödenmektedir. Ancak bu yardımı, çocuğunu sekizinci sosyal kitabın 24. maddesinin ikinci fıkrasına²⁴ göre küçük çocukların günlük bakım ihtiyacının karşılanması için resmi bir çocuk bakım evine²⁵ göndermeyen, çocuğunu kendisi yetiştiren ve büyüten ebeveyn alabilmektedir. Devlet tarafından maddi olarak desteklenmeyen özel çocuk bakım yerlerine gönderilen çocuklar için de bakım parası alınabilmektedir. Aynı durum çocuğun işveren tarafından sunulan çocuk bakım yerlerine gönderildiği hallerde de geçerlidir (BMFSFJ, 2013b:2,4-5).

Söz konusu yardımın ebeveynlere ödenebilmesi için, ebeveynlerin ikameti veya daimi ikameti Almanya'da olması ve çocuğuyla aynı hanede yaşaması gerekmektedir. Bu yardımın ödenmesi ebeveynlerin hangi şartlarda ve nasıl çalıştıklarına bakılmaksızın

²³ Almanca: Betreuungsgeld

²⁴ § 24 Absatz 2, SGB VIII

²⁵ Almanca: frühkindliche Förderung in Tageseinrichtungen oder in Kindertagespflege

ödenmektedir. Böylelikle bakım parası yüzünden iş ve meslek hayatları etkilenmemektedir (BMFSFJ, 2013b:3).

Meslek eğitiminde veya üniversite eğitiminde olan ebeveynlere de eğitimine ara vermelerine gerek kalmadan bakım parası ödenmektedir. Tek başına yetiştiren ebeveyn de evli çiftler için geçerli olan koşulları sağladıklarında bu yardımı alabilmektedirler. Evli çiftlerin çocuğun doğumundan önceki vergilendirilmiş yıllık geliri 500.000 Avro ve üzerinde ise, tek başına yetiştiren ebeveyninde vergilendirmiş yıllık geliri de 250.000 Avro ve üzerinde ise bakım parasını alamamaktadırlar (BMFSFJ, 2013b:3).

Yabancı Aileler

Avrupa Birliği ve Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi ülke vatandaşları ile İsviçre vatandaşları Almanya'da çalışıyor veya ikamet ediyorsa bakım parasını alabilmektedirler. Bunun dışındaki yabancı ülke vatandaşları da geçerli, yasal süresiz oturma izni ya da bazı belirli oturma izinleri varsa yardımı talep etme hakları bulunmaktadır (BMFSFJ, 2013b:3).

Hangi süreler için ödenmektedir?

Bakım parası, çocuğun 15 inci ayının ilk gününden 36 ncı ayına kadar ödenerek toplam en fazla 22 ay ödenmektedir. Ebeveyn parasının ödenmesi, çocuğun 14 üncü ayda bitmesi ve bakım parası da çocuğun 15 inci ayından başlamasıyla hiçbir boşluk bırakılmamaktadır. Böylelikle ebeveyn parası ve bakım parası hiçbir zaman aynı anda sağlanmamaktadır (BMFSFJ, 2013b:5).

Bakım parasının miktarı

Bakım parası, 1 Ağustos 2013 tarihi itibariyle 100 Avro ile ödenmeye başlamıştır. Bir yıl sonra yani 1 Ağustos 2014 itibariyle de aylık 150 Avro tutarında bir ödeme gerçekleşecektir. Bu maddi yardım vergilendirilmemektedir ancak ikinci basamak işsizlik parası, sosyal yardım ve çocuk zammı hesaplamalarında gelir olarak dikkate alınmaktadır. Ebeveyn parası aileler tarafından 12 veya 14 aylık hak kullanılmış ise,

bakım parasını çocuğun 15 inci ayından daha da önce alabilmektedirler. Böyle durumlarda bakım parası yine 22 ay ödenmeye devam etmekte ve çocuğun 36 ncı ayından önce ödemesi bitmektedir (BMFSFJ, 2013b:6). Bu duruma iki örnek vererek pekiştirelim:

- Her iki ebeveynde çocuğun doğumundan sonraki ilk yedi ay boyunca ebeveyn parasını almışlardır. Böylelikle toplam 14 aylık ebeveyn parası her iki ebeveyne de ödenmiştir. Bakım parası da çocuğun sekizinci ayından itibaren ödenmeye başlanabilir.
- Anne çocuğun birinci ayından 12 nci ayna kadar ebeveyn parasını almıştır. Baba da çocuğun 11 inci ve 12 nci ayında ebeveyn parasını almıştır. Toplam 14 aylık ebeveyn parası her iki ebeveyne ödenmiş olup çocuğun 13 üncü ayından itibaren bakım parası ödenebilir.

3.1.5. Geçim Avansı²⁶

Kimlere hangi şartlarda geçim avansı ödenir

Geçim avansı, nafaka avansı olarak da anılmaktadır. Geçim avansı “Geçim Avansı Kanunu”nun²⁷ birinci maddesinin birinci fıkrasına göre bir çocuğa aşağıda yer alan şartları taşıdığında ödenir (BMFSFJ, 2010:6):

- Almanya’da ikamet ediyor veya daimi ikameti bulunuyorsa,
- Sadece ebeveynlerden birinin yanında yaşıyorsa,
- Yanında kalmadığı ebeveyn tarafından yasal olarak belirlenmiş asgari nafaka ödeneğini almıyor, ya da kısmen veya ara sıra alıyorsa,
- 12 yaşını doldurmamışsa.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise hangi şartları taşıyan yabancı çocuklara geçim avansı verilebileceği açıklanmaktadır. Buna göre çocuğun oturma izni Almanya’daki iş piyasasında kalıcı veya devamlı olarak çalışmasını öngörüyorsa veya çocuğa bakan ebeveynin oturma izni çalışma hayatında aktif olarak çalışmasını sağlıyorsa geçim avansı verilmektedir. Süresiz oturma izni olan bir yabancı için zaten herhangi bir sorun

²⁶ Almanca: Unterhaltsvorschuss

²⁷ Almanca: Unterhaltsvorschussgesetz

bulunmamaktadır. Çocuğa bakan ebeveynin oturma izni, Almanya’da çalışmasına müsaade ediyor veya daha önce yasal olarak çalışmışsa şartları taşımaktadır. Çocuğa bakan ebeveyne geçici koruma veya sınır dışı edilmesinin durdurulması gibi mağduriyet veya zorunlu sebeplerden ötürü oturma izni verilmişse, Almanya’da üç yıllık ikametinden sonra bir iş ilişkisi bulunuyor veya birinci basamak işsizlik parası alıyor veya ebeveyn süresi²⁸ içerisinde bulunuyorsa yine de geçim avansı ödenmektedir. Bu kural AB üyesi veya AET üyesi ülke vatandaşları için uygulanmamaktadır. Çocuk ve ebeveyn kendi evlerinde yaşayabilecekleri gibi başka bir evde de yaşamalarında herhangi bir sıkıntı görünmemektedir. Ebeveyn evli olup da sürekli ayrı yaşamıyorsa veya evli olmayıp da diğer ebeveynle birlikte yaşıyorsa tek başına yetiştiren ebeveyn kategorisinde değerlendirilmemektedir (BMFSFJ, 2010:7).

Geçim avansının miktarı

Asgari geçim miktarları yaş grupları için yasal olarak belirlenmekte ve buna göre geçim avansının miktarı ortaya çıkmaktadır. Çocuk parası hariç 1 Ocak 2010 itibariyle güncellenmiş geçim avansının miktarı

- Altı yaşına (6 hariç) kadar olan çocuklar için aylık 133 Avro,
- Altı ile 12 yaşına (12 hariç) kadar olan çocuklar için de aylık 180 Avro’dur.

Ödenen bu miktarlardan diğer ebeveyn tarafından ödenen nafaka miktarı veya ebeveynin ölümü halinde bağlanan yetim aylıkları kesilmektedir. Bunun dışında çocuğun hiçbir geliri ya da çocuğu yetiştiren ebeveynin geliri bu miktarlardan kesilmemektedir (BMFSFJ, 2010:7-8).

Geçim avansının kesileceği veya ödenmeyeceği durumlar

Aşağıda sıralanmış durumlarda geçim avansı ödenmez veya kesilir (BMFSFJ, 2010:9):

- Nafaka ödemekle yükümlü olan ebeveyn hakkında bilgi verilmezse,
- Babalığın ispatlanması veya diğer ebeveynin ikameti hakkında bilgi verilmezse,
- Evli olup da eşinizle sürekli ayrı yaşamıyorsa,
- Evli olup olunmadığına bakılmaksızın diğer ebeveynle birlikte yaşamıyorsa,
- Bir başkasıyla çocuğun öz ebeveyni diye evlenilirse,
- Nafaka ödemekle yükümlü ebeveyn asgari geçim miktarında nafakayı ödemişse.

²⁸ Çocuğu yetiştirmek amacıyla çocuğun üç yaşına kadar kullanılabilen ücretsiz izindir.

3.2. Avusturya’da Aile Yardımları ve Çocuk Parası

Avusturya’daki aile yardımları Almanya’daki aile yardımları ile benzerlikleri olsa da bazı yardımlarla kendisini farklı kılmaktadır. Öncelikle Almanya’da çocuk parası adı altında ödenen çocuk parası, Avusturya’da aile yardımı adı altında ödenmektedir ve bu konunun ilk kısmında yer almaktadır. Çocuk parasının niteliği, koşulları, miktarı ve süresinde doğal olarak farklılıklar bulunmaktadır.

Almanya’da ebeveyn parası adı altında sağlanan aile yardımı Avusturya’da bakım parası adı altında ödenmektedir. Bakım parası adı altında çocuğun doğumundan sonra ebeveynlere/ailelere maddi desteğin sağlanması ve ailelerin çocuğuyla daha çok ilgilenebilmesi için bu yardım Avusturya tarafından da sağlanmaktadır.

Avusturya’da sağlanan diğer aile yardımlarına da bu bölümde değinilmektedir. Bunlar sırasıyla tek gelirlili ailelere yapılan yardımlar, tek başına yetiştiren ebeveyn yardımları, çok çocuklu ailelere ek aile yardımları, çok çocuklu ailelere ek aile zamları ve okula başlama yardımlarıdır.

Haftalık Parası²⁹ olarak adlandırılan analık yardımları Avusturya’da aile yardımı kapsamında değerlendirilse dahi, zorunlu olarak verilen bu izin Türkiye’de de bir sigorta kolu olarak uygulamada yer aldığından bu bölümde yer verilmemektedir.

Avusturya’da aile yardımları adı altında ödenen çocuk paraları, çocuk bakım yardımları, çok çocuklu ailelere ek aile zamları, çocukların okul kitap ücretleri, okul gezilerinin yol paraları Avusturya’nın Federal Ekonomi, Aile ve Gençlik Bakanlığı³⁰ tarafından yürütülmektedir (BMF, 2013:4-5). Çocuk bakım yardımları 2001 tarihli “Çocuk Bakım Yardımı Kanunu”³¹, bunun dışında kalan aile yardımları ise 1967 tarihli “Aile Yardımları Dengeleme Kanunu”³² çerçevesinde ele alınmaktadır.

Avusturya’da aile yardımları “Aile Yardımları Dengeleme Fonu”³³ tarafından karşılanmaktadır. Bu Fon da Federal Ekonomi, Aile ve Gençlik Bakanlığı’nın Aile ve Gençlik Dairesi tarafından yönetilmektedir. Söz konusu Fon’dan 2009 yılında toplam

²⁹ Almanca: Wochengeld

³⁰ Almanca: Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend

³¹ Almanca: Kinderbetreuungsgeldgesetz

³² Almanca: Familienlastenausgleichsgesetz

³³ Almanca: Familienlastenausgleichsfond

6,151 milyar Avro aile yardımları için harcama yapılmıştır. Bu miktarın yaklaşık 3,45 milyar Avro tutarı çocuk parası ve 1,156 milyar Avro da çocuk bakım yardımı olarak ailelere ödenmiştir. Fon'un kaynağının yaklaşık %84'ü, %4,5 olarak kesilen işveren primlerinden oluşmaktadır. Fon'un gelirini oluşturan ikinci en büyük kısımda 690,4 milyon Avro tutarındaki sabitlenmiş gelir vergisidir (BMF, 2010:9,12-13).

3.2.1. Aile Yardımı³⁴

Kimler alabilir?

Avusturya'da ikamet eden veya daimi ikameti Avusturya'da bulunan Avusturyalı ebeveynlere, gelirine ve yaptığı işe bakılmaksızın 18 yaşına kadar olan ve devamlı Avusturya'da yaşayan çocukları için aile yardımı adı altında çocuk parası ödenmektedir. Aile yardımı hukuki düzenlemelerle öncelikle anneye ödenmektedir. Aile yardımını talep eden yabancı vatandaş ve çocuklar için ek olarak "Yerleşme ve İkamet Kanunu"nun³⁵ sekiz ve dokuzuncu maddelerine göre Avusturya'da ikamet etmeleri gerekmektedir (BMWFJ, 2013a:5).

Aile yardımı talep edilen çocuklar ebeveynleri ile birlikte aynı hanede yaşamaları zorunludur. Ailesinden ayrı yaşayan çocukların giderlerin büyük bir kısmı ebeveynleri tarafından karşılanması durumunda aile yardımının ödenmesi devam etmektedir.

Kaç yaşına kadar ödenmektedir

İş göremezlik durumunda bulunan çocuklar için yaş kısıtlaması olmaksızın aile yardımı ödenmektedir. Normal şartlarda aile yardımı çocuğun 24 üncü yaşam yılını dolduruncaya kadar ödenmektedir. Ancak bazı durumlarda 25 inci yaşam yılını dolduruncaya kadar da aile yardımı ödenmektedir (BMWFJ, 2013a:17):

- Mesleki eğitim ya da sivil hizmet tamamlanmışsa,
- Çocuk doğumu ya da hamilelik durumunda,

³⁴ Almanca: Familienbeihilfe

³⁵ Almanca: Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz

- Çocuğun ağır engellilik halinde,
- 19 yaşında başlanılan ve 10 dönemdir yükseköğrenim görüyorsa,
- Kamu yararına olan gönüllü bir çalışma yapılmışsa.

Reşit olan çocuklar

Reşit olan yani 18 yaşını dolduran çocuklar için aile yardımı ödenebilmesi birtakım koşullara bağlıdır. Bu koşullar aşağıda sıralanmaktadır:

- Meslek eğitimi alan çocuklar için,
- 21 yaşından önce veya 21 ile 25 yaş arası meslek eğitimindeyken meydana gelen bir engellilik sonucu yaşamını kendisi idame ettirecek durumda olmayan çocuklar için,
- Ortaöğretimden mezun olduktan sonra meslek eğitimine başlayıncaya kadar arada geçen zaman için,
- Meslek eğitimin ya da sivil hizmetin bitmesi ile tekrar meslek eğitimine devam edilmek üzere başlaması arasındaki zaman için,
- “Gönüllü Hizmet Yasası”nın³⁶ iki ile dördüncü kısımları arasında yer alan gönüllü sosyal yıl, doğa koruma yılı, düşünme hizmeti, ülke dışında barış ve sosyal hizmet ya da Avrupa Gönüllülük Hizmeti programı kapsamında çalışan çocuklar için aile yardımı ödenmeye devam etmektedir (BMWFJ, 2013a:7).

Reşit olup da herhangi bir engellilik sebebiyle çalışamayacak durumda olan çocuklar için yaş kısıtlaması bulunmamaktadır. 1 Eylül 2013 itibariyle ebeveynin izniyle aile yardımı doğrudan reşit olan çocuğa ödenebilmektedir. 18 yaşından sonra çocuğun çalışması durumunda ve elde ettiği vergilendirilecek geliri yıllık 10.000 Avro’yu geçmesi halinde o yıl için aile yardımı ödenmemektedir. Vergilendirilmeye ilişkin usul ve esaslar 1988 tarihli “Gelir Vergisi Kanunu”na göre yapılmaktadır. Çocuğun sivil hizmeti esnasında aile yardımı ödemesi gerçekleşmemektedir (BMWFJ, 2013b:19; BMWFJ, 2013a:11)

³⁶ Almanca: Freiwilligengesetz

Yükseköğrenim gören çocuklar

Aile yardımı, yasal olarak belirlenen asgari öğrenim süresi boyunca ve kısımlara bölünmüş öğrenim dallarının her kısmı için artı bir tolerans dönemi, kısımlara bölünmemiş bir yükseköğrenim için artı bir öğrenim yılı boyunca ödenmektedir. Ancak beklenmedik zaruri bir durum sonucu yükseköğrenime ara verilmişse veya yabancı bir ülkeye okumak üzere gidilmişse ödenecek aile yardımı süresi bir dönem kadar uzatılabilmektedir (BMWFJ, 2013a:8).

Aile yardımı ödenen çocuk, yükseköğrenimin ilk senesinde toplam haftalık 8 saatlik derslerden veya buna karşılık 16 kredilik zorunlu ya da seçmeli derslerden başarılı olduğunu belgelenmek zorundadır. Bu ispat yükümlülüğü bir defaya mahsus olup sonraki senelerde vergi dairesi yükseköğrenime devam edilip edilmediğini kontrol edebilir. Engelli yükseköğrenim gören çocukların derslerinde başarılı olduklarını ispat etme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu şartları yerine getiremeyen öğrenciler için aile yardımı kesilmektedir (BMWFJ, 2013a:9).

Yükseköğretim kurumu ikinci dönemin sonunda gerçekleştirmek üzere en fazla iki defa değiştirilebilir. Daha fazla değiştirilmesi durumunda aile yardımları kesilmektedir. Meslek öğrenmek ya da eğitim almak için çocuk ülke dışında yaşıyorsa, ülke dışındaki ikameti geçici olarak varsayıldığından aile yardımı kesilmemektedir. Ancak üçüncü ülkelerde yaşayan çocuklar için aile yardımı sağlanmamaktadır (BMWFJ, 2013a:10,14-15).

Engelli çocuklar

Engelli çocuklara aile yardımının yanı sıra ek yardım uygulanmaktadır. Engelli çocuğun en az %50 oranında engellilik hali bulunması ve bu halin geçici olmaması gerekmektedir. Ayrıca çocuk, kendi ihtiyaçlarının tamamını kendisi tarafından yapamıyor olması gerekmektedir. Çocuğun iş göremezlik yani engellilik hali 25 yaşından önce meydana gelmesi durumunda herhangi bir kısıtlama söz konusu olmamaktadır. Söz konusu ek yardım aile yardımı ödendiği müddetçe ödenmekte olup miktarı aylık 138,30 Avro'dur (BMWFJ, 2013a:16).

Aile yardım miktarları

Avusturya’da aile yardımları çocukların yaşlarına göre değişmektedir. Çocuğun yaşı arttıkça aile yardım miktarı da artmaktadır. Aile yardım miktarının yanında ayrıca vergi iadesi şeklinde bir niteliği taşıyan ve vergi dairesi tarafından finanse edilen bir miktar³⁷ ödenmektedir. Bu miktar aile yardımının yanında ayrıca bir başvuru yapılmadan ödenmektedir. Aile yardımları başvurusu, ikamet edilen yerdeki en yakın vergi dairesine yapılması gerekmektedir. Bu yardım tabloda ek yardım olarak ifade edilmektedir. Aşağıda yer alan tablo 6’da çocuklar için ödenen aile yardım miktarını göstermektedir.

Tablo 6: Avusturya’da Aile Yardım Miktarları

	0-2 yaş arası	3-9 yaş arası	10-18 yaş arası	19 yaş itibariyle
Aile Yardım Miktarı	105,40 Avro	112,70 Avro	130,90 Avro	152,70 Avro
Ek Yardım	58,40 Avro	58,40 Avro	58,40 Avro	58,40 Avro
Toplam Aile Yardımları Miktarı	163,80 Avro	171,10 Avro	189,30 Avro	211,10 Avro

Kaynak: (BMWFJ, 2013a:18-19)

³⁷ Almanca: Kinderabsetzbetrag

3.2.2. Çocuk Bakım Yardımı³⁸

Hangi şartlar sağlanmalı

Çocuk bakım yardımının ödenebilmesi için aşağıda yer alan koşulların sağlanmış olması gerekmektedir (BMWFJ, 2013c:7):

- Çocuk için aile yardımının alınması,
- Ebeveynlerin ve çocuğun daimi ikametinin Avusturya'da olması,
- Çocukla birlikte ebeveynlerin aynı hanede yaşıyor olması,
- Anne ve çocuğun sağlık kontrollerinin³⁹ yapılması,
- Yıl içinde elde edilen gelirin üst sınırı geçmemesi,
- Avusturya vatandaşı olmayanlardan yasal bir oturma izni (NAG⁴⁰ Kartı)

Ocak 2010 itibariyle çocuk bakım yardımı için iki farklı sistem geliştirilmiştir. İki farklı sistem içerisinde de beş farklı ödeme yöntemi geliştirilmiştir. Hangi ödeme yöntemiyle çocuk bakım yardımının alınacağı başvuru esnasında iki ebeveynin ortak kararı ile bildirilmesi gerekmektedir. Ödeme yönteminin hatta ödeme sisteminin değiştirilmesi ilk başvuru tarihinden sonraki 14 gün içerisinde yapılması gerekmektedir (BMWFJ, 2013c:8).

Tablo 7: Çocuk Bakım Yardımının Ödeme Sistem ve Yöntemleri

Sabit Miktarlı Ödeme Sistemi	Gelire Dayalı Ödeme Sistem
30 + 6	12 + 2
20 + 4	
15 + 3	
12 + 2	

Kaynak: (BMWFJ, 2013c:8)

³⁸ Almanca: Kinderbetreuungsgeld

³⁹ Almanca: Mutter-Kind-Pass-Untersuchungen. Annenin hamileliğinden başlayıp da çocuğun 5 yaşına kadar düzenli olarak yapılması gereken hekim kontrolleri ve muayenelerini kapsamaktadır.

⁴⁰ Almanca: Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz.

Tablo 8: Avusturya’da Ödenen Çocuk Bakım Yardımlarının Şartları, Kapsamı ve Süresi

	Sabit Miktarlı Bakım Yardımı 30+6	Sabit Miktarlı Bakım Yardımı 20+4	Sabit Miktarlı Bakım Yardımı 15+3	Sabit Miktarlı Bakım Yardımı 12+2	Gelire Dayalı Çocuk Bakım Yardımı 12+2
Çocuk Bakım Yardımlarının Aylık Miktarı	436 Avro	624 Avro	800 Avro	1000 Avro	Analık yardımı olarak ödenen miktarın % 80; en fazla aylık 2000, günlük 66 Avro.
Bir Ebeveyn İçin Ödenebilecek Azami Süre	En fazla çocuğun 30 uncu ayına kadar	En fazla çocuğun 20 nci ayına kadar	En fazla çocuğun 15 inci ayına kadar	En fazla çocuğun 12 nci ayına kadar	En fazla çocuğun 12 nci ayına kadar
İki Ebeveyn İçin Ödenebilecek Azami Süre	En fazla 36 ncı aya kadar	En fazla 24 üncü aya kadar	En fazla 18 inci aya kadar	En fazla 14 üncü aya kadar	En fazla 14 üncü aya kadar
Çalışmış Olma Şartı	Yok	Yok	Yok	Yok	Doğumdan önce en az 6 ay sigortalı bir işte çalışma
Yıl İçerisinde İzin Verilen Azami Gelir	En son elde edilen gelirin %60’ı kadar ya da en fazla 16.200 Avro’ya kadar.	En son elde edilen gelirin %60’ı kadar ya da en fazla 16.200 Avro’ya kadar.	En son elde edilen gelirin %60’ı kadar ya da en fazla 16.200 Avro’ya kadar.	En son elde edilen gelirin %60’ı kadar ya da en fazla 16.200 Avro’ya kadar.	6400 Avro. Aynı anda işsizlik sigortasından aylık alınmaması gerekir.
İkiz, Üçüz ve Sonraki Her Çocuk İçin Aylık Ödenen Yardım Miktarı	218 Avro	312 Avro	400 Avro	500 Avro	Bulunmamaktadır
Çocuk Bakım Yardımlarına Ek Yardım Zammı	12 ay boyunca aylık 180 Avro	12 ay boyunca aylık 180 Avro	12 ay boyunca aylık 180 Avro	12 ay boyunca aylık 180 Avro	Bulunmamaktadır

Kaynak: (BMWFJ, 2013c:9)

Tablo 8’de sabit miktarlı çocuk bakım yardımı ile gelire dayalı çocuk bakım yardımı, miktara, yardım alma süresine, çalışma şartına, azami elde edilecek gelire, kardeşler için ödenecek miktara ve ek yardıma göre karşılaştırılmaktadır. Tablonun ilk satırında sabit miktarlı bakım yardımı ile gelire dayalı bakım yardımı, alma sürelerine göre sıralanmaktadır. Soldan ilk sütunda ise karşılaştırılan faktörler sıralanmaktadır.

Sabit miktarlı çocuk bakım yardımının miktarı, alma süresine göre değişmektedir. Bir ebeveyn 30 aylık seçeneği tercih ederse ödenecek aylık miktar yaklaşık 436 Avro iken, 12 aylık ödeme seçeneğini tercih etmesi halinde bu miktar aylık 1000 Avro’ya çıkmaktadır. Toplam ödenen miktar açısından değerlendirildiğinde 30 aylık bir ödeme planı tercih edildiğinde ödenecek toplam miktar 13.080 Avro iken, 12 aylık bir ödeme planı tercih edildiğinde toplam miktar 12.000 Avro görünmektedir. Bu sonuçtan da anlaşılacağı üzere 30 aylık bir ödeme 12 aylık bir ödeme planına göre daha cazip görünmektedir.

Tek ebeveyn tarafından bu yardım alınıyorsa tercihe göre 30, 20, 15 veya 12 ay boyunca alabilmektedir. Ancak her iki ebeveyn de yardımı talep etmesi halinde yardımı alma süresi 30’dan 36’ya, 20’den 24’e, 15’ten 18’e ve 12’den 14’e uzamaktadır. Bu durumda iki ebeveyn tarafından talep edilmesi haneye giren gelir açısından daha avantajlı olmaktadır.

Sabit miktarlı çocuk bakım yardımı için doğumdan önce çalışma şartı aranmazken gelire dayalı bakım yardımında kesinlikle doğumdan önce çalışma şartı aranmaktadır. Gelire dayalı bakım yardımında doğumdan önce en az altı ay sigortalı bir işte çalışma şartı aranmaktadır. Bu şartı yerine getiremeyen ebeveynler zaten sabit miktarlı bakım yardımına başvurmaları gerekmektedir. Ancak çalışan ebeveynler daha cazip olan sistemi tercih etmelidirler. Gelire dayalı çocuk bakım yardımında yapılan hesaplamalar sonucu çocuk bakım yardımının günlük tutarı 33 Avro’nun altına düştüğünde 12+2 şeklindeki sabit ödemeli sisteme geçiş yapılabilmektedir.

Çocuk bakım parası ödendiği müddetçe belirli bir kazançta kadar çalışmaya izin verilmektedir. Sabit miktarlı bakım parası ödenen ebeveynler, doğumdan önceki son çalışmalarından elde edilen yıllık kazançların %60’ı kadar bu yardımın ödenmesi esnasında kazanmalarına izin verilmektedir. Şayet herhangi bir çalışmışlığı bulunmuyorsa o zaman yıllık 16.200 Avro’ya kadar kazanmasına müsaade edilmektedir. Gelire dayalı yardım alan ebeveynler de ise miktar daha düşük tutulmuş

olup izin verilen bu miktar yıllık 6400 Avro'dur. Çalışma esnasında aynı anda işsizlik parasını alınmama şartı da ayrıca bulunmaktadır.

Önceki işten elde edilen gelir bağımsız çalışma veya bir iş akdi ile çalışma sonucu elde edilmişse önce %30 artırıldıktan sonra %60'ı hesaplanır. İşsizlik parası ya da başka yardımlardan elde edilen gelirse önce %15 artırıldıktan sonra yine %60'ı hesaplanmaktadır. Örneğin bir işveren yanında iş akdi ile çalışan bir işçinin yıllık geliri 25.000 Avro olduğu düşünülmektedir. 25.000 Avro %30 artırıldığında elde edilen sonuç 32.500 Avro'dur. Elde edilen sonucun %60'ı ise 19.500 Avro olarak hesaplanmaktadır. Bu durumda sabit miktara dayalı çocuk bakım yardımı alan bu ebeveynin çocuğun doğumundan önceki en son çalışmasından elde ettiği gelir 25.000 Avro tutarındaysa, çocuk bakım yardımı ödendiği müddetçe en fazla yıllık 19.500 Avro gelir elde edebilmesine imkan tanınmaktadır.

Gelir olarak hesaplanan kalemler bağımsız çalışma, iş akdi ile çalışma, ticari işletme ile tarım veya orman çalışmaları sonucundan elde edilen gelirlerdir. Gelir olarak sadece vergiye tabi olan gelirler dikkate alınmaktadır. Bunlar emekli aylıkları, işsizlik paraları ve cüzi çalışma ücretleri olabilmektedirler. Ancak gelir hesaplamasına nafaka ödemeleri, aile yardımları, çocuk bakım yardımları, kıdem tazminatı, analık yardımları, bakım paraları ve burslar gibi gelirler dikkate alınmamaktadır.

Sabit miktarlı bakım yardımı ödenen anne doğumda ikiz, üçüz veya daha fazla çocuk dünyaya getirdiyse o zaman ikinciden itibaren doğan her bir çocuk için ek yardım ödemektedir. Bu yardımın miktarı da bakım yardımını alma süresine göre değişmektedir. 30+6 ay bakım yardımı alan ebeveyn veya ebeveynlere ikinci çocuktan itibaren her bir çocuk için 218 Avro ödeniyorken, 12+2 sistemine göre yardım alan ebeveyn veya ebeveynlere ikinci çocuktan itibaren her bir çocuk için 500 Avro ödenmektedir.

Ayrıca sabit miktarlı sisteme göre çocuk bakım yardımı ödenen ebeveyn veya ebeveynlere maddi durumları iyi değilse ek yardım zammı ödenmektedir. Karı-koca veya birlikte yaşayan çiftlerde çocuk bakım yardımını alan eşin yıllık geliri 6400 Avro'yu geçmemesi ve birlikte yaşadığı eşinin yıllık geliri 16.200 Avro'yu geçmemesi halinde aylık 180 Avro tutarındaki ek yardım zammı ödenmektedir. Çocuğunu tek başına yetiştiren ve çocuk bakım yardımını alan ebeveynin de yıllık geliri 6400 Avro'yu geçmemesi durumunda aylık 180 Avro'luk ek yardım zammı ödenmektedir.

3.2.3. Tek Gelirli Ailelere Yapılan Yardım⁴¹

Vergi mükellefi ve en az tek çocuğu ile tek geliri olan ebeveyne sağlanmaktadır bu yardım. Ebeveynin yıl içerisinde altı aydan daha fazla eşiyile ya da birlikte yaşadığı hayat arkadaşıyla aynı evde yaşamaması, ikisinden birinin de Tablo 6'te yer alan 58,40 Avro'luk ek yardımı alması şartı aranmaktadır. Bu şartları sağlayan ebeveyne vergiye tabi olan tek gelirliler yardımını sağlanmaktadır (BMWFJ, 2013b:20).

Bu yardım miktarı tek çocuklu ebeveyn için yıllık 494 Avro ve iki çocuklu ebeveyn için 669 Avro tutarındadır. Üçüncü ve sonraki her bir çocuk için 669 Avro'ya 220 Avro eklenerek artmaktadır. Ebeveynin vergilendirilecek geliri yıllık 6000 Avro'yu geçmemesi gerekmektedir. Ancak vergiden muaf olan analık yardımları bu hesabın içerisinde yer almaktadır. Ayrıca yıl içerisinde gelir vergisi negatif çıkan ebeveynlere, başvurmaları halinde vergi dairesi tarafından söz konusu yardım nakit olarak ödenmektedir (BMWFJ, 2013b:21).

3.2.4. Tek Başına Yetiştiren Ebeveyn Yardımı⁴²

Bu yardım, vergi mükellefi olup da çocuğunu tek başına yetiştiren ebeveyne ödenmektedir. Tek başına çocuğunu yetiştiren ebeveyn, yıl içerisinde altı aydan daha fazla eşiyile ya da hayat arkadaşıyla birlikte yaşamamaları ve Tablo 6'te yer alan 58,40 Avro'luk ek yardımı almaları halinde tek başına yetiştiren ebeveyn yardımını sağlanmaktadır. Söz konusu yardım birinci çocuk için 494 Avro, ikinci çocuk için 669 Avro, üçüncü ve sonraki her çocuk için 220 Avro artarak ödenmektedir (BMWFJ, 2013b:21).

3.2.5. Çok Çocuklu Ailelere Ek Aile Yardımı⁴³

Çok çocuklu ailelere aile yardımının yanı sıra ayrıca bir ek yardım ödenmektedir. İki veya daha fazla çocuklu ailelere sağlanmaktadır bu yardım. Yardımın miktarı çocuk

⁴¹ Almanca: Alleinverdienerabsetzbetrag

⁴² Almanca: Alleinerzieherabsetzbetrag

⁴³ Almanca: Geschwisterstaffelung

sayısına göre belirlenmekte olup aile yardımıyla birlikte ödenmektedir. Aşağıda yer alan tabloda çok çocuklu ailelere ödenen ek yardımın miktarları yer almaktadır.

Tablo 9: Çok Çocuklu Ailelere Ödenen Ek Aile Yardımı

	2 çocuklu	3 çocuklu	4 çocuklu	5 ve daha fazla çocuklu
Ek Aile Yardımının Miktarı	12,80 Avro	47,80 Avro	97,80 Avro	50,00 Avro

Kaynak: (BMWFJ, 2013a:18)

3.2.6. Çok Çocuklu Ailelere Ek Aile Zammı⁴⁴

Çok çocuklu ailelere destek olunması amacıyla ek aile zammı ödenmektedir. Ek aile zammı Avusturya’da veya AB bölgesinde yaşayan üçüncü ve sonraki her bir çocuk için ödenmektedir. Bu yardım miktarı 1 Ocak 2011 itibariyle üçüncü çocuktan sonraki her bir çocuk için aylık 20 Avro’dur. Ek aile zammı ödenecek çocuğa aile yardımının ödeniyor olması gerekmektedir. Ek aile zammı için başvuru yılının bir önceki yılına ait hane halkının toplam vergilendirilecek gelirleri 55.000 Avro’yu geçmemesi gerekmektedir. Ek aile zammı her yıl vergi dairesine gerekli formları doldurarak başvurunun yapılması gerekmektedir (BMWFJ, 2013b:20).

3.2.7. Okula Başlama Yardımı⁴⁵

Avusturya okula başlayan her çocuğa yılda bir defaya mahsus olmak üzere okula başlama yardımı sağlamaktadır. Çocuğun altı ile 15 yaş arası olan dönemlerde okula başladığı her yılın Eylül ayında bu yardım yapılmaktadır. Yardımın miktarı 100 Avro’dur. Bu yardım herhangi bir başvuru gerektirmeden Eylül ayında aile yardımı ile birlikte ödenmektedir (BMWFJ, 2013a:19).

⁴⁴ Almanca: Mehrkindzuschlag

⁴⁵ Almanca: Schulstartgeld

3.3. İsviçre’de Aile Yardımları ve Çocuk Parası

Almanya’da ve Avusturya’da aile yardımları çeşitli konularda ödenmektedir. Ancak İsviçre’de aile yardımları çocuk yardımı ve eğitim yardımı olmak üzere iki başlıkta toplanmaktadır. İsviçre’de aile yardımlarının sınırlılığı sebebiyle “fakir” olarak değerlendirilmektedir.

İsviçre’de aile yardımlarından sorumlu olan kurum “Federal Sosyal Sigortalar Dairesi”dir⁴⁶ (BSV). Bağlı olduğu kuruma bakıldığında, İsviçre’de aile yardımları bir sigorta kolu olduğu anlaşılmaktadır. Aile yardımlarının sağlanması talep edenlerin iş hayatıyla çok yakından ilgilidir (Dörfler, 2002:11).

Aile yardımları ikamet edilen yerdeki Yaşlılık ve Geri Kalanlar Sigortasına ya da kantonlarda bulunan Yaşlılık ve Geri Kalanlar Sigortası Sandığına başvurmaları gerekmektedir.

Bu bölümde İsviçre’de aile yardımları anlatılmaktadır. Öncelikle bağımlı ve bağımsız çalışanlara ödenen aile yardımları ele alınmakta ve akabinde çiftçilere sağlanan yardımlar incelenmektedir.

3.3.1. Bağımlı ve Bağımsız Çalışanlara Sağlanan Aile Yardımları

İsviçre’de bir iş akdi ile işveren yanında çalışanlar ile çiftçilik dışında kendi nam ve hesabına çalışarak ticari faaliyette bulunanlara aile yardımları, “Federal Aile Yardımları Kanunu”na⁴⁷ (FamZG) göre sağlanmaktadır. Hangi çocuklar için aile yardımlarının ödendiği aşağıda sıralanmaktadır (FamZG 4.madde):

- Evli olan veya olmayan eşlerin kendi çocukları ile evlatlık edinilmiş çocuklar.
- Çoğunlukla aynı hanede yaşayan üvey çocuklar.
- Haneye, bakımını üstlenmek ve yetiştirmek üzere alınan ve bakmakla yükümlü olunan çocuklar.
- Aile yardımı talep edenin, çoğunlukla geçimine destek çıktığı kardeşleri ile torunları.

⁴⁶ Almanca: Bundesamt für Sozialversicherungen (BSV).

⁴⁷ Almanca: Bundesgesetz über die Familienzulagen. Familienzulagengesetz (FamZG).

Miktarı ve Ödeme Süresi

İsviçre’de aile yardımları çocuk yardımı ve eğitim yardımı olarak iki farklı yardım türü bulunmaktadır. Çocuk zammı adı altında ödenen çocuk paraları her bir çocuk için asgari aylık 200 İsviçre Frangıdır. Bu miktar günümüz kurlarına göre yaklaşık 164 Avro’ya tekamül etmektedir. Söz konusu yardım çocuğun doğduğu aydan itibaren ödenmeye başlamakta ve 16 ncı yaşam yılını tamamlayıncaya kadar ödenmektedir. Hastalık veya engellilik hali sebebiyle çalışamayacak durumda olan çocuklar için 20 nci yaşam yılını bitirinceye kadar çocuk yardımı ödemesi yapılmaktadır. Eğitim zammı adı altında ödenen eğitim yardımı her bir çocuk için aylık 250 İsviçre Frangıdır. Bu miktarda yaklaşık 205 Avro’ya tekamül etmektedir. Çocuğun 17 nci yaşam yılına girdiği tarihten itibaren ödenmeye başlayan eğitim yardımı, eğitimi tamamlayıncaya kadar ama en fazla da 25 inci yaşam yılını dolduruncaya kadar ödenmektedir (FamZG 3. Madde, 5. Madde). İsviçre’de bulunan eyaletler (kanton) bu miktarları artırbilecekleri gibi doğum ve evlat edinme yardımlarını da ilave edebilmektedirler. Kantonların uyguladıkları yardımlar Tablo 10’da ele alınmaktadır.

Tablo 10: İsviçre'nin Kantonlarında Uygulanan Aile Yardımları

Kanton	Çocuk Başına Aylık Miktar		Doğum Yardımı	Evlat Edinme Yardımı
	Çocuk Yardımı	Eğitim Yardımı		
Zürich ⁴	200/250 ²	250	-	-
Bern ¹	230	290	-	-
Luzern	200/210 ²	250	1000	1000
Uri	200	250	1000	1000
Schwyz	200	250	1000	-
Obwalden	200	250	-	-
Nidwalden	240	270	-	-
Glarus	200	250	-	-
Zug	300	300/350 ³	-	-
Freiburg ⁴	245/265 ⁵	305/325 ⁵	1500	1500
Solothurn ⁴	200	250	-	-
Basel-Stadt	200	250	-	-

Basel-Landschaft	200	250	-	-
Schaffhausen	200	250	-	-
Appenz.Ausserrhoden	200	250	-	-
Appenz.Innerhoden	200	250	-	-
St. Gallen	200	250	-	-
Graubünden	220	270	-	-
Aargau	200	250	-	-
Thurgau	200	250	-	-
Tessin	200	250	-	-
Waadt ⁴	200/370 ⁵	300/470 ⁵	1500 ⁶	1500 ⁶
Wallis	275/375 ⁵	425/525 ⁵	2000 ⁶	2000 ⁶
Neuenburg ⁴	200/250 ⁵	280/330 ⁵	1200	1200
Cenevre (Genf)	300 ⁷ /400 ⁵	400/500 ⁵	2000/3000 ⁵	2000/3000 ⁵
Jura	250	300	850	850

Kaynak: (BSV, 2013:3).

¹ Aile sandıkları daha yüksek ve başka ödenekler sağlayabilir.

² İlk rakam 12 yaşına kadar, ikinci rakam ise 12 yaşından sonraki çocuklar için geçerlidir.

³ İlk rakam 18 yaşına kadar, ikinci rakam ise 18 yaşından sonraki çocuklar için geçerlidir.

⁴ Aile sandıkları daha yüksek ödenekler sağlayabilir.

⁵ İlk rakam ilk iki çocuk için, ikinci rakam ise sonraki her çocuk için geçerlidir.

⁶ Çok doğumlu ya da evlat edinilmiş durumlarda çocuk başı 3000 Frank.

⁷ 16-20 yaş arası engelli çocukların ödenekleri 400 Frank, 3 üncü çocuktan sonra 500 Frank.

Tablo 10'da İsviçre'de bulunan 26 kantonun uyguladıkları çocuk ve eğitim yardım miktarları gösterilmektedir. Ayrıca bazı kantonlar doğum yardımı ve evlat edinme yardımı uygulamaktadır.

Çocuk yardımının miktarı İsviçre'de en az 200 İsviçre Frangı'dır. Ancak kantonlar bu miktarı artırma hakkına sahiptir. En yüksek çocuk yardımını Cenevre ve Zug kantonu aylık 300 İsviçre Frangı ödeyerek sağlamaktadır. Zürih ve Luzern kantonlarında ise 12 yaşından sonra çocuk yardımı artırılmaktadır. Freiburg, Waadt, Wallis, Neuenburg ve Cenevre kantonları üçüncü ve sonraki her çocuk için artırılmış çocuk yardımı

ödemektedir. Üçüncü ve sonraki her çocuk için en yüksek miktarı yine Cenevre aylık 400 Avro İsviçre Frangı ile sağlamaktadır.

İsviçre'nin bazı kantonları doğum ve evlat edinme yardımı ödemektedir. Bu yardımları en düşük seviyede tutan Jura kantonudur. Aylık 2000 İsviçre Frangı ödeyerek en çok ödeyen kantonlar ise Wallis ve Cenevre'dir. Cenevre ise üçüncü çocuktan itibaren doğum ve evlat edinme yardımını 3000 Frank belirleyerek en üst miktarı ailelere sağlamaktadır.

Eğitim yardımının ödenebilmesi için çocuğun eğitim görüyor olması gerekmektedir. Bu eğitim genel eğitim olacağı gibi herhangi bir mesleki eğitim alınması şeklinde de olabilmektedir. Geleceğe dönük olarak planlı ve programlı bir şekilde mesleğe hazırlama amacı taşıyan her türlü çalışma da, eğitim yardımının ödenmesine engel teşkil etmemektedir. Bir işveren yanında çalışan ve yanı sıra okula veya kursa giden birisi için eğitim yardımı ödenmemektedir. Ayrıca yıllık geliri 28.080 İsviçre Frangı ve üzerinde gelir elde eden çocuğun eğitim yardımından yararlanma hakkı bulunmamaktadır (BSV, 2013:3).

AB ve EFTA üyesi ülkelerinde oturan, AB ve EFTA üyesi ülke vatandaşlığı bulunanlara herhangi bir kesinti yapılmaksızın aile yardımları ödenmektedir. Bosna-Hersek, Karadağ ve Sırbistan vatandaşlarına aile yardımları buldukları her ülkeye transfer edilmektedir. Ancak doğum ve evlat edinme yardımları her yere transfer edilmemektedir. Eğitim almak üzere İsviçre'yi terk eden diğer çocuklar için, İsviçre'deki ikametlerini en fazla beş yıllığına koruyacakları varsayıldığından, aile yardımları ödemesi devam etmektedir (BSV, 2013:6-7). Türkiye-İsviçre Sosyal Güvenlik Anlaşması'nın 23. maddesine göre İsviçre'de tarım işlerinde çalışan Türk vatandaşlarının Türkiye'deki çocukları için aile yardımları ödenmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 11'da hangi ülkelere hangi aile yardımlarının transfer edildiği görülmektedir.

Tablo 11: İsviçre'nin Aile Yardımlarını Transfer Ettiği Ülkeler

Ülkeler	F. Aile Yardımları Kanunu'na göre Aile Yardımları	Çiftçilik İşlerinde Çalışanlara göre Aile Yardımları
EU/EFTA Ülkeleri	Transfer Edilir	Transfer Edilir
Sırbistan Karadağ Bosna-Hersek	Transfer Edilir	Transfer Edilir
Türkiye Bulgaristan Hırvatistan Makedonya	Transfer Edilmez	Transfer Edilir
Diğer Ülkeler	Transfer Edilmez	Transfer Edilmez

Kaynak:www.bsv.admin.ch/themen/zulagen/00059/02244/index.html?lang=de&download=NHZLpZeg7tJnp6I0NTU042I2Z6ln1acy4Zn4Z2qZpnO2YUq2Z6gpJCDen98hGym162epYbg2c_JjKbNoKSn6A--

Kısmi çalışma sonucu aylık 585 (≈480 Avro) veya yıllık 7020 İsviçre Frangı (≈5755 Avro) ve üzerinde geliri olanlarında aile yardımları hakkı bulunmaktadır. Bunun altında kazancı bulunanlar, işsizler kategorisinde değerlendirilmekte olup şartları taşıdıklarında yardım ödenmektedir. Aynı zamanda farklı işverenler tarafından gelir elde edilmesi durumunda miktarlar toplanmaktadır. Bu durumda en fazla aylığı ödeyen işveren aile yardımları konusunda sorumludur. Aylık alındığı sürece aile yardımları da ödenmektedir. Hastalık veya iş kazası gibi nedenlerle çalışılmayan aylar için ve o ayı takip eden üç ay için aile yardımları sağlanmaktadır (BSV, 2013:6-7).

İsviçre'de aile yardımları prim kesintilerinden elde edilen gelirlerle ödenmektedir. Bir iş akdiyle çalışan işçinin aile yardımları primi işveren tarafından aile sandığına kesilmektedir. Ancak Wallis kantonunda işçiden de %0,3 oranında prim kesilmektedir. İşverenlerden kesilen prim oranları kantonlara göre değişmekte ve oranları %1,2-%3,5 arasında yer almaktadır. Kendi nam ve hesabına çalışanlar ve ticaret yapanlar ise primlerini kendileri aile sandıklarına yatırmaları gerekmektedir. Bağımsız çalışanların prim oranları ise %0,8-%2,8 arasında değişmektedir. Çalışmayanların primlerini kantonlar kendileri ödemektedir ancak kantonlar bazı şartlar altında çalışmayanlara da prim ödeme şartı getirebilir (www.bsv.admin.ch/themen/zulagen/00059/02244/index.html?lang=de, www.bsv.admin.ch/themen/zulagen/00059/02246/index.html?lang=de).

İşçilere aile yardımları işveren tarafından aylık maaşıyla birlikte, serbest meslek icra eden veya ticaret yapanlara aile sandıkları tarafından, çalışmayanlara da kantonlardaki yaşlılık ve geride kalanlar sigortası tarafından ödenmektedir (BSV, 2013:10).

3.3.2. Çiftçilere Sağlanan Aile Yardımları

Çiftçilere sağlanan aile yardımları “Tarımdaki Aile Yardımlarına İlişkin Federal Kanun”⁴⁸ (FLG) kapsamında ödenmektedir. “Federal Aile Yardımları Kanunu”nda yer alan bazı hükümler bu kanunda uygulanmaktadır. FLG Kanunu’na göre kendi nam ve hesabına çalışan çiftçiler ile tarım işlerinde çalıştırılan işçiler aile yardımları hakkı bulunmaktadır. Çiftçilere sağlanan aile yardımlarının miktarı “Federal Aile Yardımları Kanunu”nda belirtilen miktarlarla aynı olup çocuk yardımı aylık 200 İsviçre Frangı, eğitim yardımı ise aylık 250 İsviçre Frangı tutarındadır. Ancak dağlık alanda çalışanlar için bu miktarlara 20 İsviçre Frangı eklenmektedir. Tarım işlerinde çalışan işçilere ise ayrıca aylık 100 İsviçre Frangı (≈82 Avro) tutarında “hane yardımı”⁴⁹ ödenmektedir (FLG Kanunu 2. Maddesi).

FLG Kanunu kapsamında birtakım çiftçi gruplarına aile yardımları sağlanmaktadır. Bu çiftçi grupları, asıl işi tarım ve ziraat işlerinde çalışan, tarım işlerini ek iş olarak yapan ve bu işten yıllık geliri en az 2000 İsviçre Frangı elde eden, Alpler bölgesinde en az iki ay ara vermeden yaşayan ve tarım faaliyetinde bulunan ve asıl işi balıkçılık olan çiftçilerdir. İşçi olarak çiftçilik yapan ve asgari aylık 585 ya da yıllık 7020 İsviçre Frangı geliri olan çiftçilere bu yardımlar ödenmektedir. Ancak bu işçiler eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşamaları, ya da eşi ve çocuklarıyla birlikte işverenle aynı hanede yaşamaları, ya da kendisi işverenle birlikte eşi ve çocukları da destek vermek üzere başka bir evde yaşamaları halinde aile yardımları sağlanmaktadır (FLG Kanunu 1a. Maddesi ve 5. Maddesi).

FLG Kanunu kapsamında hangi çocuklar için aile yardımlarının sağlanacağı ve aile yardımlarının hangi yaş aralığında olan çocuklara sağlanacağı, FamZG Kanunundaki hükümler geçerlidir (FLG Kanunu 2. Maddesi ve 9. Maddesi). FamZG Kanunu

⁴⁸ Almanca: Das Bundesgesetz über die Familienzulagen in der Landwirtschaft (FLG).

⁴⁹ Almanca: Haushaltungszulage

kapsamındaki bilgiler “Bağımlı ve Bağımsız Çalışanlara Sağlanan Aile Yardımları” konusunda ele alınmaktadır.

Kendi adına veya işçi olarak çalışan çiftçiler, asıl veya ek işleri çiftçilik olmasına rağmen bunun yanı sıra çiftçilik dışında başka bir iş yapmaları halinde, aile yardımları çiftçilik dışında yaptıkları işlerden dolayı ödenmektedir. Ancak sağlanan aile yardımları sadece çiftçilikle uğraştığı süreler için tanınmaktadır. Asıl işi çiftçilik olan çiftçinin, çiftçilik dışında geçen çalışmaları sadece belirli ayları kapsıyorsa, o zaman kantonların aile yardımları hakkındaki hükümleri uygulanmaktadır. Kantonların hükümleri FLG Kanunu’nun öngördüğü miktarların altındaysa, o zaman söz konusu aylar için fark ödenmektedir. Yine asıl işi çiftçilik olan çiftçinin, çiftçilik dışında kısmi çalışmaları bulunuyor ve bu çalışmalardan ötürü en az 7020 İsviçre Frangı tutarında bir yıllık geliri varsa, kantonların uyguladıkları miktarlardaki aile yardımlarının tümünü almaya hak kazanmaktadırlar (BSV, 2012:4).

Tarım sektöründe işçi olarak çalışan çiftçilerin primleri kısmen işverenler tarafından ödenmektedir. İşverenler %2 kantonlardaki yaşlılık ve geride kalanlar sigortasına prim yatırmaktadır. Geriye kalan aile yardımlarına ilişkin ödenmesi gereken miktarların üçte ikisini merkez bütçeden ödenirken üçte biri ise kantonlar tarafından sağlanmaktadır (BSV, 2012:8). Çiftçilere ödenen aile yardımlarının kaynağı sadece tek bir yerden temin edilmek yerine farklı kanallar kullanılmaktadır. Burada hem işverene, hem kantondaki yetkili kuruma hem de merkez bütçeden kaynak aktararak bu yükün tek bir yerden sağlanmasından kaçınılmaktadır.

Asıl işi çiftçilik olanlara ve balıkçılara aile yardımları üçer aylık dönemlerle, çiftçiliği ek iş olarak yapan ve Alp bölgesindeki çiftçilere yıllık olarak, çiftçiliği bir işveren bünyesinde yapanlara da işveren tarafından aylık olarak ödenmektedir (BSV, 2012:8).

Tablo 12: Almanya, Avusturya ve İsviçre’de Çocuk Yardımı ve Çocuk Yetiştirme Yardımı

	Çocuk Yardımı (Parası)	Çocuk Yetiştirme Yardımı (12 ay)
Almanya	184,00 Avro	300 Avro
Avusturya	163,80 Avro	1000 Avro
İsviçre	200,00 CHF (≈164 Avro)	Bulunmamaktadır

Aile yardımları denilince akla ilk gelen çocuk yardımlarıdır. Çocuk yardımlarını ise çocuk yetiştirme yardımları takip etmekte ve aile yardımlarının en önemli iki ayağını oluşturmaktadır. Bu sebeple Tablo 12 oluşturularak çalışmada ele alınan ülkelerdeki çocuk yardım miktarları ve çocuk yetiştirme yardımlarının en düşük miktarları gösterilmektedir.

Almanya'da çocuk yardımlarının miktarı çocuk sayısına göre değişmektedir. Almanya ilk iki çocuğa 184 Avro ödemekte ve üçüncü çocuktan itibaren çocuk yardımına zam yapmaktadır. Avusturya ise öncelikle çocuğun yaşına göre çocuk yardım miktarını belirlemektedir. En düşük çocuk yardımını sıfır ile iki yaş arasındaki çocuklar için 163,80 Avro ödemektedir. Bu miktar çocuğun yaşına göre, kardeş sayılarına göre artmaktadır. İsviçre çocuk yardımının asgari miktarını belirlemiş ve bu miktarın üzerine çıkılması kantonlara bırakılmıştır. Kantonlara göre 200 İsviçre Frangından başlayan çocuk yardımı 300, hatta çok çocuklu ailelerde 400 İsviçre Frangı'na kadar çıkmaktadır. Bu tablodan anlaşılacağı üzere söz konusu ülkelerde en düşük çocuk yardımı 165 Avro'dan başlamaktadır.

Çocuk yetiştirme veya büyütme yardımları çocuğun doğumuyla başlamakta ve belirli bir süre boyunca ailelere verilmektedir. Burada amaç, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması ile doğumdan önce çalışmış ebeveynlerin işlerine ara vermelerinden dolayı geçim sıkıntısı yaşamalarını engellemektir. Öncelikle İsviçre'de böyle bir yardım uygulaması bulunmamaktadır. Almanya'da çalışmayan ebeveyne 12 ay boyunca, çalışan ebeveyne de gelirinin belirli bir oranınca çocuk yetiştirme yardımı ödenmektedir. Avusturya'da çocuk yetirme yardımının miktarı ödenecek süreye göre değişmektedir. Doğumdan önce çalışan ebeveynler sabit miktarlı veya gelire dayalı ödeme sisteminden birini tercih edebilirler. Avusturya çocuk yetiştirme yardımlarında Almanya'ya göre yüksek ödeme miktarlarına sahiptir.

3.4. Türkiye Analizi ve Aile Yardımları

Türkiye'ye aile yardımları ve çocuk parası önerisinin getirilebilmesi için öncelikle Türkiye'nin mevcut durumu ve yapısının incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda önce Türkiye'nin demografik yapısı ele alınmaktadır. Türkiye'de çocuk yardımının maliyetinin hesaplanmasında kullanılmak üzere çocuk sayıları yaş aralıklarına göre tespit edilmektedir. Türkiye'deki doğum oranları ve doğum sayılarına da, çocuk yetiştirme yardımında kullanılmak üzere yer verilmektedir.

Türkiye'nin farklı senaryolarla nüfus projeksiyonları, aile yardımlarının gerekliliği ve önemini vurgulamak amacıyla ifade edilmektedir. Ayrıca 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamındaki sigortalı sayıları, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamında devlet memurlarına sağlanan aile yardımları, önerilen çocuk yardımı ile çocuk yetiştirme yardımının maliyeti ve sosyal taraflardan elde edilecek prim miktarları bu bölümde açıklanmaktadır.

3.4.1. Çocuk Sayıları

Türkiye yüksek oranlı bir genç nüfusa sahiptir. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVI) verilerine göre 2013 yılına ait 0-18 yaş arası çocuk sayısı 25.061.817'dir. 0-14 ve 0-16 arası çocuk sayısı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 13: Türkiye'de Yaş Aralıklarına Göre Çocuk Sayıları

Yaş Aralığı	Nüfus Sayısı
0-14	19.642.991
0-16	22.413.391
0-18	25.061.817

Kaynak: www.nvi.gov.tr/Hizmetler/Istatistikler,Statistikler_Main.html Erişim: 03.04.2014

0-18 yaş arası olan nüfus sayısını Türkiye'nin toplam nüfusu olan 76.667.864'e oranlandığında çıkan sonuç %32,68'dir. Buradan da anlaşılacağı üzere Türkiye'de yapılması önerilen çocuk yardımları Türkiye nüfusunun yaklaşık üçte birini kapsamaktadır. Sonraki bölümlerde çocuk sayısının fazla olmasından dolayı maliyete

olan yansıması gösterilmektedir. 18 yaşın üzerinde olup da eğitime devam eden öğrencilere aile yardımlarının sağlanması halinde yararlanıcı sayısı daha da artacaktır.

3.4.2. Doğum Oranları ve Doğum Sayıları

Günümüz hayat koşullarında çocukların ailelere ek maliyet getirmesi ve kadınların iş hayatına katılım oranı artması ile çocuk sayıları ve doğum hızında azalmanın olması veya devam etmesi muhtemeldir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2001 yılında kaba doğum hızı binde 20,3 iken, 2012 yılında ise bu oran binde 17 olarak gerçekleşmiştir. Doğum hızının düşmesinde başta çocuğun getirdiği ek maliyetler olmak üzere başka etkenlerde bulunmaktadır. Ancak kadın istihdamının artması da doğum hızını düşüren önemli sebepler arasında yer almaktadır. Kadın istihdamı ile doğum hızı ters orantılıdır. İş hayatında aktif olarak çalışan kadınların doğumdan sonra mali olarak desteklenmemeleri doğum hızını ayrıca azaltmaktadır. Bu sebeple çocuk yetiştirme yardımlarının önemi burada daha iyi anlaşılmaktadır. Bu etkenleri ve aileye getirdiği mali yükü asgari seviyeye çekmek için devletlerin ve özellikle Türkiye'nin bu konuda tedbirler alması kaçınılmaz olarak değerlendirilmektedir. Tablo 14'te Türkiye'de 2001 ile 2012 yılları arasında çocuk sayısına göre doğurganlık hızı ve kaba doğum hızı gösterilmektedir.

Tablo 14: Türkiye'de Temel Doğurganlık Göstergeleri

	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2012
Doğurganlık Hızı (Çocuk Sayısı)	2,37	2,09	2,12	2,16	2,08	2,02	2,08
Kaba Doğum Hızı (Binde)	20,3	17,9	18,1	18,4	17,5	16,8	17,0

Kaynak: www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1592 Erişim: 19.03.2014

Çocuk yetiştirme yardımları doğum yapan ebeveyne veya aileye ödenmesi gerekmektedir. Türkiye'de doğum yapan ebeveynlerin sayısına ilişkin herhangi bir istatistik bulunamamaktadır. Dolayısıyla bu yardımın hesaplanmasında başka istatistik verilerinden yola çıkarak tahmini bir hesaplama yapılmaktadır. Öncelikle

Türkiye’de 2006 yılından 2012 yılına kadar olan bebek doğum sayıları ile bebek ölüm sayıları tablo 15’te incelenmektedir.

Tablo 15: Türkiye’de Bebek Doğum ve Ölüm Göstergeleri

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Doğum Sayısı	1.255.106	1.289.016	1.294.227	1.263.289	1.255.937	1.241.412	1.279.864
Ölüm Sayısı	-	-	-	17.454	15.094	14.511	14.845

Kaynak: www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1592 Erişim: 19.03.2014

Tablo 15’te 2006 yılından 2012 yılına kadar bebek doğum sayıları incelendiğinde 2007 ile 2008 yıllarında gerçekleşen doğum sayıları birbirinden çok uzak değilken 2006 ile 2007 veya 2011 ile 2012 yılları arasındaki doğum sayılarındaki fark daha belirgin ve daha büyük olduğu görülmektedir. Bu yıllarda gerçekleşen en düşük doğum sayısı 1,241 milyon iken en yüksek doğum sayısı da 1,294 milyon olarak gerçekleşmiştir. Tabloda yer alan diğer veri ise 2009 ile 2012 yılları arasında bebek ölüm sayılarıdır. Çocuk yetiştirme yardımının hesaplanmasında bebek ölüm sayılarını doğum sayılarından doğrudan düşürmek sağlıklı sonuç elde edilmemesini beraberinde getirebilmektedir. Bebek doğar doğmaz ölebileceği gibi sağlanan 10 aylık yardımın bitiminde de ölmesi olasıdır. Bebek ölüm sayıları tablo 16’da daha detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 16: Yaşama Sürelerine Göre Bebek Ölümleri

Bebek Yaşı	2012	
	Sayı	%
0 günlük	2032	13,7
1-6 günlük	4943	33,3
7-29 günlük	2808	18,9
1-4 aylık	3253	21,9
5-8 aylık	1215	8,2
9-11 aylık	594	4,0
Toplam	14.845	100

Kaynak: www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15848 Erişim: 05.04.2014

Tablo 16’da bir yaşın altındaki bebek ölümleri ve sayıları gösterilmektedir. Çocuk yetiştirme yardımının çocuğun doğduğu ayı takip eden aydan itibaren ödeneceği varsayılmaktadır. Bu sebeple 0, 1-6, 7-29 günlükken gerçekteşen bebek ölümleri dikkate alınması daha faydalı olacağı düşünölmektedir. Sıfır ile 29 günlükken gerçekteşen bebek ölümlerin sayısı ise net olarak 9783 olup 10 bin bebek ölüm sayısına yuvarlanmaktadır.

Bebek doğum sayılarına tekrar geri dönülecek olursa tablo 15’ten de anlaşılacağı üzere çocuk doğum sayıları bugüne kadar yılda 1,3 milyonu geçmemektedir. Dolayısıyla ileriki bölümlerde yer alacak çocuk yetiştirme yardımının maliyet hesaplamasında bu sayı dikkate alınmaktadır. Bu sayı aynı anda 1,3 milyon ebeveyne çocuk yetiştirme yardımının sağlanacağı anlamına gelir mi? Tabii ki gelmemektedir çünkü 1,3 milyon doğan bebek sayısından ölen bebek sayıları düşölmemiştir. Ayrıca bir ebeveyn ikiz, üçüz belki de dördüz doğurmuş olabilir. Bu gibi istisnai durumlar dikkate alındığında 1,3 milyon ebeveyne çocuk yetiştirme yardımının ödenmeyeceği anlamına gelmektedir. Ancak 1,3 milyon ebeveyne çocuk yetiştirme yardımı sağlanacakmış gibi bir hesaplama ile ihtiyaç duyulan miktarın tavanı belirlenmiş olacaktır.

3.4.3. Nüfus Projeksiyonları

Türkiye’de doğum hızının ve bunun sonucunda çocuk sayılarının düşmesiyle genç nüfus azalmaktadır. Genç nüfusun azalmasıyla yaşlı nüfusun artması söz konusudur. Yaşlı nüfusun artmasıyla sosyal güvenlik harcamaları artmakta ve aktif işgücü sayısı yetersiz duruma düşmektedir (Siyasi ve Ekonomik Araştırmalar Laboratuvarı, 2013; Akalın, 1995:1). Bu sebeple genç ve dinamik nüfusun korunması için gelişmiş ölkeler tedbirler almaktadırlar. Türkiye’de ise doğum hızının bu şekilde azalmaya devam etmesiyle ileriki yıllarda genç nüfus sayılarında ciddi azalmalar, yaşlı nüfusta ise artmalar meydana gelecektir. Öncelikle senaryolar bazında Türkiye nüfusunun gelecekte nasıl olacağı gösterilmektedir.

Tablo 17: Türkiye’de Senaryolar Bazında Nüfus Projeksiyonları

	2013	2023	2050	2075
Senaryo 1 ^A (65+ nüfus oranı)	76.667.864 (%7,7)	84.247.088 (%10,2)	93.475.575 (%20,8)	89.172.088 (%27,7)
Senaryo 2 ^B (65+ nüfus oranı)	76.667.864 (%7,7)	85.153.647 (%10,1)	104.309.596 (%18,7)	119.344.690 (%20,7)
Senaryo 3 ^C (65+ nüfus oranı)	76.667.864 (%7,7)	85.598.777 (%10,1)	110.546.401 (%17,6)	140.672.782 (%17,5)

Kaynak: www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027 Erişim: 02.04.2014;
www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844 Erişim: 02.04.2014

^A Doğurganlık hızının 2050’ye kadar 1,65’e düşmesi ve 2050’den sonra artışa geçerek 2075’de 1,85’e ulaşması sonucundaki senaryodur.

^B Doğurganlık hızının 2020’de 2,11’e, 2050’de 2,50’ye, 2050’den sonra da 2075’e kadar sabit kalması sonucundaki senaryodur.

^C Doğurganlık hızının aratarak 2050’de 3’e ulaşması ve 2075’e kadar sabit kalması sonucundaki senaryodur.

Tablo 17’de Türkiye’nin üç farklı senaryo ile 2023, 2050 ve 2075 yıllarında nüfus sayısı ile 65 ve üzeri olan yaşlı nüfusun oranları gösterilmektedir. Öncelikle bu tabloya göre tüm senaryolar bazında nüfusun 2023, 2050 ve 2075 yıllarına kadar artacağı görülmektedir. Bu tabloda asıl dikkati çeken yaşlı nüfus oranlarıdır. Birinci senaryoya göre yaşlı nüfus oranı 2050’de %20,8 olarak seyrederken 2075 yılında %27,7’ye çıkmaktadır. Doğum hızı üç olan üçüncü senaryoya göre yaşlı nüfusun çok fazla artmış olduğu görülmemekte ve 2050 ile 2075 yıllarında %17 civarında seyretmektedir. Bu projeksiyonlardan elde edilen verilere göre genç nüfus sayıları incelenecektir. Aşağıda yer alan tabloda birinci senaryoya göre genç nüfus sayılarını içermektedir.

Tablo 18: Birinci Senaryoya Göre Genç Nüfus Projeksiyonu

	2023	2050	2075
Senaryo ^A	22.881.504	18.972.311	16.619.972

Kaynak: www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027 Erişim: 02.04.2014

2013 verilerine göre 0-18 yaş arası çocuk sayısı 25.061.817'dir. Tablo 18'den anlaşılacağı üzere doğum hızının düşmesi devam etmesi halinde, 2023 yılında 0-18 yaş arası çocuk sayısında yaklaşık 2,2 milyon azalma gerçekleşerek 22,8 milyon olması beklenmektedir. 2050 ve 2075 yıllarında çocuk sayısının azalması devam ederek sırasıyla yaklaşık 20 ve 16,6 milyona gerilemektedir. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde Türkiye'deki doğurganlık hızının artması için bir devlet politikasının oluşturulması gerekmektedir. Türkiye, doğurganlık hızının artırılması için gerekli tedbirleri almazsa uzun vadede genç nüfusun yerini yaşlı nüfus olarak bugünkü Almanya'nın nüfus profiline benzemesi ve işgücü ihtiyacını yabancı ülkelere temin etmesi uzak bir ihtimal değildir.

3.4.4. Sigortalı Sayıları

Aile yardımları prim kesintilerinden elde edilen gelirlerle sağlandığında bir sigorta kolu olarak değerlendirilmektedir. Prim kesintileri aktif olarak çalışan vatandaşların gelirlerinden elde edilmektedir. İleriki bölümlerde maliyet hesaplamalarında Türkiye'deki çalışan vatandaş sayılarına ihtiyaç duyulmaktadır. Aşağıda yer alan tablo 19 ve 20'de 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na göre bir hizmet akdiyle bir işverenin yanında çalışan 4/a'lı ve kendi nam ve hesabına çalışan 4/b'li sigortalı sayıları incelenmektedir.

Tablo 19: 5510 Sayılı Kanun Kapsamında 4/a'lı Sigortalı Sayıları

Sigorta Türü	Sigortalı Sayısı
Zorunlu Sigortalılar	12.484.113
Çıraklar	320.730
Kısmi Süreli Sigortalılar	233.521
Tarım Sigortalılar	62.988
Yurt Dışı Sigortalılar	34.987
Toplam	13.136.339

Kaynak: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim: 02.04.2014

Tablo 20: 5510 Sayılı Kanun Kapsamında 4/b'li Sigortalı Sayıları

Sigorta Türü	Sigortalı Sayısı
Zorunlu Sigortalılar	1.821.939
Tarım Sigortalıları	928.454
İsteğe Bağlı Sigortalılar	166.333
Muhtarlar	10.524
Toplam	2.927.250

Kaynak: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim: 02.04.2014

Tablo 19 ve 20’de 5510 sayılı Kanun’un dördüncü maddesinin a (4/a) ve b (4/b) fıkrasında tanımlanan sigortalılara ilişkin sigortalı sayıları verilmektedir. Aile yardımları bir sigorta kolu olarak değerlendirilmesi sebebiyle prim gelirleriyle finanse edilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla bu tablolarda yer alan sayılar, primlerin elde edilmesinde ve maliyet hesaplanmasında önem arz etmektedir. Ancak 4/a kapsamındaki tüm sigortalı türlerinden aile yardımları için prim kesintisi mantıklı görünmemektedir. 4/a kapsamındaki çıraklar, kısmi süreli çalışanlar ve tarım işçilerinden prim kesilmemesi önerilmektedir. Bu çerçevede çalışanlar düzenli bir çalışma icra etmemeleri, düşük gelirli olmaları ve bunun yanı sıra prim kesintisinin düşük gelirliye ek maliyet getirmesi sebebiyle uygun görülmemektedir. Tablo 21’de aile yardımlarının kaynağının oluşturulmasında hangi sigortalılardan prim kesintisinin yapılması gerektiği gösterilmektedir.

Tablo 21: Aile Yardımları Prim Kesintisinde Dikkate Alınacak Sigortalılar

Sigorta Türü	Sigortalı Sayısı
4/a Zorunlu Sigortalılar	12.484.113
4/a Yurt Dışı Sigortalılar	34.987
Ara Toplam	12.519.100
4/b Toplam	2.927.250
Ara Toplam	15.446.350
4/c	2.823.400
Genel Toplam	18.269.750

Kaynak: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler> Erişim: 02.04.2014

3.4.5. Aile Yardımları

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonundan karşıladığı sosyal yardım programları çerçevesinde aile, sağlık, eğitim, engelli, özel amaçlı, eşi vefat etmiş kadınlara ve muhtaç asker ailelerine yönelik yardımlar sağlanmaktadır. Bu yardımlar arasında ilk dikkat çeken aile yardımları olmaktadır. Burada yer alan aile yardımlarının kapsamı incelendiğinde ailelere yapılan gıda yardımları, yakacak yardımları ve barınma yardımları yer almaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın sağladığı aile yardımları aslında ailelere yönelik sosyal yardımlar olduğu ve bir sigorta kolu olmadığı görülmektedir. Diğer dikkat çeken husus ise çocuklar için sağlanan eğitim yardımlarıdır. Ancak burada sağlanan eğitim

yardımları da yine yoksul ailelere ödenmesi sebebiyle aile yardımları adı altında değerlendirmenin sağlıklı olmadığı düşünülmektedir. Avusturya'nın ailelere ödediği okula başlama yardımı ise ailenin maddi durumu gözetilmeksizin yapılmaktadır.

Aile yardımları 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 202 nci maddesi kapsamında devlet memurlarına ödenmektedir. 202 nci madde kapsamında evli olan devlet memurlarına, eşlerinin çalışmaması halinde aile yardımı adı altında bir ödenek sağlanmaktadır. Bu yardımın miktarı ilgili madde gereğince 1500 gösterge rakamının aylık katsayısı ile çarpılarak çıkan sonuç miktarınca ödenmekteydi. Ancak 2011/2022 sayılı Bakanlar Kurulu Kararınca söz konusu gösterge rakamı 1 Temmuz 2011 tarihi itibarıyla geçerli olmak üzere 1500'den 2134'e çıkarılmıştır. Çocuklar için ödenen çocuk parasının gösterge rakamı 0-6 yaş arası için 500, 6 yaşından büyük çocuklar için 250'dir. Bu maddede asıl dikkat çeken husus ise, gösterge rakamlarının Bakanlar Kurulu tarafından üç katına kadar artırmaya yönelik yetki verilmesidir.

Devlet Memurları Kanunu'nun 206 ncı maddesinde çocuk paralarının ödenmediği hallere yer verilmektedir. Evlenen, çalışan veya ticaret yapan, burs alan veya devlet tarafından okutulan ile 25 yaşını dolduran çocuklar için çocuk ödeneği verilmemektedir. Ancak 25 yaşını doldurduğu halde bekar kız çocukları ile çalışamayacak durumda malul olan ve bunu resmi sağlık kurulu raporuyla belgeleyen çocuklar için süresiz olarak çocuk ödeneği verilmektedir.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası kapsamındaki 4/a'lı, yani bir hizmet akdiyle bir işverenin yanında çalışanlar için geneli kapsayan bir aile yardımı ödeneği bulunmamaktadır. Ancak bazı işverenler, iş sözleşmelerine ya da toplu iş sözleşmelerine aile ödeneklerini koyabilmektedir. Bu uygulama işverenlerin inisiyatiflerine bırakılmakta ve hukuki bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Söz konusu Kanun'un 4/b kapsamındaki kendi nam ve hesabına çalışanlarda da herhangi bir aile yardımı uygulaması bulunmamaktadır.

3.4.6. Projeksiyonlarla Maliyet Hesaplamaları

Bu bölümde öncelikle Türkiye’de çocuk yardımlarının uygulanması halinde maliyeti hesaplanmaktadır. Çocuk yardımlarının hesaplanmasında önce miktarlar bazında sonra da çocukların yaş aralığı bazında bir maliyet ortaya koyulmaktadır.

Bölümde hesaplanan diğer kalem ise çocuk yetiştirme yardımlarıdır. Burada geçmiş istatistikler dikkate alınarak bir yıl içerisinde doğan çocukların ebeveynlerine çocuk yetiştirme yardımının sağlanması durumunda maliyet hesaplanmaktadır. Burada da bazı değişkenlerle maliyet gösterilmeye çalışılmaktadır. Öncelikle aylık 250 TL ile 750 TL’lik çocuk yetiştirme yardımının sağlanması durumunda bir maliyet çıkarılmaktadır. Ancak bu maliyet ödeme süresine bağlı olması sebebiyle altı, dokuz ve 12 aylık ödeme süreleri boyunca yardımın sağlanması halinde farklı maliyetler ortaya çıkmaktadır. Böylelikle farklı miktar ve sürelerle ilişkin bir maliyet analizi yapılmaktadır.

3.4.6.1. Çocuk Yardımı Maliyet Hesaplaması

Türkiye’de yapılması önerilen çocuk yardımının maliyeti farklı olasılıklarla hesaplanmaktadır. Öncelikle çocuk yardımının miktarı burada çok önemlidir. Bu miktara göre maliyet doğal olarak değişmektedir. Bu sebeple söz konusu yardımın maliyetini ortaya koyarken farklı miktarlar dikkate alınmaktadır. Çocuk yardım miktarı aylık 50 TL’nin altına düşmesi halinde sadece sembolik bir rakam olacağı ve amacına hizmet etmeyeceği düşüncesiyle hesaplamalarda dikkate alınmamaktadır. Çocuk yardımının aylık 50 TL olması durumunda amacına ulaşıp ulaşılmadığı hususu ise tartışmalı bir konudur. Önerilen çocuk yardımının tavan miktarı ise 150 TL olarak belirlenmektedir. 150 TL’nin üstü ise bu sistemin hayata geçirilmesinde gerçekçi olmayacağı ve yüksek maliyetlere yol açması sebebiyle hesaplanmamaktadır. Tablo 21’de 0 ile 14 yaş arası tüm çocuklar için ödenecek çocuk yardımının miktarları ve buna karşılık gelen maliyet yer almaktadır. Çocuk yardım miktarları 25’er TL’lik artışları ile 50, 75, 100, 125 ve 150 TL olarak hesaplanmaktadır.

Tablo 22: Türkiye'deki 0-14 Yaş Arası Çocuklar İçin Çocuk Yardımının Maliyeti

Aylık Çocuk Yardımı Miktarı	Aylık Çocuk Yardımının Maliyeti
50 TL	982.149.550 TL
75 TL	1.473.224.325 TL
100 TL	1.964.299.100 TL
125 TL	2.455.373.875 TL
150 TL	2.946.448.650 TL

Tablo 22'de yer alan maliyet hesabında önceki bölümlerde yer alan 0-14 yaş arası olan çocuk sayısı dikkate alınmaktadır.

Tablo 23'de ise aynı şekilde 50 TL ile 150 TL arasında çocuk yardım miktarlarının maliyeti hesaplanmaktadır. Ancak bu tabloda 0 ile 16 yaş arası çocuklar için ödenmesi durumunda maliyet gösterilmektedir. Bu yaş aralığında çocukların sayısı bir 0-14 yaş arasındaki çocuk sayısından daha fazla olduğundan miktarlarda da bir önceki tabloya göre artış kaydedilmektedir.

Tablo 23: Türkiye'deki 0-16 Yaş Arası Çocuklar İçin Çocuk Yardımının Maliyeti

Aylık Çocuk Yardımı Miktarı	Aylık Çocuk Yardımının Maliyeti
50 TL	1.120.669.550 TL
75 TL	1.681.004.325 TL
100 TL	2.241.339.100 TL
125 TL	2.801.673.875 TL
150 TL	3.362.008.650 TL

Tablo 24'te aynı çocuk yardım miktarlarıyla 0 ile 18 yaş arası olan çocuklar için çocuk yardımı maliyeti gösterilmektedir.

Tablo 24: Türkiye'deki 0-18 Yaş Arası Çocuklar İçin Çocuk Yardımının Maliyeti

Aylık Çocuk Yardımı Miktarı	Aylık Çocuk Yardımının Maliyeti
50 TL	1.253.090.850 TL
75 TL	1.879.636.275 TL
100 TL	2.506.181.700 TL
125 TL	3.132.727.125 TL
150 TL	3.759.272.550 TL

3.4.6.2. Çocuk Yetiştirme Yardımı Maliyet Hesaplaması

Çocuk yetiştirme yardımları Almanya’da çalışmayanlar için sabit bir miktar olarak, çalışanlar ise gelirinin belirli bir oranınca çocuk yetiştirme yardımı ödenmektedir. Avusturya’da ise çalışmayanlar ödeme süresini ve buna bağlı olarak miktarı seçebilmektedir. Çalışan ebeveynler ise sabit ödeme sistemini ya da gelire dayalı sistemi tercih edebilmektedirler. Burada gelire dayalı sistemin hesaplanabilmesi için doğum öncesi çalışan ebeveynlerin sayısı ve elde ettikleri gelire ihtiyaç duyulmaktadır. Bu verilen elde edilememesinden dolayı sadece sabit miktarlı bir çocuk yetiştirme yardımının maliyeti hesaplanmaktadır.

Tablo 25: Çocuk Yetiştirme Yardım Miktarları, Süreleri ve Maliyeti

Miktar	Ödeme Süresi	Çocuk Başı Maliyet	Toplam Maliyet	Aylık Maliyet
250 TL	6 ay	1500 TL	1.950.000.000 TL	162.500.000 TL
	9 ay	2250 TL	2.925.000.000 TL	243.750.000 TL
	12 ay	3000 TL	3.900.000.000 TL	325.000.000 TL
300 TL	6 ay	1800 TL	2.340.000.000 TL	195.000.000 TL
	9 ay	2700 TL	3.510.000.000 TL	292.500.000 TL
	12 ay	3600 TL	4.680.000.000 TL	390.000.000 TL
350 TL	6 ay	2100 TL	2.730.000.000 TL	227.500.000 TL
	9 ay	3150 TL	4.095.000.000 TL	341.250.000 TL
	12 ay	4200 TL	5.460.000.000 TL	455.000.000 TL
400 TL	6 ay	2400 TL	3.120.000.000 TL	260.000.000 TL
	9 ay	3600 TL	4.680.000.000 TL	390.000.000 TL
	12 ay	4800 TL	6.240.000.000 TL	520.000.000 TL
500 TL	6 ay	3000 TL	3.900.000.000 TL	325.000.000 TL
	9 ay	4500 TL	5.850.000.000 TL	487.500.000 TL
	12 ay	6000 TL	7.800.000.000 TL	650.000.000 TL
750 TL	6 ay	4500 TL	5.850.000.000 TL	487.500.000 TL
	9 ay	6750 TL	8.775.000.000 TL	731.250.000 TL
	12 ay	9000 TL	11.700.000.000 TL	975.000.000 TL

Tablo 25’te çocuk yetiştirme yardımlarına ilişkin hesaplamalar yer almaktadır. Öncelikle çocuk yardım miktarının asgari ne kadar olması gerektiği düşünülmüştür. Almanya’ya bakıldığında asgari 300 Avro düzeyinde ödenmektedir. Avusturya ise bu rakamın daha da üstüne çıkmaktadır. Ancak adı geçen ülkelerin alım gücü ile Türkiye’nin alım gücü farklıdır.

Çocuk yetiştirme yardımının amacına bakıldığında çalışan ebeveynlerin doğum sonrası geçim sıkıntısı çekmemeleri ile doğum sonrası ebeveynin çalışması yerine bebeği ile ilk yıl zaman geçirmesini sağlamaktır. Çalışmayan ve doğum yapan ebeveynler ise çocuğun ihtiyaçlarının giderilmesi ile kendisini güvende hissetmesi amaçlanmaktadır.

Söz konusu tabloda yardım tutarı 250 TL ile 750 TL arasında olması durumunda maliyet hesaplanmaktadır. Ayrıca her bir tutar için asgari 6 ay olmak üzere 9 ve 12 ay boyunca ödenmesi durumunda maliyetler gösterilmektedir. Hesaplama ebeveyne aylık ödenecek miktar ve bu miktarın ödenecek süresi yer almaktadır. Aylık ödenecek miktar, ödeme süresi olan ay ile çarpıldığında her doğan çocuk başına maliyete yer verilmektedir. Türkiye’deki bir yıl içerisinde doğan 1,3 milyon çocuk ile çarpıldığında toplam maliyet gösterilmektedir. Bu maliyetinin aya bölünmesiyle tüm ebeveynlere ödenen çocuk yetiştirme yardımının aylık maliyeti ortaya çıkmaktadır. Bir yıl içerisinde doğan 1,3 milyon çocuk sayısı ise “Doğum Oranları ve Doğum Sayıları” başlıklı konuda ele alınmaktadır.

Maliyete ilişkin sayılar incelendiğinde asgari aylık 250 TL ile altı ay boyunca bir ebeveyne çocuk yetiştirme yardımı sağlanması halinde, bir yılda doğum yapan tüm ebeveynlere 1,95 milyar TL kaynağın ayrılması anlamına gelmektedir. Tabloya göre bu yardımın azami miktarı olan 750 TL’yi bir ebeveyne 12 ay boyunca ödenmesi halinde, tüm ebeveynlere ödenen yardımın toplam miktarı yıllık 11,7 milyar TL’dir. Ancak bu miktarların 12’ye bölünmesiyle aylık ihtiyaç duyulan miktar ortaya çıkmaktadır. Çocuk yardımı kadar fazla bir maliyeti bulunmamaktadır çocuk yetiştirme yardımının. Ancak çocuk yetiştirme yardımları aile yardımlarının ana unsurlarından birisi olması sebebiyle Türkiye’nin üzerine çalışması gerektiği bir konu olduğu düşünülmektedir.

3.4.7. Primlerden Elde Edilen Gelirler

Aile yardımlarının finansmanı prim gelirlerinden ya da vergilerden sağlanmaktadır. Aile yardımlarının kaynağı doğrudan vergilerden elde edilmesi durumunda devlet bütçesini sarsabilmektedir. Bu sebeple sosyal taraflardan oluşan ve her bir tarafın katkısını sağlayacak şekilde primli sistem önerilmektedir. Bu bölümde ise 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamındaki dördüncü maddenin a, b ve c fıkrasındaki aktif sigortalılardan kesilebilecek prim oranları ve bunun karşılığında elde edilecek gelirler gösterilmektedir. Ayrıca işveren hissesi ile devlet katkısının olası prim oranları da bu bölümde hesaplanmaktadır.

3.4.7.1. 4/a Kapsamındaki Prim Kesintileri

Hizmet akdiyle bir işverenin yanında çalışanlar 5510 sayılı Kanunu'nun dördüncü maddesinin a fıkrasınca sigortalı sayılmaktadır. 4/a kapsamındaki çalışmalardan sosyal tarafların hepsinden prim kesilebilmektedir. Sigortalı hissesi, işveren hissesi ve devlet katkısı şeklinde prim toplanabilmektedir. Ancak hangi taraftan ne kadar prim kesileceği uzlaşmaya bağlıdır. Tablo 26'da %3 ile %6 arasında taraflardan prim toplanması halinde elde edilecek gelir hesaplanmaktadır.

Tablo 26: 4/a Kapsamındaki Sigortalılardan Kesilen Prim Oranlarının Gelire Yansımaları

Toplam Kesinti	%3	%4	%5	%6
Asgari Brüt Ücret ⁵⁰	1134 TL	1134 TL	1134 TL	1134 TL
Brüt Ücret Kesinti Miktarı	34,02 TL	45,36 TL	56,70 TL	68,04 TL
4/a'lı Sigortalı Sayısı ⁵¹	12.519.100	12.519.100	12.519.100	12.519.100
Gelir Miktarı (TL)	425.899.782	567.866.376	709.832.970	851.799.564

⁵⁰ 01.07.2014 ile 31.12.2014 dönemi arasındaki asgari brüt ücret miktarıdır.

⁵¹ Tablo 18'de yer alan zorunlu sigortalılar ile yurt dışı sigortalıların toplam sayısıdır.

Tablo 26’da toplanabilecek farklı prim oranlarının gelirleri gösterilmektedir. Bu oranlar asgari brüt ücrete göre hesaplanmaktadır. Söz konusu ücret tarifesi 01.07.2014 ile 31.12.2014 dönemini kapsamaktadır ve brüt ücretin miktarı 1134 TL’dir. Bu ücret üzerinden toplam kesilen prim oranı %3 olması durumunda elde edilecek gelir sigortalı başına 34,02 TL olmaktadır. Bu miktarın 4/a’lı sigortalı sayısı ile çarpımın sonucunda elde edilecek gelir yaklaşık 426 milyon TL etmektedir. Sigortalı başına sosyal tarafların ve devlet katkısından oluşan prim oranı %5 olması durumunda ise elde edilecek gelirin miktarı yaklaşık 710 milyon TL’dir. Bu tabloya göre sigortalıların hepsinin asgari ücret aldığı varsayılarak bir hesaplama yapılmaktadır ve dolayısıyla bu oranlardan elde edilen gelirler asgari gelirler olarak değerlendirilmektedir. Tüm 4/a’lı sigortalılar asgari ücret almadığı varsayıldığından, elde edilecek gelirler tablodaki miktarların üzerinde olması beklenmektedir.

3.4.7.2. 4/b Kapsamındaki Prim Kesintileri

Bu bölümde ele alınan sigortalılar 5510 sayılı Kanun’un dördüncü maddesinin b fıkrasına göre hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi nam ve hesabına çalışan ile muhtarları kapsamaktadır. Bu kapsamda çalışan sigortalılardan sigortalı hissesi ve devlet katkısı olarak aile yardımlarına ilişkin primler kesilebilmektedir. İşveren bu durumda sigortalının kendisi olduğundan ayrıca bir işveren hissesi hesaplanmamaktadır. Tablo 27’de 4/b’li sigortalılardan kesilebilecek olası prim oranları ve bu oranların karşılığında elde edilecek gelirler gösterilmektedir.

Tablo 27: 4/b Kapsamındaki Sigortalılardan Kesilen Prim Oranlarının Gelire Yansımaları

Toplam Kesinti	%3	%4	%5	%6
Asgari Brüt Ücret ⁵²	1134 TL	1134 TL	1134 TL	1134 TL
Brüt Ücret Kesinti Miktarı	34,02 TL	45,36 TL	56,70 TL	68,04 TL

⁵² 01.07.2014 ile 31.12.2014 dönemi arasındaki asgari brüt ücret miktarıdır.

4/b’li Sigortalı Sayısı ⁵³	2.927.250	2.927.250	2.927.250	2.927.250
Gelir Miktarı (TL)	99.585.045	132.780.060	165.975.075	199.170.090

Tablo 27 incelendiğinde, yine %3 ile %6 arasındaki prim oranlarından elde edilebilecek gelirler gösterilmektedir. 4/b’li sigortalı sayısı 4/a’lı sigortalı sayısına kıyasla daha az olduğundan elde edilebilecek gelirlerde nispeten daha azdır. Tabloya göre elde edilebilecek azami gelir yaklaşık 200 milyon TL’nin biraz üzerindedir.

3.4.7.3. 4/c Kapsamındaki Prim Kesintileri

Bu bölümde 5510 sayılı Kanun’un dördüncü maddesinin c fıkrasına göre kamu idarelerinde çalışan sigortalılardan kesilecek prim oranlarından elde edilecek gelirler hesaplanmaktadır. Kamu idarelerinde çalışanlarda prim gelirleri sigortalı hissesi ve devlet katkısından oluşmaktadır. İşveren bu durumda devlet olduğundan ayrıca bir işveren hissesi bulunmamaktadır. Söz konusu Kanun’un 4/a ve 4/b’li sigortalı sayılarına kıyasla en düşük sigortalı sayısı 4/c kapsamındaki sigortalılar görünmektedir. Tablo 28’de sigortalı sayılarına, kesilecek prim oranlarına ve elde edilecek gelirlere yer verilmektedir.

Tablo 28: 4/c Kapsamındaki Sigortalılardan Kesilen Prim Oranlarının Gelire Yansımaları

Toplam Kesinti	%3	%4	%5	%6
Sigortaya Tabi Matrah ⁵⁴	1604,11 TL	1604,11 TL	1604,11 TL	1604,11 TL
Brüt Ücret Kesinti Miktarı	48,12 TL	64,16 TL	80,20 TL	96,24 TL
4/c’lı Sigortalı Sayısı ⁵⁵	2.823.400	2.823.400	2.823.400	2.823.400
Gelir Miktarı (TL)	135.862.008	181.149.344	226.436.680	271.724.016

⁵³ Tablo 19’da yer alan sigortalıların toplam sayısıdır.

⁵⁴ 01.01.2014 ile 31.12.2014 dönemi arasındaki sigorta primlerine esas matrah olup Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Personel Dairesi Başkanlığı tarafından hesaplanmıştır.

⁵⁵ Tablo 20’de yer alan 4/c’li sigortalı sayısıdır.

Tablo 28’de 4/c kapsamındaki sigortalılardan kesilebilecek %3 ile %6 arasında prim oranları hesaplanmaktadır. Bu kapsamdaki sigortalılardan sigortaya tabi en düşük matrah ele alınmaktadır. Bu matrahın hesabında 1 Ağustos 2008 tarihinden sonra işe başlayanlar, yani 5510 sayılı Kanun’a tabi çalışanlar için hesaplanmaktadır. Bu hesap taban aylığı, en düşük özel hizmet tazminatı ve gösterge aylığının toplamından oluşmaktadır. Gösterge aylığının elde edilmesinde dokuzuncu derecenin birinci kademesiyle işe başlanması hali dikkate alınmaktadır. İşe yeni başlayanlar için kıdem aylığı ve ek göstergeden kaynaklı bir gelir artışı söz konusu olmadığından hesaba dahil edilmemektedir. Bu matrahın %3 ile %6 arasındaki oranı dikkate alındığında ve sigortalı sayılarıyla çarpıldığında elde edilecek gelirler bulunmaktadır. %3 ile hesaplanması durumunda yaklaşık 136 milyon TL elde edilirken %6 ile hesaplanması durumunda yaklaşık 272 milyon TL gelir elde edilmektedir. Bu rakamlar asgari rakamlar olması sebebiyle bu rakamların çok üstünde gelir elde edilmesi beklenmektedir.

3.4.8. Elde Edilen Gelirlerin Dağılımı

Bir önceki konuda sigortalılardan prim oranları karşılığında elde edilebilecek miktarlar tespit edilmektedir. Bu hesaplama yapılırken 4/a, 4/b ve 4/c’li sigortalılar için ayrı ayrı hesap yapılmıştır. Gelirlerin elde edilmesinde kullanılan oranların hangi sosyal taraftan sağlanacağı bu bölümde incelenmektedir. Tablo 29’da 4/a’lı sigorta kapsamındakiler için dağılım çizelgesi yer almaktadır.

Tablo 29: Sigortalı, İşveren ve Devlet Tarafından Kesilebilecek Prim Oranlarının Dağılımı

	Sigortalı Hissesi	İşveren Hissesi	Devlet Katkısı	Toplam
Seçenek 1	%1	%1	%1	%3
Seçenek 2	%1	%1	%2	%4
Seçenek 3	%1	%2	%1	%4
Seçenek 4	%1	%1,5	%1,5	%4
Seçenek 5	%1	%2	%2	%5
Seçenek 6	%1	%1,5	%2,5	%5
Seçenek 7	%1,5	%1,5	%2	%5
Seçenek 8	%1	%2	%3	%6
Seçenek 9	%1	%2,5	%2,5	%6
Seçenek 10	%1,5	%2	%2,5	%6

Tablo 29’de, %3 ile %6 arasında kesilebilecek prim oranlarının sosyal taraflara göre olası dağılımı gösterilmektedir. Sigortalı hissesi, işveren hissesi ve devlet katkısından oluşan prim oranlarının dağılımı 10 seçenek ile ifade edilmektedir. Bu seçeneklerden hangisinin seçilmesi gerektiği, elde edilmesi gereken gelir ile sosyal tarafların temsilcileriyle varılacak anlaşmaya bağlıdır. Ancak dikkat edilmesi durumunda sigortalıya maddi anlamda fazla yüklenilmemesi amacıyla sigortalı hissesi daimi düşük oranda tutulduğu görülmektedir.

5510 sayılı Kanun’un 4/b kapsamındaki sigortalılar, kendi nam ve hesabına çalıştıkları için bir işverenleri bulunmamakta ve işverenden bir kesinti yapılamamaktadır. Aynı durum söz konusu Kanun’un 4/c kapsamındaki kamu personeli için de geçerlidir. Dolayısıyla hem 4/b hem de 4/c’li sigortalılardan kesilebilecek prim oranları sigortalı ile devlet katkısı ile sınırlı kalmaktadır. Tablo 30’da dağılım olasılıkları yer almaktadır.

Tablo 30: Sigortalı ve Devlet Tarafından Kesilebilecek Prim Oranlarının Dağılımı

	Sigortalı Hissesi	Devlet Katkısı	Toplam
Seçenek 1	% 1	%2	%3
Seçenek 2	% 1,5	% 1,5	%3
Seçenek 3	% 1	%3	%4
Seçenek 4	% 1,5	%2,5	%4
Seçenek 5	%2	%2	%4
Seçenek 6	% 1,5	%3,5	%5
Seçenek 7	%2	%3	%5
Seçenek 8	%2,5	%2,5	%5
Seçenek 9	%2	%4	%6
Seçenek 10	%2,5	%3,5	%6
Seçenek 11	%3	%3	%6

Tablo 30 incelendiğinde sadece iki sosyal tarafın prim katkısıyla primler elde edilmektedir. Bu sebeple prim oranları sosyal taraflarda tablo 29’da ki oranlara göre daha yüksek kalmaktadır.

Bu bölümde öncelikle Türkiye’nin mevcut nüfus yapısı incelenerek demografik bir tablo çizilmeye çalışılmıştır. Aile yardımlarının hesaplanmasında kullanılmak üzere belirli yaş aralıklarında bulunan çocuk sayıları ile doğum sayıları incelenmektedir. Türkiye’deki çocuk sayıları ile Almanya’daki çocuk sayıları karşılaştırıldığında ortaya muazzam bir fark çıkmaktadır. Türkiye’de 0-18 yaş grubundaki çocuk sayısı 25 milyon civarındayken, Almanya’da ise aynı yaş grubundaki çocuk sayısı 12,9 milyon

civarındadır (Federal İstatistik Dairesi). Türkiye'nin nüfusu Almanya'nın nüfusundan yaklaşık 4 milyon kadar daha az olmasına rağmen çocuk sayısı neredeyse Almanya'nın iki katı kadardır. Bu da genç nüfus yoğunluğunu göstermekle birlikte aile yardım maliyetlerinin yüksek olacağı anlamına gelmektedir. Ancak nüfus projeksiyonları dikkate alındığında genç ve dinamik nüfusun yerini yaşlı nüfus almaktadır. Doğum oranlarının düşmeye devam etmesi ve genç nüfusun zamanla erimesi ile aile yardım maliyetleri azaltacaktır. Söz konusu maliyetler azalsa da doğum sayılarının düşmesi ve genç nüfusun azalması arzu edilen bir durum değildir çünkü yaşlı nüfusun artmasıyla zamanla daha önemli sorunların çıkması olasıdır.

Aile yardımlarının kaynağı prim gelirlerinden elde edileceği için sigortalı sayıları önem taşımaktadır. Bu sebeple aktif sigortalı sayılarının artması ve kayıt dışı istihdamının azalması, elde edilecek prim gelirlerinin artmasına yol açacaktır. Primlerden elde edilecek gelirler hesaplamalarda ortaya çıkan miktarların çok daha üzerinde olacağı varsayılmaktadır. Hesaplamalarda prim oranları daimi asgari miktar üzerinden hesaplanmaktadır. Ayrıca tüm çocuklara uygulanması önerilen çocuk yardımı ile 657 sayılı Kanun kapsamında memurlara ödenen ve sembolik rakam olan çocuk yardımlarının kesilmesi gerekmektedir. Memurlara ödenen söz konusu yardımın toplam miktarı oluşturulması önerilen "Aile Yardımları Fonu"na aktarılması önerilmektedir.

Aile yardımlarının hayata geçirilmesi önemli olduğu kadar ciddi bir meseledir. Aile yardımı uygulamalarının suistimallere uğramaması için sosyal tarafların temsilcileri ve konuyla ilgili kurumların sıkı işbirliği ile düzenlenmesi ve uygulamaya geçilmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın (1982) ikinci maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir devlet olduğu açıkça ifade edilmektedir. Söz konusu Anayasa'nın beşinci maddesinde, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamanın devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmaktadır. Ailenin korunmasına ilişkin Anayasa'nın 41 inci maddesinde ise, Türk toplumunun temeli aile olduğu ve ailenin huzur ve refahı için gerekli tedbirlerin devlet tarafından alınacağı belirtilmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Türkiye sosyal bir devlettir.

Türkiye'de mevcut uygulama ile sağlık, hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, analık, maluliyet ve ölüm olmak üzere sekiz risk koruma altında bulunmaktadır. Sigorta kollarından uygulamaya konulmayan sadece aile yardımlarının olması, Türkiye'nin yine de sosyal bir devlet olduğu kanaati oluşmaktadır.

Onuncu Kalkınma Planında aile yardımlarının geliştirilmesine, ailenin korunması ve güçlendirilmesine ilişkin politikalar yer almaktadır. Türkiye'de ailelerin bu korumaya ihtiyacının bulunması ve Türkiye'nin refah devleti olabilmesine katkı sağlayacak bu uygulamalara ilişkin politikaların bir an önce vuku bulmasının gerektiği düşünülmektedir. Bu durumu, aile yardımlarına ilişkin hükümlerin yer aldığı ve Türkiye'nin de imzaladığı Avrupa Sosyal Şart'ı da desteklemektedir.

Çalışmada ele alınan Almanya, Avusturya ve İsviçre ülkelerinde aile yardım uygulamaları bulunmaktadır. Almanya ve Avusturya'da uygulama alanı fazlayken İsviçre'de ise uygulama alanının daha az olduğu görülmektedir. Almanya'da aile yardımları çocuk yardımı, çocuk yetiştirme yardımı, çocuk bakım parası ve nafakasını düzenli alamayan çocuklara ödenen yardımlardan oluşmaktadır. Avusturya'da aile yardımları çocuk yardımı ve çocuk yetiştirme yardımının dışında çok çocuklu ailelere ek yardımlar sağlanmaktadır. İsviçre'nin tüm kantonlarında çocuk ve eğitim yardımı, bazı kantonlarında ise doğum ve evlat edinme yardımı uygulanmaktadır.

İncelenen nüfus projeksiyonlarıyla doğum oranlarının bu hızda seyretmesi halinde Türkiye'nin genç ve dinamik nüfusunun eridiği, onun yerini ise yaşlı nüfusun yer alacağı görülmektedir. Bu durumun önüne geçilmesi, ailelerin doğuma teşvik edilmesi

ve her türlü maddi ve manevi olarak desteklenmesi hususunda gerekli tedbirlerin alınması büyük önem arz etmektedir.

Aile yardımlarının kaynak yönetimi mutlaka bir fon aracılığı ile yapılması, bunun için ise öncelikle “Aile Yardımları Fonu”nun oluşturulması gerekmektedir. Aile yardımlarının finansal kaynağı prim gelirlerinden elde edilmesi önerilmektedir. Fon’un yönetim kurulu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile aile kurumuna ilişkin politikalar içermesi sebebiyle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, mali boyutu olması sebebiyle de Maliye Bakanlığı’nın üst düzey yetkililer tarafından oluşturulması gerekmektedir. Aile Yardımları Fonu’nun kaynağı sigorta kolu olarak değerlendirilmeli ve bu esas çerçevesinde ailelere nakdi yardımlar yapılmalı, amacı ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ile karıştırılmamalıdır. Ailelerin maddi durumu gözetilerek yapılan veya yeterli geliri olmaması sebebiyle korunmaya muhtaç olan ailelere yapılan sosyal yardımlar, bugüne kadar olduğu gibi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan sağlanması gerekmektedir.

Aile yardımları denilince akla ilk gelen çocuk yardımı (parası) ve çocuk yetiştirme yardımları gelmektedir. Ancak bu yardımların dışında farklı konularda da ailelere yönelik yardımlar bulunmaktadır. Türkiye’de de öncelikle bu iki yardımın sağlanması ve sistemin oturtulması önerilmektedir.

Aile yardımlarının ve Aile Yardımları Fonu’nun kaynağı prim gelirleri ve devlet katkısında sağlanması önerilmektedir. Prim kesintilerinden elde edilen gelirler işçi hissesi, işveren hissesi ve devlet katkısından oluşmaktadır. Söz konusu sosyal taraflardan %3 oranında prim kesintisi yapılması halinde 661,3 milyon, %4 olması durumunda 881,8 milyon, %5 olması halinde 1,102 milyar ve %6 olması sonucunda 1,322 milyar TL gelir elde edilmiş olunacaktır. Bu miktarların elde edilmesinde daima asgari gelirler dikkate alınarak hesaplanmış olup uygulamada daha yüksek gelirler elde edileceği öngörülmektedir.

Öncelikle yukarıda belirtilen miktarların aile yardımları için yeterli olup olmadığı, yeterliyse hangi kapsamda kullanılabileceği yorumlanacaktır. Bunun için önce çocuk yardımı ele alınmaktadır. Çocuk yardımlarının uygulanmasında en düşük maliyet 982 milyon TL’dir. Bu miktarla 0-14 yaş arası çocuklar için aylık 50 TL ödenmesi durumunda ihtiyaç duyulan asgari miktardır. Bu durumdan anlaşılacağı üzere %3 ve %4 oranında bir prim kesintisi yapılması durumunda çocuk yardımı için yeterli gelir

kaynağı sağlanmamış olacaktır. 0-16 ile 0-18 yaş grubu arasında bulunan çocuklar için aylık 50 TL çocuk yardımı sağlanması durumunda, %6 oranında elde edilmiş prim gelirleri yeterli görünmektedir. Bu durumda yaş grubu ayırt etmeksizin aylık 50 TL çocuk yardımının sağlanması için Aile Yardımları Fonu'na aktarılan kaynak yeterli bulunmaktadır.

Çocuk yetiştirme yardımlarının en düşük aylık maliyeti 162,5 milyon TL iken en yüksek maliyeti ise aylık 975 milyon TL'dir. En düşük maliyette her doğum yapan ebeveyne altı ay boyunca 250 TL ödenirken en yüksek maliyette ise her doğum yapan ebeveyne 12 ay boyunca aylık 750 TL ödenmektedir. Dolayısıyla en düşük maliyet şartlarında çocuk yetiştirme yardımının sağlanabilmesi için %3'lük prim kesintisi yeterliyken en yüksek maliyetli çocuk yetiştirme yardımında %5'lik prim kesintisine ihtiyaç duyulmaktadır.

Çocuk yardımının aylık maliyeti ve kapsamı çocuk yetiştirme yardımından daha fazla ve sisteminin gerçekteştirilmesi daha karmaşık olması sebebiyle öncelikle çocuk yardımlarının uygulanması önerilmektedir. Bu bağlamda çocuk yardımının miktarı ve kapsamının aşamalı olarak artırılması ve genişletilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. İlk aşamada aylık 50 TL ile başlaması önerilen çocuk yardımı miktarının bir sonraki aşamada 75 ve daha sonra da 100 TL'ye çıkartılmasının hedeflenmesi gerektiği düşünülmektedir. Yine ilk etapta 0-14 yaş grubu arasındaki çocuklar için ödenecek çocuk yardımının bir sonraki etapta 0-16, daha sonrada 0-18 yaş arasındaki çocukları kapsaması gerekmektedir. Kapsam altına alınması gereken son aşamada da 18 ile 25 yaş arasında bulunan ve eğitime devam eden çocuklardır. Ailelere ödenmesi önerilen çocuk yardım miktarının sembolik rakam olmasından ziyade, amacına hizmet etmesi açısından öncelikle aşamalı olarak miktarın artırılması, daha sonrada yaş aralıklarının genişletilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir. Bu aşamaların sırasıyla gerçekteşmesi doğal olarak mali dengeye bakmaktadır.

Çocuk yetiştirme yardımlarının miktarı aylık 250 TL ile 750 TL bandında ödeme süresi de altı, dokuz ve 12 aylık olarak incelenmektedir. Doğum yapan ebeveynlerin kendini güvende hissetmelerini sağlamak için ödeme süresini mümkün olduğunca uzun tutmak gerektiği düşünülmektedir. Almanya'da 14, Avusturya'da ise 36 aya kadar ödeme süreleri bulunan çocuk yetiştirme yardımlarının, Türkiye'de ise aylık 250 TL ile 12 aylık ödeme süresinin uygun olacağı görüşülmektedir. Sonraki aşamada aylık 250

TL'lik miktarlar 750 TL'ye kadar kademeli olarak artırılması ve doğum öncesi çalışan ebeveynlere ödenecek çocuk yetiştirme yardımlarının miktarını son üç ay içerisinde aldıkları ortalama gelirin belirli bir oranı miktarınca ödenmesi önerilmektedir.

Çocuk yardımları ile çocuk yetiştirme yardımlarının aynı anda sağlanması da olumlu olarak görülmektedir. Sosyal taraflardan kesilecek %5'lik prim oranı karşılığında elde edilecek 1,102 milyar TL ile 0-14 yaş grubundaki çocuklar için aylık 50 TL çocuk yardımı sağlandığında geriye yaklaşık 120 milyon TL artmaktadır. Bu miktar aylık en az 250 TL çocuk yetiştirme yardımının sağlanmasına yetmemektedir. Söz konusu taraflardan %6'lık puan kesintisiyle elde edilen gelir 1,322 milyar TL'dir. Bu kaynak ile 0-14 yaş grubundaki çocuklar için aylık 50 TL ödenmesi durumunda aylık olarak yaklaşık 340 milyon TL artmaktadır. Artan bu miktarla altı ay boyunca aylık 400 TL, dokuz ay boyunca aylık 350 TL ya da 12 ay boyunca aylık 250 TL çocuk yetiştirme yardımı ödemesi gerçekleştirilebilir. Elde edilen 1,322 milyar TL ile 0-16 yaş arasındaki çocuklar için aylık 50 TL ödenmesi durumunda kaynaktan artan miktar 202 milyon TL'dir. Bu miktarla altı ay boyunca doğum yapan ebeveynlere aylık 250 ile 300 TL arasında çocuk yetiştirme yardımı sağlanabilmektedir. Çocuk yardımını 0-18 yaş grubundaki çocuklar için aylık 50 TL ödenmesi halinde artan miktar 69 milyon TL olduğundan herhangi bir çocuk yetiştirme yardımının sağlanması mümkün görünmemektedir. Yapılan bu hesaplamalar aşağıda yer alan tablo 31'de yansıtılmaktadır.

Tablo 31: Çocuk Yardımı ile Çocuk Yetiştirme Yardımının Birlikte Uygulanması

Kesilen Prim Oranı	Elde Edilen Gelir	Çocuk Yardımının Kapsamı	Artan Kaynak	Çocuk Yetiştirme Yardımı
%5	1,102 milyar TL	0-14 yaş aylık 50 TL	≈120 milyon TL	Kaynak yetmemektedir.
%6	1,322 milyar TL	0-14 yaş aylık 50 TL	≈340 milyon TL	400 TL/6 ay
				350 TL/9 ay
				250 TL/12 ay
		0-16 yaş aylık 50 TL	≈202 milyon TL	250 TL/6 ay
				300 TL/6 ay
0-18 yaş aylık 50 TL	≈69 milyon TL	Kaynak yetmemektedir.		

Sonuç itibariyle Türkiye’de aile yardımlarının uygulanması gerek aileleri mali olarak desteklenmesi gerek aile ve nüfus planlamalarını olumlu yönde etkilemesi açısından büyük önem arz etmektedir. ocuklu ailelerin ve doğum yapan ebeveynlerin kendilerini güvenli bir dünyada hissetmeleri gerekmektedir. Sosyal devlet olan Türkiye’de de aile yardımları prime dayalı olarak gerçekleştirilmesi mümkün görünmektedir. Türkiye’de aile yardımları, 0-14 yaş arası çocuklar için aylık 50 TL ocuk yardımı ile doğum yapan ebeveynlere 12 ay boyunca aylık 250 TL ocuk yetiştirme yardımı sağlayarak uygulanmaya başlanabilir. Bu uygulamanın hayata geçmesi ile Türkiye, refah devleti olmaya bir adım daha yaklaşmış olacaktır.

KAYNAKÇA

Ayman Güler, Birgül (2006), **Sosyal Devlet ve Yerelleşme**, Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, Sayı 2.

Bilen, Ege Pınar (2008); **Uluslararası Belgelerde Göçmenlerin Sosyal Güvenlik Hakları (BM, ILO, AK, AB Enstrümanları, İkili Anlaşmalar)**, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.

BMF

(2010), **Der Familienlastenausgleichsfonds (FLAF) – Entwicklung und Optionen**, Andrea Mayrbäurl, Bundesministerium für Finanzen, Wien.

(2013), **Familienbezogene Leistungen des Bundes und Länder**, Bundesministerium für Finanzen – Abteilung Öffentlichkeitsarbeit und Kommunikation, Wien.

BMFSFJ

(2010), **Der Unterhaltsvorschuss – Eine Hilfe für Alleinerziehende**, Bundesministerium für Familie Senioren Frauen und Jugend, DruckVogt GmbH, 7. Auflage, Berlin.

(2013a), **Elterngeld und Elternzeit**, Bundesministerium für Familie Senioren Frauen und Jugend, Druckerei Arnold Großbeeren, 15. Auflage, Berlin.

(2013b), **Informationen zum Betreuungsgeld**, Bundesministerium für Familie Senioren Frauen und Jugend, Silber Druck oHG Niestetal, 2. Auflage, Berlin.

BMWFJ

(2013a), **Familienbeihilfe Mehrkindzuschlag**, Bundesministerium für Wirtschaft Familie und Jugend, Niederösterreichisches Pressehaus, St. Pölten, Wien.

(2013b), **Kinder brauchen Liebe und ... Familienförderung in Österreich und Kinderbetreuungsgeld**, Bundesministerium für Wirtschaft Familie und Jugend, Druckhaus Thalerhof GesmbH, Wien.

(2013c), **Kinderbetreuungsgeld – Bessere Vereinbarkeit von Familie und Beruf**, Bundesministerium für Wirtschaft Familie und Jugend, NP Druck, Wien.

BSV

(2012), **Familienzulagen in der Landwirtschaft**, Bundesamt für Sozialversicherungen, Informationsstelle AHV/IV.

(2013), **Familienzulagen**, Bundesamt für Sozialversicherungen, Informationsstelle AHV/IV.

Bundesagentur für Arbeit (2013), **Was? Wie viel? Wer? Finanzielle Hilfen auf einen Blick**, CPI – Clausen & Bosse, Leck.

Centel, Tankut (2004), **Türkiye'nin Onayladığı ILO Sözleşmeleri**, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, İstanbul.

ÇSGB

(2014), **Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı; Kayıhan Ajans, Yayın No:08, Ankara.

(2000), **Avrupa Topluluğu Sosyal Güvenlik Kılavuzu**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yayın No:97, Ankara.

Dörfler, Sonja (2002), **Familienpolitische Leistungen in Ausgewählten Europäischen Staaten Außerhalb der Europäischen Union**, Österreichisches Institut für Familienforschung, Wien

Ekdemir, H. Şadi (2009), **Avrupa Birliği - Türkiye - Uluslararası Sosyal Güvenlik Uyum ve Eşgüdüm Normları**, Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Norm Matbaacılık, Ankara.

Erol, Tuna (2010), **Batı Avrupa Ülkeleri ile Akdedilen Sosyal Güvenlik Sözleşmelerinin bu Ülkelerde Yaşayan veya Türkiye'ye Dönmüş Türk Vatandaşları Açısından Önem**, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.

Ersöz, Halis Yunus (2011), **Sosyal Politikada Yerelleşme**, İstanbul Ticaret Odası, Altınoluk Yayın San. A. Ş., İstanbul.

Esen, Selin (2012), **Türk Anayasa Hukuku**, Editörler: Selin Esen, Bülent Yücel, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2639, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1607, Eskişehir

EU, **Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik Hukuku El Kitabı**, Sosyal Güvenlik Kurumunun Kapasitesinin Artırılması Projesi.

Familienkasse,

(2012), **Merkblatt über Kindergeld für türkische Staatsangehörige.**

(2013), **Merkblatt Kindergeld**, Bundeszentralamt für Steuern.

(2014), **Merkblatt Kinderzuschlag.**

Gözler, Kemal (2000), **Türk Anayasa Hukuku**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa

Günal, Pınar (2009), **Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikası Çerçevesinde Güney Avrupa Sosyal Devlet Modeli ve Türkiye**, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara

Hacıosmanoğlu, Hande (2009), **Türkiye'deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi**, Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

Hürten, Marianne (2007), **Vom Erziehungsgeld zum Elterngeld – frauenpolitischer Fortschritt oder Umverteilung von Unten nach Oben**, Abschlussarbeit VINGS.

Işığışık, Özlem (2007), **Sosyal Diyalog**, Ezgi Kitapevi, 1. Baskı, Bursa.

Işıloğlu, Barış (2006), **Anksiyete ve Depresyon Tanısı ile İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyodemografik Faktörler, Çift Uyumu ve Hastalıkla İlişkisi**, Uzmanlık Tezi, Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mahzar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.

Karabulut, Alpaslan (2011), **Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımların Tek Merkezden Yürütülebilirliği**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kodal, Numan (2008), **Uluslararası Belgeler Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşlarının Göçmen İşçilerinin Haklarının Korunmasındaki Rolü**, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.

Ören, Kenan (2011), **Sosyal Politika**, Pelikan Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Polat, Celal (2007), **AB Tüzüklerinin Düzenlenme Alanlarına Bir Örnek: 1408/71 Sayılı Sosyal Güvenlik Tüzüğü**, Çimento İşveren Dergisi, Cilt: 21, Sayı 1, Ankara.

SGK (2013), **Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu**, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, Yayın No: 52, Altınyaprak Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara.

Serdar, Aysu Bozkır (2012), **Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’de Sosyal Politika**, Editörler: Aysun Tokol, Yusuf Alper, Kitap: Sosyal Politika, Uludağ Üniversitesi, 2. Baskı, Dora Yayınları.

Taşcı, Faruk

(2009), **Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç**, Kamu İş Dergisi, 10. Cilt 10, 4. Sayı, 177-204.

(2013), **Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Sistemi ve Türkiye: Harcamalar Üzerinden Karşılaştırma**, Kamu-İş Dergisi, Cilt 13, Sayı 1, 59-101.

Tosun, Metin (2003), **Türk ve AB Üyesi Ülkelerin Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Aile Yardımı Uygulamaları**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İnternet Kaynakları

Akalın, H. Erdal (1995), Sağlık Ekonomisi: Temel Tanımlar, Ankem Dergisi, Cilt 9, Sayı 3
http://www.ankemdernegei.org.tr/ANKEMJOURNALPDF/ANKEM_9_3_233_235.pdf
Erişim: 23.04.2014

Birleşmiş Milletler, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi,
https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=IV-3&chapter=4&lang=en#2
Erişim: 30.01.2014

Birleşmiş Milletler, Çocuk Hakları Sözleşmesi,
https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en
Erişim: 30.01.2014

Birleşmiş Milletler, Sözleşme, Beyanname ve Bildiriler,
http://www.un.org/documents/instruments/docs_en.asp?year=1969
Erişim: 30.01.2014

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin Onaylanması Hakkında Karar, TBMM,
<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/83-93.pdf>
Erişim: 30.01.2014

Erläuterungen zur Verordnung über die Familienzulagen vom 31. Oktober 2007, Bundesamt für Sozialversicherungen,
www.bsv.admin.ch/themen/zulagen/00059/02244/index.html?lang=de&download=NHZLpZeg7t.Inp6l0NTU042l2Z6lnlacy4Zn4Z2qZpnO2Yuq2Z6gpJCDen98hGym162epYbg2c_JjKbNoKSn6A--
Erişim: 27.03.2014

FamZG Kanunu,
www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20042372/index.html
Erişim: 26.03.2014

Federal İstatistik Dairesi, Statistisches Bundesamt,
www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Bevoelkerung/HaushalteFamilien/AktuellFamilien.html
Erişim: 23.04.2014

FLG Kanunu,
www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20042372/index.html
Erişim: 26.03.2014

İsviçre'nin Federal Aile Yardımları Kanunu,
www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20042372/index.html
www.admin.ch/opc/de/official-compilation/2008/131.pdf
Erişim: 26.03.2014

İsviçre'nin Tarımdaki Aile Yardımlarına İlişkin Federal Kanun,
www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20042372/index.html
www.admin.ch/opc/de/official-compilation/2008/131.pdf
Erişim: 26.03.2014

Siyasi ve Ekonomik Araştırmalar Laboratuvarı, Atılım Üniversitesi, Türkiye'de Sosyal Güvenlik, Neslihan Can, Merve Özer, Yazı Dizisi 7, 25 Nisan 2013,
<http://seal.atilim.edu.tr/turkiyede-sosyal-guvenlik>
Erişim: 23.04.2014

Uluslararası Çalışma Örgütü,
www.ilo.org
Erişim: 30.03.2014

www.bsv.admin.ch/themen/zulagen/00059/02244/index.html?lang=de
Erişim: 26.03.2014

www.bsv.admin.ch/themen/zulagen/00059/02246/index.html?lang=de
Erişim: 26.03.2014

www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1592
Erişim: 19.03.2014

http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027
Erişim: 02.04.2014;

www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844
Erişim: 02.04.2014

www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler
Erişim: 02.04.2014

www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15848
Erişim: 05.04.2014

26488 sayılı Resmi Gazete